

Yrittäjäkin ansaitsee kunnollisen eläketurvan

Selvityshenkilön raportti yrittäjien
eläkejärjestelmän kehittämiseksi

Yrittäjäkin ansaitsee kunnollisen eläketurvan

Selvityshenkilön raportti yrittäjien eläkejärjestelmän kehittämiseksi

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-00-6000-8
ISSN pdf: 2242-0037

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Yrittäjäkin ansaitsee kunnollisen eläketurvan Selvityshenkilön raportti yrittäjien eläkejärjestelmän kehittämiseksi

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2025:35

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö

Tekijä/t Jukka Rantala
Kieli suomi **Sivumäärä** 104

Tiivistelmä

Yrittäjien eläke- ja työeläkevakuutusmaksu lasketaan Yrittäjän eläkelaiassa määritellystä työtulosta. Tässä selvityksessä tutkitaan työtulon määrittelyn ongelmia ja vaihtoehtoisia tapoja niiden ratkaisemiseksi.

Selvityksessä ehdotetaan, että pääsäännöksi otetaan työtulon määräytyminen verotuksen ansiotulotietojen perusteella. Tämä tekisi työtulon nykyistä selkeämmäksi ja ymmärrettävämmäksi. Työtulo vastaisi nykyistä paremmin yrittäjän todellisia tuloja ja niiden vaihteluita. Toimeenpano tehostuisi ja yrittäjän hallinnollinen taakka kevenisi, kun samoja tietoja käytettäisiin sekä verotuksessa että vakuuttamisessa.

Tietyissä tilanteissa yrittäjällä olisi mahdollisuus laskennallisen työtuloon, joka määritettäisiin samoilla periaatteilla kuin nykyään. Nykyistä ohjeellista työtulon arviointilaskuria kehitettäisiin nykyistä tarkemmin mittaamaan yrittäjän työpanoksen arvoa.

Siirtymäaikana yrittäjä voisi pitää nykyisen työtulonsa tai eräin rajoituksin siirtyä pääsäännön mukaiseen työtuloon.

Lisäksi selvityksessä analysoidaan yleisellä tasolla erilaisia tapoja yrittäjäeläkkeiden rahastoinnin aloittamiseksi.

Julkaisu on päivitetty 15.12.2025, s. 31.

Asiasanat yrittäjät, yrittäjäeläkkeet, sosiaalivakuutus, työeläkejärjestelmä

ISBN PDF 978-952-00-6000-8 **ISSN PDF** 2242-0037
Asianumero VN/24868/2025 **Hankenumero** STM076:00/2025

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

Även företagare förtjänar ett bra pensionskydd Utredarens rapport för utveckling av pensionssystemet för företagare

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2025:35

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Författare Jukka Rantala

Språk finska

Sidantal 104

Referat

Företagarens pensions- och arbetspensionsförsäkringsavgift beräknas på arbetsinkomsten enligt lagen om pension för företagare. I denna utredning undersöks problem med fastställandet av arbetsinkomst och olika tänkbara sätt att lösa dem.

I utredningen föreslås det att huvudregeln ska vara att arbetsinkomsten fastställs på basis av de uppgifter om förvärvsinkomst som används för beskattning. Detta gör arbetsinkomsten tydligare och begripligare än vad den är för närvarande. Då motsvarar arbetsinkomsten bättre företagarens faktiska inkomster och variationerna i dem. Verkställigheten effektiviseras och företagarens administrativa börda lättas när samma uppgifter används för både beskattning och försäkring.

I vissa situationer har företagare möjlighet till beräknad arbetsinkomst, som ska fastställas enligt samma principer som för närvarande. Den nuvarande riktgivande tjänsten för beräkning av arbetsinkomsten ska utvecklas för att mer exakt mäta värdet av företagarnas arbetsinsats.

Under övergångsperioden kan företagaren behålla sin nuvarande arbetsinkomst eller med vissa begränsningar övergå till arbetsinkomst enligt huvudregeln.

I utredningen analyseras dessutom på ett allmänt plan olika sätt att inleda fonderingen av företagarnas pensioner.

Publikation uppdaterades den 15 december 2025, s. 31.

Nyckelord företagare, företagarpensioner, socialförsäkring, arbetspensionssystem

ISBN PDF 978-952-00-6000-8

Ärendenummer VN/24868/2025

ISSN PDF 2242-0037

Projektnummer STM076:00/2025

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

Self-employed persons also deserve decent pension security Rapporteur's report on developing the pension system for the self-employed

Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2025:35

Publisher Ministry of Social Affairs and Health

Author(s) Jukka Rantala

Language Finnish

Pages

104

Abstract

The pension and earnings-related insurance contribution for self-employed persons is calculated on the basis of the confirmed income defined in the Self-Employed Persons' Pensions Act. This report examines problems in determining confirmed income and explores alternative solutions.

The report proposes that the main rule should be to base confirmed income on earned income data from taxation. This would make the calculation of confirmed income clearer and easier to understand. Confirmed income would better reflect the self-employed person's actual earnings and their fluctuations. Implementation would become more efficient and the administrative burden on self-employed persons lighter, as the same data would be used for both taxation and insurance contributions.

In certain situations, a self-employed person could opt for an imputed confirmed income determined under the same principles as today. The current indicative calculator for estimating confirmed income would be improved to measure the value of the self-employed person's work input more accurately.

During the transition period, self-employed persons could keep their current confirmed income or, subject to certain restrictions, switch to the new main rule.

The report also provides a general analysis of methods for beginning the fund allocation for self-employed persons' pensions.

Publication was updated on 15th December 2025, p. 31.

Keywords entrepreneurs and self-employed persons, self-employed persons' pensions, social insurance, earnings-related pension scheme

ISBN PDF 978-952-00-6000-8

Reference number VN/24868/2025

ISSN PDF 2242-0037

Project number STM076:00/2025

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

Sisältö

Alkusanat	8
1 Toimeksianto, reunaehdot.....	9
2 YEL:n lyhyt historia	10
3 Nykytila.....	12
4 Mitä YEL-maksulla saa ja mitä ei.....	17
5 Yrittäjien eläkevakuuttaminen ja työtulon määräytyminen muissa maissa.....	22
6 Nykytilan ongelmia, selvityksen tavoitteet	27
7 Työtulon kehittämismahdollisuuksia.....	34
8 Taustaa ehdotuksille.....	42
9 Ehdotukset	48
10 Rahastointi.....	57
11 Työtulon käyttö muussa sosiaaliturvassa	61
12 Muut ehdotukset	62
13 Analyysin tietojen muuntaminen vuoden 2024 tilannetta vastaavaksi	63

Liitteet	65
Liite 1. Toimeksiannon sisältö.....	65
Liite 2. Tilastotietoja YEL-vakuutuksista.....	67
Liite 3. Nykyinen YEL-työtulomalli	68
Liite 4. Yrittäjien eläkevakuutuksen kannattavuus eri näkökulmista.....	72
Liite 5. Yrittäjien eläkevakuuttaminen ja työtulon määräytyminen muissa maissa	86
Liite 6. Ruotsin yrittäjien eläkevakuuttaminen	86
Liite 7. Espanjan yrittäjien sosiaaliturvan uudistus	86
Liite 8. Kevytyrittäjyys Suomessa vuosina 2017–2022.....	87
Liite 9. Melassa valmisteltu ehdotus YEL:n alarajan alle jäävien sosiaaliturvan kehittämiseksi.....	91
Liite 10. Vero- ja ansiotietojen hyödyntämisen mahdollisuudet YEL-vakuuttamisessa ...	96
Liite 11. Laskuharjoitus YEL:n siirtämisestä vuodesta 2028 alkaen TyEL-järjestelmään ...	96
Liite 12. Telan muistio: Yrittäjien eläkejärjestelmän rahastointi ja sen käynnistäminen ..	97
Liite 13. Telan YEL-rahastointimallien vaikutusarvioita.....	104

ALKUSANAT

Selvitystyö on ollut mielenkiintoinen. Selväksi on käynyt yritystoiminnan ja yrittäjien moninaisuus. Eläkevakuutettuja yrittäjiä on yli 200 000 eikä tässä joukossa taida olla kahta samanlaista tilannetta. Lakisäätäinen eläketurva taas pakosti rakentuu tilastojen, keskimäärien ja yleistysten pohjalta. Jännite näiden välillä on ilmeinen mutta ei vältettävissä.

Selvitystyö ei ole ollut helppo. YEL:llä on monia sidosryhmiä ja intressitahoja, joiden tavoitteet ovat ymmärrettävästi erilaisia ja osin ristiriitaisia. Ehdottomuuksille ei ole käyttöä eikä matemaattisia ratkaisuja ole kuin korkeintaan joillakin osa-alueilla. Kompromisseille on kysyntää.

Selvitystyön aikana on ollut runsaasti tapaamisia ja muuta yhteydenpitoa eri tahojen kanssa. Kiitän kaikkia osallisia asiallisista ja rakentavista keskusteluista. Ne ovat olleet suureksi avuksi. Erityiskiitokset esitän Eläketurvakeskuksen väelle, jota olen vaivannut lukemattomilla kysymyksillä ja selvityspyynnöillä. Aina olen saanut vastauksen.

Selvitysraportissa on lueteltu YEL:n ongelmia. Niiden olemassaolosta ei pidä syyllistää yksittäisiä yrittäjiä, ei menneitä eikä tulevia. He ovat toimineet vallitsevien sääntöjen ja käytäntöjen puitteissa.

Raportin teksti on tiivistä. Suosittelen lämpimästi tutustumista raportin liitteisiin, joista löytyy runsaasti syventävää tietoa.

Kun otin selvitystehtävän vastaan, moni ystävä sanoi, että mahdottoman tehtävän otit. Yritin tehdä mahdottomasta mahdollisen. Toivottavasti onnistuin.

Helsingissä 30 marraskuuta 2025

Jukka Rantala

1 Toimeksianto, reunaehdot

Toimeksianto

Selvityksessä tulee

1. Kartoittaa nykyisen työtulomäärittelyn ongelmia ja esittää vaihtoehtoisia tapoja niiden ratkaisemiseksi.
2. Tehdä ehdotus työtulon määrittelyn kehittämiseksi ja arvioida sen vaikutuksia ottaen huomioon erot eri yrittäjryhmien tulonmuodostuksessa.
3. Selvittää rahastoinnin vaihtoehtoja.
4. Tehdä muitakin tarpeellisia ehdotuksia YEL:n kehittämiseksi selvityshenkilön arvion mukaan.

Selvityshenkilön työn tukena on ollut seurantaryhmä.

Toimeksianto on kokonaisuudessaan liitteenä 1.

Reunaehdot

Koska Yrittäjän eläkelaki YEL on osa työeläkejärjestelmää, sen tulee yhdessä muun työeläketurvan kanssa muodostaa johdonmukainen ja toimiva kokonaisuus, ottaen kuitenkin huomioon yritystoiminnan erityispiirteet. Tämä tarkoittaa mm. seuraavia reunaehtoja selvitykselle

- YEL on pakollinen
- YEL:n tulisi mahdollisimman vähän vaikuttaa siihen, tehdäänkö työtä yrittäjänä vai työsuhteisena. Tästä seuraa, että
 - YEL:n ja Työntekijän eläkelain (TyEL) eläke-etuudet määräytyvät yhtäläisin perustein niin, että TyEL:n eläkepalkkaa vastaa yrittäjän työtulo
 - YEL-maksuprosentti perustuu TyEL-maksuun
- YEL:n rajanveto yrittäjän ja työsuhteisen välillä perustuu työoikeuteen.

2 YEL:n lyhyt historia

YEL:n monet ominaisuudet juontavat juurensa YEL:n syntyhistoriaan. Sen vuoksi lyhyt kertaus on tarpeen. Tarkempaa tietoa löytyy esimerkiksi Seppo Pietiläisen keskustelualoitteesta ”[Kun yrittänyttä vakuutukseen laitettiin](#)”

Yksityisen sektorin työntekijäin eläkelaki TEL tuli voimaan vuonna 1962. Vuoden 1956 kansaneläkeuudistuksen synnyttämän syvän epäluulon takia lain toimeenpano rakennettiin yksityisten vakuutuslaitosten varaan.

Työeläketurvan kattavuutta laajennettiin vähitellen. Yrittäjät tulivat mukaan vuonna 1970 voimaan tulleilla laeilla. Eläke-etuudet säädettiin TEL:n mukaisiksi. Myöhemminkin eduissa on seurattu TEL:n muutoksia. Vakuuttamisvelvollisuuden rajat eli yrittämisen kesto ja tulojen vähimmäismäärä otettiin sellaisenaan silloisesta TEL:stä. Rajoja ei YEL:ssä ole sittemmin muutettu.

YEL:n mukaan oli vakuutettava henkilö, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhteessa. YEL ei koskenut työskentelyä, joka vakuutettiin muun lain mukaan. YEL:n mukaan vakuutettiin kuitenkin työsuhteinen johtavassa asemassa työskentelevä henkilö, jos hän omisti yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa yli puolet yrityksestä. Vuonna 2011 yksinomistamisen raja laskettiin 30 %:iin.

YEL:n vakuutusmaksu kytkettiin TEL-maksuun. Yrittäjien ikärakenteen perusteella tiedettiin, että maksutulo ei kovin kauan riitä kattamaan eläkemenoa eikä rahoitointia käytännössä pääse muodostumaan. Valtio sitoutui maksamaan eläkemenon siltä osin kuin maksutulo ei siihen riitä.

YEL:iä säädettäessä suurin ongelma oli löytää vastine työntekijöiden eläkepalkalle. Tähän tarkoitukseen YEL:iä valmistellut Eläketurvakomitea kehitti käsitteen työtulo. Työtulon perusteella lasketaan vakuutusmaksu ja eläketapahtuman satuttua myönnettävä eläke. Kun ei haluttu tukeutua verotustietoihin, otettiin käyttöön arviopalkka, joka olisi maksettava vastaavaa työtä tekeväälle työntekijälle.

Komitea ehdotti YEL:iin 15 tuloluokkaa, joista johonkin yrittäjä olisi sijoitettu. Lopullisessa lakiesityksessä luokista luovuttiin. Myöhemmin Eläketurvakeskuksen (ETK) ohjeet eri yrittäjätoiminnan aloille laadittiin tilastotietojen perusteella alan järjestöjen kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen.

Ruotsissa yrittäjien lakisääteisen eläkevakuuttamisen historia on erilainen kuin Suomessa. Ruotsin yleinen ansioeläkejärjestelmä tuli voimaan vuonna 1960 nimellä ”Laki yleisistä lisäeläkkeistä, ATP”. Ansioeläkejärjestelmä rakennettiin olemassa olleen kansaneläkkeen kylkeen ja se käsitti alusta alkaen myös yrittäjät ja maatalousyrittäjät. Eläke ja maksut ovat siitä lähtien perustuneet verotuksen ansiotuloihin sekä työntekijöillä että yrittäjillä. Tarkempi kuvaus löytyy raportista [Ruotsin yrittäjien eläkevakuuttaminen ja eläketurva. Eläketurvakeskuksen raportteja 10/2022](#).

3 Nykytila

Tilastotietoja YEL-vakuutuksista

Tarkempaa tietoa löytyy liitteestä 2.

Taulukko 3.1. YEL-vakuutukset ja työtulot vuonna 2024.

YEL-vakuutukset	Luku- määrä	YEL-työtulo, mediaani, €/v	YEL-työtulo, keskiarvo, €/v
31.12.2023 voimassa olleet vakuutukset*	212 482	17 239	23 639
Alkaneet vakuutukset vuonna 2024	25 322	14 803	18 723
Päätyneet vakuutukset vuonna 2024	25 582	14 815	20 356
• joista 31.12.2024 päättyneitä	3 624	14 803	19 556
31.12.2024 voimassa olleet vakuutukset*	212 122	19 010	24 960
Vuoden lopussa voimassa olleiden YEL-työtulojen muutos, %	–	10,3 %	5,3 %
Vuoden lopussa voimassa olleiden YEL-työtulojen muutos ilman palkkakerroinkorotusta, %	–	5,0 %	0,3 %

Lähde: Eläketurvakeskus.

*Vuoden lopussa voimassa olevissa vakuutuksissa ei ole mukana 31.12. päättyviä vakuutuksia.

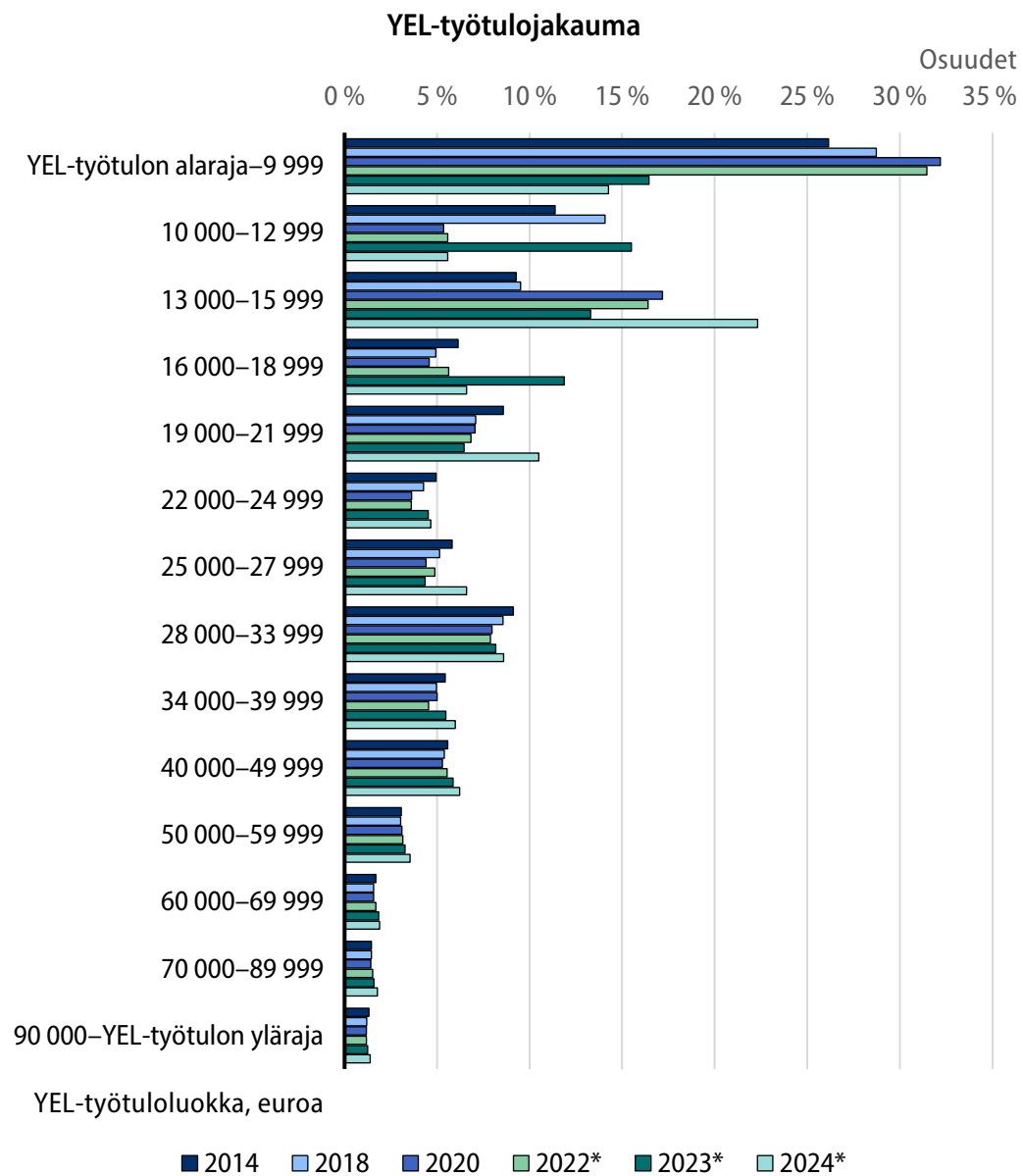
Vuoden 2024 lopussa reilu oli voimassa runsas 212 000 YEL-vakuutusta. Vuodesta 2000 yrittäjien lukumäärä on kasvanut noin 45 000:lla. Yrittäjistä kolmasosa on naisia. Noin 30 % yrittäjistä on alle 40-vuotiaita, noin 30 % on 40–49-vuotiaita, vajaa 30 % on 50–59-vuotiaita ja reilu 10 % ovat 60-vuotiaita tai vanhempia.

Työtulojen kehitys

Vuonna 2024 työtulojen mediani oli noin 19 000 euroa ja keskiarvo noin 25 000 euroa.

Kuviossa 3.1 on eri työtuloluokissa olevien yrittäjien lukumäärät vuosien 2014 ja 2024 välillä.

Kuvio 3.1. YEL-työtulojen jakauma vuosina 2014–2024.

Lähde: Eläketurvakeskus.

Työtulon lähelle YEL-alarajaa vakuuttaneiden osuus kasvoi vuosina 2014–2020, jonka jälkeen se laski. Vuonna 2020 ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan oikeuttavan työtulon alaraja nousi 13 000 euroon. Monien yrittäjien työtulo asetettiin lähelle työttömyysturvan alarajaa, mikä näkyy kuviossa vuoden 2021 siirtymässä toiseksi alimmasta työtuloluokasta seuraavaan luokkaan.

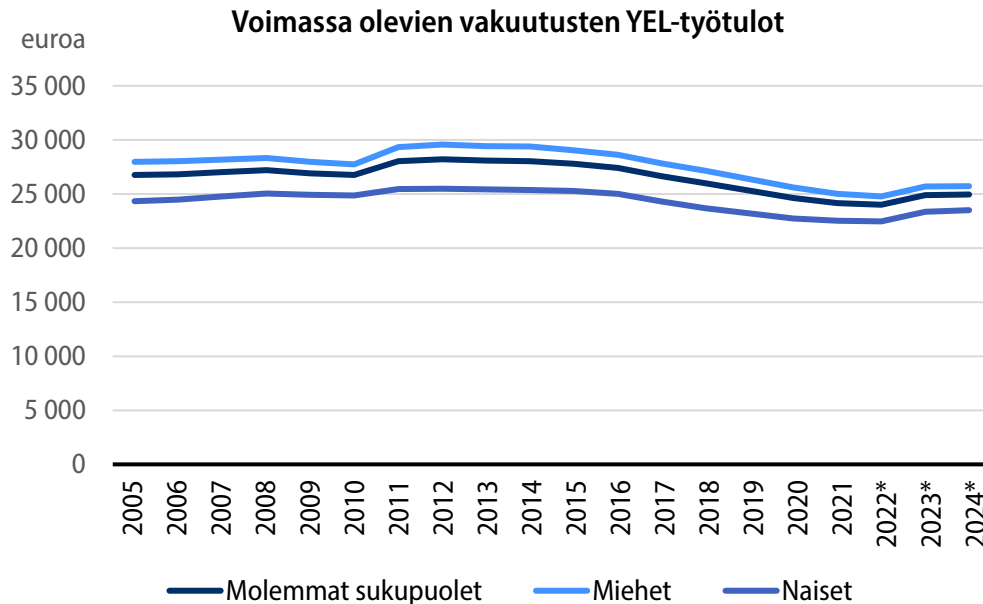
Jakaumassa tapahtui vuodesta 2022 vuoteen 2023 selvä siirtymä alimmasta työtuloluokasta sitä seuraavaan luokkaan. Vuonna 2023 toteutettiin ensimmäiset lainmuutoksen mukaiset työtulojen säännölliset tarkistukset. Silloin tarkistettiin alle 15 000 euroa/v suuruiset työtulot (noin 58 700 yrittäjää).

Kolmella neljäsosalla tarkistetuista työtulo nousi ja neljäsosalla pysyi ennallaan. Tarkistetuista työtuloista 69 prosenttiin tuli 4 000 euron korotus, joka on lainmuutoksen siirtymäaikana voimassa oleva maksimikorotus.

Vuonna 2024 tarkistettiin alle 25 000 euron suuruiset työtulot, joita ei ollut tarkistettu edellisen kolmen vuoden aikana. Tämä tarkistuskierros koski noin 34 000 yrittäjää. Työtuloja korotettiin noin kahdella kolmasosalla. Maksimikorotusrajan mukainen korotus tehtiin noin 56 prosentissa tarkistuksista.

Alle 15 000 euron työtuloihin tehdyistä tarkistuksista Työeläkkeiden muutoksenhakulautakuntaan (TELK) tuli noin 700 valitusta, seuraavasta tarkistusluokasta runsas 100 valitusta. Vuoden 2025 tarkistuksista on tullut tähän mennessä joitakin kymmeniä valituksia.

Kuvio 3.2. Vuoden lopussa voimassa olevien YEL-vakuutusten työtulojen keskiarvo vuoden 2024 palkkakertoimen tasossa.

Lähde: Eläketurvakeskus

Työtulojen keskiarvon hyppäyksellinen nousu vuonna 2011 oli seurausta YEL-vakuutettujen laajentamisesta, kun osakeyhtiöyhtiöyrittäjien omistusosuuksia koskevia ehtoja lievennettiin. Aikavälillä 2013–2022 reaaliset (indeksinä palkkakerron) työtulot alenivat noin 15 prosenttia.

Työtulon määrittely

Työtulo, laki

YEL:n 112 §:n mukaan yrittäjän työtulo on se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava, jos yrittäjätoimintaa suorittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan sanottua työtä.

Työtulo vahvistetaan kokonaisarvion perusteella. Työtuloa vahvistaessaan eläkelaitos pitää edellä tarkoitettuna palkkana ja korvauksena yksityisen sektorin kyseisen toimialan kokoaikaista työtä tekevien mediaanipalkkaa ja ottaa huomioon muut yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta, yrittäjän ammattitaitoa ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot.

YEL-työtulon yläraja on 209 125 vuoden 2025 tasossa. Ylärajaa tarkistetaan vuosittain TyEL:n mukaisella palkkakertoimella. Tarkempaa tietoa löytyy liitteestä 3.

Työtulosuosituksen laskentapalvelu (Työtulolaskuri)

Eläketurvakeskuksen soveltamissuositukset eläkelaitoksille työtulon määrittämisestä löytyvät [Työeläkelakipalvelun Yrittäjän työtulo -verkkosivuilta](#). Eläkelaitosten verkkopalvelujen taustalla toimii kaikille eläkelaitoksille yhteinen työtulosuosituksen laskentapalvelu. Työtulosuosituksen laskentapalvelu antaa yrittäjälle työtulosuosituksen, joka pyrkii vastaamaan tilastollisen tiedon ja soveltamiskäytännön pohjalta tehdyn mallin perusteella arviota yrittäjän työpanoksen arvosta.

Laskurissa laskentakaavana on käytetty [YEL-työtulosuosituksen taustalaskentapalvelun laskentakaavaa](#). Kaava perustuu kunkin toimialan yksityisen sektorin kokoaikaisten työntekijöiden mediaanipalkkaan. Yrittäjän yritystoiminnan laajuutta verrataan yrittäjän yritysten liikevaihdolla suhteessa toimialan mediaaniliikevaihtoon sekä yrittäjän mahdollista osa-aikaisuutta. Yrittäjälle suositeltu liikkumavara on +/- 30 % kaavan antamasta arviosta.

Laskurissa ei ole verotustietoja eikä suoraan myöskään laissa mainittuja työtulon määrittämisessä huomion otettavien tekijöitä ”muut yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta, yrittäjän ammattitaitoa ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot”. Kyseisiä tietoja ei ole saatavissa käytettävissä olevissa rekistereistä.

4 Mitä YEL-maksulla saa ja mitä ei

YEL:n luonteesta ja suhteesta ”kilpaileviin tuotteisiin” eli kansaneläkkeeseen ja markkinoilta saataviin sijoituksiin esiintyy paljon puutteellista tietoa. YEL on ensisijaisesti vakuutus, ei sijoitus, joten sitä ei voi sellaisenaan verrata sijoitustuotteisiin, vaikka niin usein tehdäänkin. Tähän lukuun on koottu YEL:iä koskevaa numero-tietoa, joka olisi syytä ottaa huomioon erilaisia vertailuja tehtäessä. Tarkempaa tietoa löytyy liitteestä 4.

YEL:n suhde takuu- ja kansaneläkkeeseen

Jos yrittäjän vuosityötulo on 40 vuoden ajan suunnilleen 9 000 euroa (vuoden 2025 indeksitasossa), hän juuri ja juuri ylittää nykyisen takuueläkkeen saamisen rajan. Harva yrittäjä kuitenkaan toimii pelkästään yrittäjänä ja varsinkaan hyvin pienillä ansioilla koko työuransa ajan. Useimmille yrittäjille kertyy tai on kertynyt eläkettä myös muiden työeläkelakien alaisesta työskentelystä. Ne yhdessä YEL-eläkkeen kanssa määräävät Kelan maksamien eläkkeiden suuruuden. Takuueläkkeen ja kansaneläkkeen suhteen yrittäjä ja työntekijä ovat samassa asemassa.

Yrittäjäeläkettä saavista suunnilleen yhtä suuri osa saa takuueläkettä kuin henkilöt, joilla ei ole lainkaan YEL-kertymää. Kummassakin ryhmässä takuueläkkeen saajien osuudet ovat pieniä, vain parin-kolmen prosentin luokkaa.

Työeläkkeen uudesta karttumasta ”täysi hyöty” tulee, kun 50 %:n yhteensovitus kansaneläkkeeseen loppuu. Tämä tapahtuu, jos työeläke on yksinasuvalla 1 617 euroa/kk ja 1 449 euroa /kk parisuhteessa elävillä. Vuonna 2023 eläkkeelle siirtyneistä YEL:iä saavista 35 % sai myös kansaneläkettä ja yli 60 %:lla työeläke ylitti yhteensovitusrajan. Vastaavat luvut pelkkää työntekijäeläkettä saavilla olivat 21 % ja 76 %.

Vain hyvin harvoin on siis niin, että YEL:stä ei olisi takuueläkkeeseen tai kansaneläkkeeseen nähden lainkaan ”hyötyä”. YEL-maksulla saaduksi hyödyksi kansaneläkkeeseen nähden voi lukea myös sen, että YEL-eläkkeellä on perustuslain mukainen omaisuudensuoja, jota kansan- ja takuueläkkeellä ei ole. YEL-eläkettä maksetaan myös ulkomaille, joten se antaa eläkeaikana enemmän valinnanvapautta valita asuinpaikkansa kuin kansan- ja takuueläke, joita pääsääntöisesti maksetaan vain Suomessa asuville.

Suomen eläkejärjestelmä perustuu työnteon ensisijaisuuteen. Työnteolla tai yrittämisellä ansaitaan työeläkettä ja jos se jostakin syystä jää pieneksi, sitä täydennetään maassa asumiseen perustuvalla vähimmäiseläkkeellä. Tätä ajatusta ei ole syytä kääntää nurinpäin.

Vakuutusriskit

YEL on eläkevakuutus, joka antaa taloudellista turvaa pitkän elämän varalta, työkyvyttömyyden ja perhehuoltajan kuoleman varalta.

Ensimmäistä kertaa YEL-toimintansa aloittavan yrittäjän keski-ikä vuonna 2024 oli 35 vuotta.

Tämän ikäisellä yrittäjällä kumulatiivinen työkyvyttömyyseläkeriski ennen 64 vuoden ikää on naisilla 15,9 prosenttia ja miehillä 15,4 prosenttia. Vastaavalla tavalla laskettu 25-vuotiaan miesyrittäjän kumulatiivinen riski perhe-eläkkeen edunjättäjyyteen ennen 64 vuoden ikää on 3,5 prosenttia ja naisyrittäjän 1,1 prosenttia.

Työtapaturma- ja ammattitautilain mukainen yrittäjän vapaaehtoisen työajan vakuutuksen korvaukset perustuvat YEL-työtuloon. Vuonna 2024 vapaaehtoisesti itsensä vakuuttaneille yrittäjille sattui 5 900 työtapaturmaa. Vakavia tapaturmia sattuu vähän, mutta yrittäjien korvattuja vakavia vahinkoja on kaksinkertainen määrä palkansaajiin verrattuna. Vuoden 2022 tilaston mukaan yrittäjien ns. riskipromille oli 6,02, kun se palkansaajilla oli 3,2.

YEL-vakuutuksen markkinahinta

YEL:iä vastaava kaupallinen eläkevakuus on tarjoajan kannalta hyvin riskipitoinen. EU:n Solvenssi II direktiivin turvaavuusvaatimukset edellyttävätkin tämänkaltaiselta vakuutukselta niin korkeita pääomia ja riskimarginaaleja, ettei kaupallista tarjontaa ole. Vertailun vuoksi on kuitenkin hyödyllistä arvioida, mikä tällaisen kuvitteellisen vakuutuksen hinta voisi olla.

Vakuutuksen sisältö olisi seuraavanlainen

- Elinikäinen eläke YEL:n eläkeiästä
- Työkyvyttömyysosa ja perhe-eläke YEL:n määritelmällä
- Täysi indeksisuoja siten, että kunkin vuoden vakuutusmaksulla ostettu eläkkeen osa korottuu palkkakertoimella eläkeikään asti ja eläkeaikana eläkeindeksillä

ETK:ssa tehtyyn laskelmaan vaikuttaa olennaisesti valittava korkotaso. Lakisääteisen järjestelmän ja omaisuuden suojan piirissä olevan työeläkkeen riskitasoa voi verrata valtion joukkovelkakirjalainojen riskeihin, mikäli oletetaan, että eläkeoikeuksien takaisinmaksun laiminlyönnin riski on yhtä vähäinen kuin valtionlainalla. Laskelmassa käytetty reaalikorko on sovitettu Saksan inflaatiolinkitettyjen joukkovelkakirjalainojen markkinakorkoihin.

Tätä diskonttokorkoa käyttäen yhtenä vuonna karttuneiden eläkeoikeuksien arvoksi saadaan noin 32 prosenttia suhteessa vuotuisen YEL-työtuloon. Kun tähän lisätään arvio riskimarginaalista ja hoitokuluista, maksuksi saadaan kollektiivisesti noin 38 prosenttia.

Markkinahinta YEL:n antamaa turvaa vastaavalle vakuutukselle olisi siis merkittävästi nykyistä YEL-maksua korkeampi. Ero syntyy siitä, että YEL:ssä ei ole pääoma- ja vakavaraisuusvaatimuksia. Niiden sijalla on valtion mukanaolo eläkkeiden maksun takaajana ja YEL:n pakollisuus, joka turvaa maksutulon pysyvyyttä.

YEL-maksun takaisinmaksuaika

Yksinkertainen mutta usein käytetty tapa investointien kannattavuuden arviointiin on takaisinmaksuaika: kuinka monessa vuodessa investoinnista saadut tuotot ylittävät investointiin käytetyt varat.

Takaisinmaksuaikaa voidaan arvioida myös YEL-maksuille. YEL:n vakuutusluonteen takia arviot on tehtävä kollektiivisesti eli ne eivät koske suoraan yksilöä. Arviot perustuvat ETK:n PTS-laskelmien oletuksiin käyttäen reaali euroja, joista inflaation rahanarvoa heikentävä vaikutus on eliminoitu.

Vuonna 2026 maksettavalla YEL-maksulla saa vanhuuseläkkeeseen lisän, joka on 1,5 % työtulosta. Ennen eläkkeelle jääntä lisäystä tarkistetaan palkkakertoimella ja eläkeaikana työeläkeindeksillä.

Taulukossa 4.1 on vuonna 2026 maksetun maksun takaisinmaksuaika vuosina 1966, 1976, 1986 ja 1996 syntyneille. Takaisinmaksuajat lyhenevät nuoremmilla ikäluokilla, mikä johtuu lähinnä palkkakertoimen oletetusta reaalikasvusta. Mitä nuorempi ikäluokka on kyseessä, sitä enemmän palkkakerroin korottaa vuoden 2026 eläkekarttumaa eläkkeelle jäämisvuoteen mennessä.

Taulukko 4.1. Esimerkkilaskelmia YEL-maksun takaisinmaksuajasta vanhuuseläkeaikana.

Syntymä- vuosi	Maksu-%	Vanhuus- eläkeikä	Eläke- vuosia, jotta saa tämän vuoden maksun takaisin	Elinajan- odote alimmassa vanhuus- eläkeiässä	Elinajan- odotteen ja takaisin- maksuajan erotus	Eläkkeelle- jäämis- vuosi
1996	24,1	68 v 1 kk	12 v 5 kk	21 v 1 kk	8 v 8 kk	2064
1986	24,1	67 v 2 kk	13 v 7 kk	20 v 10 kk	7 v 3 kk	2053
1976	24,1	66 v 3 kk	14 v 9 kk	20 v 8 kk	5 v 11 kk	2042
1966	24,1	65 v 2 kk	15 v 11 kk	20 v 4 kk	4 v 5 kk	2031

Lähde: Eläketurvakeskus.

Vuonna 2026 maksettavan YEL-maksun takaisinsaantiin vaadittavat eläkevuodet vaihtelevat reilun 12 ja vajaan 16 vuoden välillä. Elinajan odote alimmassa arvioidussa vanhuuseläkeiässä ylittää kaikilla ikäluokilla reilusti takaisinmaksuun tarvittavat eläkevuodet, sitä enemmän mitä nuoremasta ikäluokasta on kysymys. Takaisinmaksuajan jälkeinen eläkkeen maksuaika vaihtelee runsaan 4 ja vajaan 9 vuoden välillä.

Jos yrittäjä joutuisi työkyvyttömäksi, takaisinmaksuaika olisi huomattavasti lyhyempi. Työkyvyttömyyseläkkeen laskentasääntöjen mukaisesti kyseisen vuoden ajalta yrittäjä kartuttaisi ansaitun eläkkeen lisäksi myös tulevan ajan eläkettä. Tulevan ajan tarkasteluajanaan kuuluvalta vuodelta määräytyy viidesosa tulevan ajan eläkkeestä. Esimerkiksi 25-vuotiailla yrittäjällä takaisinmaksuaika olisi noin viisi vuotta ja vuonna 1996 syntynyt yrittäjä saisi työkyvyttömäksi joutuessaan maksunsa takaisin noin kahdessa vuodessa.

Vastaavat tulokset saadaan myös 2026 myöhemmiltä vuosilta, jos maksu- ja karttumaprosentteihin eikä alimman eläkeiän määräytymisperusteisiin tule muutoksia.

Sisäinen tuotto

Sisäisen tuoton avulla voidaan arvioida nykyisellä maksutasolla YEL-maksulle eläkkeenä keskimäärin saatavaa vuotuista reaaliuottoa. Sisäinen tuotto on diskonttokorko, jolla maksettujen maksujen ja saatujen eläkkeiden kokonaismäärät ovat

yhtä suuret. Kummatkin kokonaismäärät lasketaan seuraavassa reaaliueuroina. YEL:n vakuutusluonteen takia tämäkin laskelma voidaan tehdä vain kollektiivin tasolla eli luvut eivät koske suoraan yksilöä.

Nykyisellä YEL-maksun maksutasolla työeläkkeenä keskimäärin saatava vuotuisen reaalityötön on ETK:n pitkää aikaväliä ja yrittäjiä koskevilla oletuksilla reaalisesti 2–3 prosenttia. Vastaavaan tulokseen päästään, kun arvioidaan vuoden 2024 YEL-kokonaismaksun ja YEL:ssä vuonna 2025 karttuneiden eläkeoikeuksien suhdetta. Näin arvioituna sisäiseksi reaalityötöksi muodostuu noin 2,3 prosenttia, jota voi pitää riskitasoon nähden vähintään kohtuullisena.

Verotuksen vaikutusten huomioonotto vertailuissa

Edellä olevissa tarkasteluissa ei ole otettu huomioon verotuksen vaikutuksia. Sijoitusten verotusta tarkastellaan yleensä kolmesta näkökulmasta. Voidaanko sijoituksen alkumäärä vähentää verotuksessa, verotetaanko tuottoa tai varallisuutta sijoitusaikana ja verotetaanko sijoituksen nostoa. Käytetään lyhenteitä E (exempted) ja T (taxed).

Sijoituksissa on hyvin yleistä, että lyhenteessä on ainakin kaksi T:tä. YEL-maksut ovat EET-tyyppiä. Maksu on verotuksessa vähennyskelpoinen. Ennen eläkkeen alkamista karttuvaa ”tuottoa” eli ansaitun eläkkeen nousua palkkakertoimen mukaisesti ei veroteta. Veroa maksetaan vasta eläkkeen alettua. Lisäbonuksena voi olla, että marginaalivero on alhaisempi kuin vakuutusmaksua maksettaessa.

Mitä YEL-maksulla ei saa

YEL on vakuutus, joten YEL-eläkettä ei voi jättää perinnöksi. Perhe-eläkkeen voi josain määrin rinnastaa perintöön. Se ei tule kysymykseen kaikkien yrittäjien kohdalla, mutta yksittäistapauksissa sen merkitys voi olla suuri. Maksussa olevasta eläkkeestä voi myös syntyä säästöjä ja sijoituksia, jotka voi periä.

YEL-maksulla ei saa yhtä korkeaa tuotto-odotusta kuin korkean riskin sijoituksilla on mahdollista. YEL:ssä ei ole vapaata nosto-oikeutta. YEL-maksu vähentää mahdollisuuksia säästää tai sijoittaa itse valitsemiinsä kohteisiin. Tämä pienentää omaehtoisen sijoittamisen laajuutta ja tuotto-odotusta. Vastapainona on YEL:n vähäriskisyys ja sen tuoma muu turvallisuus.

Yrittäjäksi ryhtyvät ovat usein yrittäjiä siksi, että haluavat valinnanvapautta työn tekemiseen ja samalla myös siihen, mitä maksuja maksaa. Voi olla todella vahva luottamus siihen, että pystyy hoitamaan asiat itse. Pakollisuus ei silloin ole motivoivaa, vaikka se objektiivisesti ajatellen takaisi hyvän turvan yrittäjälle.

5 Yrittäjien eläkevakuuttaminen ja työtulon määräytyminen muissa maissa

Eurooppa

Valtaosassa Euroopan maita yrittäjät kuuluvat pakolliseen työeläkevakuutukseen. Vain muutamassa maassa, kuten Tanskassa ja Britanniassa – ansiosidonnainen eläketurva on vapaaehtoisuuden varassa. Alankomaissa ja Saksassa työeläke kattaa vain osan yrittäjistä. Tarkempaa tietoa löytyy liitteestä 5.

Useimmissa maissa lakisääteinen työeläketurva on osa julkishallintoa, ja verottaja on keskeinen toimija sekä työtulon määrittelyssä että eläkemaksujen keräämisessä.

Suurimmassa osassa maita työeläke ja vakuutusmaksu määräytyy verotettavan tulon perusteella. Suomessa työtulo arvioidaan erikseen, mikä on kansainvälisesti poikkeuksellista.

Tavallisesti yrittäjän eläkkeen karttuminen ja maksut määräytyvät yrityksen liiketoiminnan tuloksesta tai voitosta, josta vähennetään kansallisessa verolainsäädännössä määritetyt tulon hankkimisesta aiheutuneet menot ja muut kulut.

Osakeyhtiömuotoisessa toiminnassa palkkatulo vakuutetaan yleensä palkansaajia koskevien sääntöjen mukaan. Pääomatulot ja osingot eivät pääsääntöisesti ole vakuutettavia tuloja, muutamia rajattuja poikkeuksia lukuun ottamatta, kuten Ranskassa ja Saksassa.

Yrittäjien vakuutettaville tuloille on lähes kaikissa maissa yläraja, joka on yleensä sama kuin palkansaajilla. Suomessa ylätuloraja on yksi korkeimmista; yli neljä kertaa maan keskipalkan suuruinen. Virossa ja Unkarissa ei ole ylärajaa.

Suomessa yrittäjän vakuuttamisen alatuloraja, noin 19 prosenttia keskipalkasta, on alle vertailumaiden keskitason (25 %). Korkein raja on Italiassa ja Unkarissa, joissa se on yli puolet keskipalkasta. Matalin raja on Ruotsissa, noin 5 prosenttia, kun taas Sveitsissä varsinaista alarajaa ei ole.

Taulukko 5.1. Yrittäjien eläkevakuutus eräissä maissa

Maa	Pakollinen	Vapaa- ehtoinen	Lisätiedot
Alankomaat	–	x	Yrittäjillä tuloista riippumaton kansaneläke
Belgia	x	–	–
Britannia	–	x	Yrittäjillä tuloista riippumaton kansaneläke
Espanja	x	–	–
Italia	x	–	–
Itävalta	x	–	–
Latvia	x	–	–
Liettua	x	–	–
Norja	x	–	–
Portugali	x	–	–
Puola	x	–	–
Ranska	x	–	Myös pakollinen lisäeläke
Ruotsi	x	–	–
Saksa	(x)	x	Pakollisesti vakuutettuja n. 10 %
Suomi	x	–	–
Sveitsi	x	(x)	Palkansaajien pakollinen työmarkkinaeläke (BVG) ei ole yrittäjille pakollinen.
Tanska	–	x	Yrittäjillä kansaneläkkeen perusosa + mahd. tuloista riippuva lisäosa
Unkari	x	–	–
Viro	x	–	–

Lähde: Eläketurvakeskus.

Ruotsi

Ruotsissa on eriytetty tuloverojärjestelmä: ansiotuloja verotetaan progressiivisesti ja pääomatuloja kiinteällä 30 % verokannalla. Sekä yrittäjien että työntekijöiden lakisääteinen eläke perustuu verotuksen ansiotuloon. Tarkempaa tietoa löytyy liitteestä 6.

Osakeyhtiöyrittäjät

Osakeyhtiöiden osinkojen verotus ja sille asetetut rajat ovat keskeinen osa verosuunnittelua. Julkisesti noteerattujen yhtiöiden osakkeiden omistajille sovelletaan yleisiä verotussääntöjä.

Sen sijaan harvainyhtiöillä (fåmansföretag) osinkojen ja palkkojen suhdetta ohjaavat erityiset niin sanotut ”3:12-säännöt”. Harvainyhtiöillä tarkoitetaan listaamattomia osakeyhtiötä, jolla on rajattu osakaskunta. Osinkoja verotetaan tiettyyn rajatuloon (gränsbelopp) saakka alennetulla 20 prosentin pääomaverokannalla.

Rajatulo voidaan määrittää kahdella eri tavalla ja osakas voi valita niistä itselleen edullisemman tavan. Kaavamaisesti laskettu rajatulo on kiinteä noin 19 100 euroa vuonna 2025. Tätä suurempi osingonjakovara on sidottu yrittäjän itselleen nostaman palkan tai yrityksen palkkasumman määrään. Järjestely on koettu monimutkaiseksi ja näitä sääntöjä ollaan yksinkertaistamassa säätämällä uusi suurin mahdollinen palkkaan perustuva osinko-osuus, joka voisi olla enintään 50 kertaa osakkaan tai läheisen yhtiöstä nostama vuosipalkka. Tämän rajan sisällä osinkoa verotetaan alennetulla 20 %:n pääomaverokannalla ja ylimenevä osuus ansiotulona määrättyyn ylärajaan asti (n. 670 000 euroa vuonna 2025), jonka jälkeen osinkoja verotetaan 30 %:n pääomatuloverokannan mukaan.

Osakeyhtiöyrittäjien määrä on kasvanut voimakkaasti, erityisesti osakepääoma-vaatimusten kevennyksen ja tilintarkastusvelvollisuuden poistamisen myötä. Vuonna 2024 uusista yrityksistä 47 % oli osakeyhtiöitä.

Merkittävä osa Ruotsin osakeyhtiöistä on harvainyhtiöitä. Vuonna 2021 niiden liikevaihto oli noin 37–40 % yksityisomisteisten osakeyhtiöiden liikevaihdosta ja osuus henkilöstökustannuksista noin puolet.

Toiminimien määrä on laskussa. Uusista yrityksistä vuonna 2024 oli 52 % toiminnirytyksiä. Kauppa- ja kommandiittiyhtiöt muodostavat vain pienen osuuden uusista yrityksistä.

Osakeyhtiöiden yrittäjät rinnastetaan palkansaajiin, ja heidän eläke- ja sosiaaliturvansa määräytyy verotettavan palkan perusteella. Osinkotuloja ei lasketa sosiaalietuuksien perusteena olevaksi tuloksi

Yksityisellä elinkeinonharjoittajalla (toiminimellä) eläke ja verotus perustuvat yrityksen tulokseen tai voittoon. Yrittäjillä on mahdollisuus hyödyntää erilaisia verovähennyksiä/-varauksia, kuten periodiseringsfondia, expansionsfondia ja räntefördelningia, tasataksien tulojaan ja verojaan.

Verosuunnittelua esiintyy erityisesti työeläkkeen ansiokaton (brytpunkt) yhteydessä. Tämä koskee erityisesti korkeampituloisia osakeyhtiömuotoisia yrittäjiä. Elinkeinoharjoittajista suhteellisen pienellä joukolla on ylijäämää, joka mahdollistaa verosuunnittelun.

Poikkeus verotuksen ansiotulon käyttöön sosiaalivakuutuksessa on sairausvakuutus, jossa aloittaville yrittäjille voidaan määrittää korkeampi etuuden perusteena oleva tulo ensimmäisten kolmen vuoden aikana.

Yrittäjien eläketaso on matalampi kuin palkansaajilla. Pensionsmyndighetenin mukaan vain noin neljällä kymmenestä yrittäjästä palkka tai yrityksen tulos vastaa markkinatasoa, mikä heijastuu suoraan työeläkekertymään. Merkittävä ero palkansaajiin syntyy myös siitä, että lähes kaikilla palkansaajilla on laajat sopimusperusteiset työeläkkeet täydentämässä lakisääteistä ansioeläkettä. Yrittäjillä vastaavia järjestelmiä ei ole ja omaehtoinen eläkesäästäminenkin on jäänyt vähäiseksi.

Espanja

Vuonna 2023 voimaan tullut yrittäjien eläkejärjestelmän uudistus muutti yrittäjien sosiaaliturvamaksujen perusteet siten, että maksut määräytyvät verotuksessa ilmoitettujen nettotulojen mukaan. Aiemmin yrittäjät oli jaettu 11 ammattiluokkaan, mutta yrittäjät saattoivat käytännössä valita sosiaaliturvamaksujensa maksuperusteen vapaasti riippumatta todellisista tuloistaan. Tarkempaa tietoa löytyy liitteestä 7.

Uudistuksen tavoitteena on vähentää alivakuuttamista ja lähentää yrittäjien sosiaaliturvaa palkansaajien tasolle. Ennen uudistusta noin 80 % yrittäjistä valitsi vähimmäistason maksuperusteen, mikä johti mataliin eläkkeisiin ja heikensi järjestelmän taloudellista kestävyyttä. Yrittäjien keskimääräinen vanhuuseläke on noin 40 % palkansaajien keskieläkettä pienempi.

Espanjassa yrittäjät ovat vakuutettuina omassa RETA-järjestelmässä (Régimen Especial de Trabajadores Autónomos). Osakeyhtiöyrittäjät kuuluvat RETA-järjestelmään, jos heidän omistusosuutensa ja asemansa yhtiön johdossa täyttää tietyt laissa säädetyt kriteerit. Muutoin osakkaat vakuutetaan palkansaajien yleisessä järjestelmässä.

Yksityisellä elinkeinonharjoittajalla (toiminimellä) sosiaaliturvamaksujen ja etuuk-sien perusteena on yritystoiminnan tulos, kun taas osakeyhtiöissä maksuperusteena ovat verotuksessa ilmoitetut ansiotulot. Osinkoja ei lueta etuuteen oikeuttavaksi tuloksi eikä niistä peritä sosiaaliturvamaksuja.

Nykyisin sosiaaliturvamaksut (31,5 %) määräytyvät verotuksessa ilmoitettujen nettotulojen perusteella porrastetusti 15 tuloluokan mukaan, joiden sisällä maksu-peruste joustaa vähimmäis- ja enimmäisrajojen sisällä. Maksuperustetta voi muut-taa kuusi kertaa vuodessa tulojen muuttuessa.

Aloittava yrittäjä maksaa kiinteän 80 euroa/kk tasamaksun ensimmäisen 12 kuukau-den ajan. Alennettu maksu voi jatkua seuraavat 12 kuukautta, jos nettovuositulot jäävät alle vähimmäispalkan.

Järjestelmällä on myös regressiivisiä piirteitä: pienituloiset yrittäjät maksavat suh-teessa suuremman osan tuloistaan sosiaaliturvamaksuja kuin suurituloiset.

Uudistuksen käyttöönotto etenee asteittain vuosina 2023–2031, kun tuloluokkia ja maksuperusteita sekä järjestelmän toimivuutta tarkistetaan kolmen vuoden välein yhteistyössä hallituksen ja työmarkkinaosapuolten kanssa. Seuraavan kolmi-vuotiskauden (2026–2028) tuloluokista ei ole vielä saavutettu lopullista sopimusta. Espanjan suurin yrittäjäjärjestö ATA on korostanut ensimmäisen tarkistusprosessin esiin tuomia ongelmia ja asettanut ehtona niiden korjaamisen ennen neuvottelujen jatkamista.

Vuonna 2025 raportoidut ensimmäiset tulontarkistukset osoittavat kuitenkin uudis-tuksen toimivan pääosin suunnitellusti. Espanjan sosiaaliturvan keskusrahaston (TGSS) mukaan vuosille 2023–2025 määritellyt joustavat tuloluokat ovat vähentä-neet jälkikäteisiä oikaisuja: lähes puolet yrittäjistä (49 %) maksoi oikealla tasolla. Runsas neljännes (27 %) yrittäjistä oli maksanut liikaa ja oli oikeutettu palautuksiin, mutta näistä yli 80 % päätti säilyttää korkeamman maksuperusteensa. Vajaa neljän-nes (24 %) oli maksanut liian vähän ja joutui maksamaan erotuksen.

Lisäksi hallitus suunnittelee vapaiden ammattien (lääkärit, lakimiehet, arkkitehdit jne.) siirtämistä asteittain RETA-järjestelmään vuosina 2025–2027, mikä on herättä-nyt poliittista keskustelua siirtymämallin oikeudenmukaisuudesta ja eri ammatti-kuntien erityispiirteiden huomioonotosta.

6 Nykytilan ongelmia, selvityksen tavoitteet

Työtulon abstraktius ja monitulkintaisuus

Työtulon määritelmän ydin on, että sen tulisi vastata palkkaa, joka kohtuudella olisi maksettava, jos yrittäjätoimintaa suorittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö. Määritelmä on periaatteeltaan looginen, mutta siihen perustuvan työtulon oikean lukuarvon löytäminen ei ole helppoa. Erilaiset laissa olevat lisämääreet yrittäjän ammattitaidosta ja työpanoksen määrästä, laajuudesta arvosta ehkä auttavat, mutta voivat myös lisätä käsitteen monitulkintaisuutta.

Ohjeellisen YEL-laskentapalvelun idea on vähentää työtulokäsitteen monitulkintaisuutta ja pyrkiä yhtenäistämään käytäntöä eläkelaitoksissa. Vaikka yhtenäistämässä onnistuttaisiinkin, työtulon yleistä hyväksyttävyyttä voi olla vaikea saavuttaa. Yrittäjän voi olla vaikea ymmärtää, miksi hänen eläkkeensä ja varsinkin maksunsa perustuu jonkun toisen mahdollisesti saamaan palkkaan.

Työtulon monitulkintaisuuden takia työtulon arvioimiseen ja perustelemiseen joudutaan käyttämään huomattavasti sekä yrittäjien että eläkelaitosten resursseja. Selkeämmin määritelty työtulo vähentäisi myös työtulopäätöksistä tehtävien valitusten määrää. Työtulon monitulkintaisuus on myös omiaan edesauttamaan alivakuuttamista.

Alivakuuttaminen

Alivakuuttamiselle ei ole yksikäsitteistä määritelmää ja mittaamistapaa. Alivakuuttamista voidaan arvioida tarkastelemalla eläkkeitä, vertailemalla vakuutettavia tuloja eri ryhmien välillä tai vakuutetun tulon suhdetta muista lähteistä saataviin tulotietoihin.

Seuraavassa YEL:n alivakuuttamista arvioidaan eläkkeiden avulla, työtulojen suhteella verotuksen ansiotuloihin ja vertaamalla YEL-työtuloja TyEL:n mukaisiin palkkoihin. Arvioinnit perustuvat keskimääräislukuihin. Ne peittävät alleen suurta vaihtelua. Kymmenillä tuhansilla yrittäjillä alivakuuttamista ei esiinny millään kriteerillä arvioituna. Alivakuuttaneetkin yrittäjät ovat toimineet vallitsevien sääntöjen puitteissa.

Yrittäjän eläketurva alempi kuin muilla

Vuosina 2021–2024 yrittäjänä eläkkeelle jääneiden kokonaiseläke oli keskimäärin noin 89 % muiden kokonaiseläkkeestä [Yrittäjän eläke-euro on 89 senttiä – Näin paljon on YEL:n osuus kokonaiseläkkeestä - Yrittajat.fi](#). Suhdeluku oli miehillä alempi kuin naisilla, 82 % vs. 92 %. [Näin paljon mies- ja naisyrittäjien eläkkeissä on eroa – Miesten osalta yllättävä tieto - Yrittajat.fi](#)

Kokonaiseläkkeessä on mukana yrittäjän muut työeläkkeet ja Kelan maksamat takuu- ja kansaneläkkeet. Useimmat yrittäjät työskentelevät myös palkansaajana työuransa aikana. Näistä syistä luvuista ei voida suoraan päätellä, kuinka suuri osuus eroissa on nimenomaan YEL-jaksoilla.

Työtulojen ja verotuksen ansiotulojen¹ vertailua

YEL-työtulo ja verotuksessa näytetty ansiotulo ovat kaksi tapaa mitata työpanoksen arvoa. Niiden vertailussa voi hyödyntää ETK:n analyysiraporttia [Yrittäjien YEL-työtulot ja verotettavat ansiotulot](#).

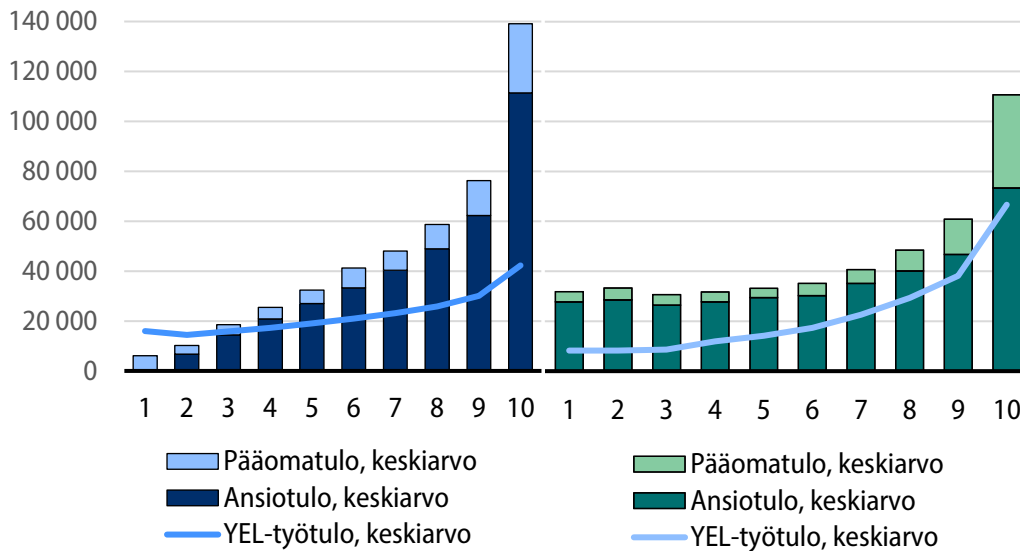
Edellä mainitun ETK:n analyysiraportin mukaan vuonna 2022 koko vuoden voimassa olleiden vakuutusten keskimääräinen YEL-työtulo oli noin 22 500 euroa. Vastaava yrittäjätoiminnan verotettava ansiotulo oli keskimäärin noin 36 500 euroa. YEL-työtulo oli 62 % verotettavasta ansiotulosta. Kun verrataan myös alkaneet ja päättyneet vakuutukset sisältäviä työtulo- ja ansiotulosummia 4,479 mrd. euroa vs. 7,668 mrd. euroa, suhde on 57 %.

Analyysin kuviot ja taulukot ovat kuvailevia eikä niissä siten ole arvioitu YEL-työtulon ja verotuksen yhteyden vaikutuksia. Työtulon ja verotuksen ansiotulon vertailussa YEL-maksun verovähenteisyyden vaikutus verotuksen ansiotuloon tulee ottaa huomioon. Arvioitaessa tilannetta vuoden 2024 lopussa on otettava huomioon myös työtulojen ja ansiotulojen muutokset vuoden 2022 jälkeen. Jos tämä tehdään luvussa 13 esitettävällä tavalla, yllä kerrotuiksi suhdeluvuiksi saadaan 74,5 % ja 65 %. Suhdelukujen merkityksen arviointiin vaikuttaa myös se, että verotuksen ansiotulo ei ole yksiselitteinen käsite. Monissa tilanteissa yrittäjällä on suhteellisen suuri vapaus päättää, miten jakaa yritystulo ansio- ja pääomatuloksi.

Huom. Luvussa 13 olevat muunnostekijät on otettava huomioon tulkittaessa raportissa myöhemmin Analyysistä lainattuja kuvioita, taulukoita ja lukuja.

¹ Tarkoittaa verotettavan yritystoiminnan tuottamaa ansiotuloa, ei yleisesti yrittäjän verotettavia ansiotuloja. Jälkimmäinen sisältää myös muut kuin yrittäjän yritystoiminnasta saamat ansiotulot

Kuvio 6.1. Työtulojen, ansiotulojen ja pääomatulojen keskiarvot ansiotulojen (vasen kuvio) ja työtulojen (oikea kuvio) mukaisissa tulodesiileissä.

Lähde: Eläketurvakeskus.

Ansiotulojen mukaisissa desiileissä viidessä alimmassa desiilissä työtulojen keskiarvo on korkeampi tai suunnilleen samalla tasolla kuin ansiotulojen keskiarvo. Sen jälkeen ne alkavat erkaantua työtulon jäädessä selvästi alemmaksi kuin ansiotulo.

Työtulojen mukaisissa desiileissä työtulojen keskiarvo on selvästi ansiotulojen keskiarvoa alempi kahdeksanteen desiiliin saakka, jonka jälkeen ne ovat suunnilleen yhtä suuret.

Kuvioista saatavat kuvat työtulojen ja ansiotulojen suhteesta voivat tuntua erilaisilta. Yksi syy siihen on, että eri desiileissä eivät ole täsmälleen samat henkilöt.

Työtulojen mukaan järjestetyssä aineistossa suurin osa yrittäjistä, joiden työtulo on alarajan tasolla sijoittuvat ensimmäiseen desiiliin. Tämän vuoksi ensimmäisessä desiilissä on hieman yli 10 prosenttia yrittäjistä ja toisessa desiilissä on hieman alle 10 prosenttia yrittäjistä. Yhteensä kahdessa ensimmäisessä desiilissä on 20 prosenttia yrittäjistä. Desiilien keskiarvot ja mediaanit ovat sadan euron tarkkuudella keskiarvot ja mediaanit ovat samat. Tämä on seurausta työtulojen keskittymisestä vakuuttamisvelvollisuuden alarajalle.

Työtulojen ylimmissä desiileissä työtulot ja ansiotulot ovat lähellä toisiaan, ansiotulojen ylimmissä desiileissä päinvastoin. Tämän voi tulkita niin, että korkeimmilla työtuloilla vakuuttaneilla ei keskimäärin esiinny alivakuuttamista suhteessa ansiotuloon.

Työtulot suhteessa TyEL-ansioihin.

ETK:n tilastojen mukaan miesyrittäjien keskimääräinen YEL-työtulo oli vuonna 2022 noin 53 % miespuolisten TyEL-vakuutettujen keskiansiosta. Naisilla vastaava suhdeluku oli 68 %.

Tuoreimmat tiedot ovat vuodelta 2024. Silloin suhdeluvut olivat miehillä 56 % ja naisilla 71 %.

Alivakuuttaminen aiheuttaa kilpailuvääristymiä yrittäjien kesken

Tarjoustilanteessa eläkemaksunsa alihinnoitteleva pärjää paremmin kuin maksunsa oikein hinnoitellut.

Neutraalisuus työsuhteessa toimimiseen ei toteudu

Vaikka maksuprosentti on sama kuin työsuhteisen eläketurvassa, euromääräisessä maksussa on eroa, jos prosentti lasketaan alemmasta tulosta.

Alivakuuttaminen pienentää YEL-maksutuloa ja kasvattaa maksutuloa täydentävää valtionosuutta.

Maksutulon pieneneminen on erityisen ongelmallista valtiontalouden lähivuosien tilanteessa. Alivakuuttaminen pienentää YEL:n valtionosuutta vasta siinä vaiheessa, kun matalammat eläkkeet aikanaan tulevat maksuun. Valtion maksamat kansaneläkemenot kuitenkin kasvavat.

Työtulo ei ota huomioon yrittäjän tulojen vaihtelua

Yrittäjän tulot vaihtelevat, mutta työtulo on lähtökohtaisesti indeksitarkistuksia lukuun ottamatta kiinteä. Työtuloa voidaan muuttaa tai maksuun hakea joustoa, mutta työtulon vahvistamisen, muuttamisen ja joustojen käytön prosessit ovat hitaita ja hallinnollisesti raskaita.

Työeläketurvan kattavuus toteutuu huonosti

Vakuuttamisvelvollisuuden rajat ovat peräisin YEL:n voimaantulo vuodelta 1970. Ne asetettiin samoiksi kuin silloisessa työntekijäin eläkeläisissä: yritystoiminnan tuli kestää 4 kuukautta ja vuositulojen vähimmäismäärän olla nykyindeksitasossa 9 208 euroa. Yhtenä merkittävänä syynä melko korkeille rajoille oli, että silloisella tietotekniikalla ei pystytty tehokkaasti käsittelemään lyhyiden työsuhteiden suurta määrää.

TEL:n puolella vakuuttamisvelvollisuutta kierrettiin pätkimällä työsuhteita alle 4 kuukauden mittaisiksi ja työsuhteita ketjuttamalla. Lainsäätäjät vastasi korjaus-toimilla, mm. aikakeston lyhentämällä ja lähekkäisten työsuhteiden lukemisella yhdeksi. Kierre päättyi vasta 35 myöhemmin, kun vuoden 2005 eläkeuudistuksessa siirryttiin ns. euroeläkkeeseen. Aikakestosta luovuttiin, eläkettä kertyy ja vakuutusmaksu maksetaan kaikista nykyindeksitasossa yli 70 euron suorituksista. Uudistuksen seurauksena myös eläketurvan toimeenpano helpottui merkittävästi.

Työeläkejärjestelmän peruseriaatteita on järjestelmän kattavuus. Se ei toteudu yrittäjien kohdalla. Liitteessä 8 on lyhennelmä ETK:n ns. kevytyrittäjistä julkaisemasta tutkimuksesta. Sen mukaan vuonna 2017 noin 23 000 yrittäjää sai tuloja laskutuspalveluyritysten kautta. Vuonna 2022 heitä oli jo lähes kolminkertainen määrä: 68 000. Näiden yrittäjien tulot kasvoivat merkittävästi aloittamisen jälkeisinä vuosina, samana aikana heidän YEL-eläkekertymänsä ei juuri kasvanut. Valtaosalla yrittäjyydestä saadut tulot jäivät alle YEL-vakuutuksen alarajan.

Vakuuttamisen rajojen takia työeläkevakuutuksen ulkopuolelle jää suuri ja todennäköisesti kasvava joukko yrittäjiä. He ovat usein esimerkiksi yksityisyrittäjiä, freelancereita, taiteilijoita, keikkatyötä tai alustojen kautta työtä tekeviä.

YEL:n alarajan korkeuden takia julkisella sektorilla on eläketurvan järjestämiseksi ns. toimeksiantosuhteissa turvauduttu erityisjärjestelyyn. Julkisten alojen eläkelain JuEL:n mukaisesti vakuutetaan yrittäjät, joilla ei ole velvollisuutta vakuuttaa toimintaansa YEL:n mukaan. Vuonna 2024 toimeksiantosuhteen perusteella vakuutettiin noin 35 000 henkilön ansiot. Vakuutetut ansiot olivat keskimäärin noin 2 150 euroa ja maksutulo yhteensä noin 18 miljoonaa euroa.

Toimeksiantosuhteet kuuluvat eläketurvan piiriin ainoastaan julkisella sektorilla ja aiheuttavat epäselvyyksiä ja epätietoisuutta asiakassuhteissa.

On monta syytä välttää, että alarajan alapuolelle jäisi useiden kymmenien tuhansien yrittäjien kasvava joukko. YEL:n alaraja on noin 11-kertainen TyEL:n alarajaan verrattuna, joten neutraalius työsuhteen ja yrittäjyyden välillä ei toteudu. Pienimuotoisen yritystoiminnan kilpailutilanne vinoutuu rajan yläpuolella olevien yrittäjien kustannuksella. Vuoden 2005 eläkeuudistuksen periaate ”jokainen ansaittu euro tuottaa eläkettä” ei toteudu. Alarajan alentaminen lisäisi tietoisuutta yrittäjyyteen liittyvistä velvoitteista. Kaikille ns. kevytyrittäjille yrittäjyys ei ole täysin vapaa valinta.

Luottamus YEL:iin tavallista heikompaa

Suomen Yrittäjien (SY) [kyselytutkimuksessa maaliskuussa 2025](#) selvitettiin pienten ja keski suurten yritysten mielipiteitä ja näkemyksiä YEL:stä. Tutkimuksessa väitteen ”Luotan nykyiseen YEL-järjestelmään” kanssa samaa tai osittain samaa mieltä oli 28 % vastaajista.

SY:n kyselyssä yrittäjien luottamus YEL:iin on vähäisempää kuin kansalaisilla yleisesti työeläkejärjestelmään. [Eläketurvakeskuksen vuoden 2025 eläkebarometrissa](#) väitteen ”Luotan suomalaisen eläkejärjestelmään” kanssa täysin tai osittain samaa mieltä oli 51 %.

Mikro- ja yksinyrittäjien etujärjestön (MYRY) [Mikroyritysbarometri -kyselytutkimuksessa syyskuussa 2025](#) luottamus YEL:iin oli erittäin heikko. Vain 5 % vastaajista oli täysin tai osittain samaa mieltä väitteen ”Luotan nykyiseen YEL:iin” kanssa.

Merkittävä vaikkei ainoa luottamusta heikentävä tekijä on nykyinen työtulon määrittely, jota enemmistö sekä SY:n että MYRY:n kyselyssä erityisesti kritisoi.

SY:n kyselyssä väitteen ”Työtulon määrittely on mielivaltaista” kanssa samaa tai osittain samaa mieltä oli 64 % vastaajista. MYRY:n kyselyssä nykyinen työtulo sai vain 7 % kannatuksen. Väitteen ”Eläkeyhtiön laskuri on selkeä ja antaa oikean kuvan työtulosta” kanssa eri tai osittain eri mieltä oli 61 % vastaajista.

Vaihtoehtoja työtulon määrittelylle kysyttäessä SY:n kyselyssä väitteen ”Yrittäjällä pitäisi olla vapaus päättää oma eläkemaksunsa ja -turvansa” kanssa samaa tai osittain samaa mieltä oli 79 % vastaajista. MYRY:n kyselyssä työtulon perustuminen yrittäjän todellisiin ansioihin sai kannatusta 82 %:lla vastaajista.

SY:n kyselyssä vakuuttamisvelvollisuuden alarajaa koskevan ehdotuksen ”YEL-maksun alarajaa pitäisi nostaa, jotta yrittäjän sosiaaliturva paranisi” kanssa täysin tai osittain samaa mieltä oli 32 % vastaajista. MYRY:n kyselyssä väitteen ”Tuloihin perustuva YEL ilman alarajaa olisi selkeämpi ja reilumpi” kanssa täysin tai osittain samaa mieltä oli 70 % vastaajista.

Luottamuksen nostaminen on vaikeaa, mutta tavoitteena voisi olla, että luottamus YEL:iin olisi samalla tasolla kuin yleensä kansalaisten luottamus työeläketurvaan.

Selvityksen tavoitteet

Yleistavoite on, että selvityksen ehdotukset parantavat nykytilannetta ja ratkaisevat tai ainakin lieventävät edellä todettuja ongelmia. Arviointikriteerit ovat seuraavat

1. Työtulon määrittelyn selkeys
2. Alivakuuttamisen väheneminen
3. Tulojen vaihteluun reagointi
4. Kattavuuden parantuminen
5. Toimeenpanon tehostuminen
6. Valtionosuuden kasvun hillitseminen

7 Työtulon kehittämismuutoksia

Nykyisen työtulomallin kehittäminen

Yksi vaihtoehto on nykyisen työtulomallin kehittäminen. Kehittäminen voisi koskea työtulolaskurin sisältöä ja sen juridisen aseman vahvistamista.

Työtulosuosituksessa on suhteellisen suuri joustovara (30 % kumpaankin suuntaan) ohjeellisen arvon ympärillä. Eläkelaitoksen lopullinen työtulopäätös perustuu kokonaisharkintaan, johon vaikuttavat myös yrittäjän antamat täydentävät tiedot.

Laskurissa eniten kritiikkiä on saanut yritystoiminnan laajuutta kuvaava liikevaihto ja sen huomioonoton tapa. Laajuutta kuvaamaan laskuriin lisättäviä tietoja voisivat olla ainakin verotustiedot ja ehkä muitakin laissa mainittuja työpanoksen arvoa kuvaavia tietoja. Toimeenpanon kannalta niiden tulisi ensisijaisesti olla helposti erilaisista rekistereistä saatavia.

Nykyllisen mallin kehittämisellä voitaisiin kaventaa työtulopäätöksiin liittyvää harkintavaltaa ja tehdä käytäntöä yhtenäisemmäksi. Nykytilanne paranisi, mutta Luvussa 6 kerrotut perusongelmat jäisivät. Työtulo olisi luonteeltaan jollekulle toiselle maksettava kuvitteellinen korvaus, ei perustuisi yrittäjän todellisiin ajantasaisiin tuloihin, työtulon muutosmenettely pysyisi byrokraattisena ja yrittäjien tasavertainen kohtelu toteutuisi puutteellisesti.

Tulkitsen niin, että nykyllisen mallin pienkehittäminen ei täytä selvitystehtävän toimeksannon tavoitetta. Myös selvityksen seurantar ryhmälle tehdyssä kyselyssä selvän enemmistön suurin huoli oli, että uudistus laistuisi nykyllisen paikkailuksi.

Suomen Yrittäjien (SY) esitykset YEL:n kehittämiseksi

SY esittää, että pakollisen vakuuttamisen alaraja tulisi nostaa nykyiseltä tasolta vähintään yrittäjän ansiosidonnaisen työttömyysturvan alarajalle, vuoden 2025 tasossa 15 128 euroa vuodessa. Tällöin työttömyysturvajärjestelmän piirissä olevien etuudet ylittäisivät vähimmäisturvan.

SY esittää, että vakuuttamisvelvollisuuden täyttyminen voisi edelleen perustua yrittäjän työpanoksen arviointiin, mutta alarajan yläpuolella yrittäjän vapautta valita turvansa taso tulisi lisätä.

Mallin arviointia, alarajan korottamisen vaikutukset

Vuonna 2023 tarkistettiin lainmuutoksen siirtymäsäännöksen mukaan ne työtulot, jotka olivat alle 15 000 euroa/v ja joihin ei ollut tehty viimeisen kolmen vuoden aikana olennaista tarkistusta. Yhteensä tarkistettuja työtuloja 58 700, joista 77 %:lla työtulo

nousi ja 69 %:lla nousu oli maksimi 4 000 euroa. Tarkistettujen joukossa työtulojen mediaani ennen tarkistusta oli noin 8 600 euroa ja tarkistuksen noin 12 600 euroa. Työtulolaskurin antamat työtulosuosituksset (mediaaniltaan 35 400 euroa) olivat vielä selvästi tarkistettuja työtuloja korkeampia. Tarkempaa tietoa on ETK:n analyysissa [Analyysia YEL-työtuloista, niiden tarkistamisesta ja YEL-työtulosuosituksen laskentapalvelusta vuonna 2023](#).

Vuoden 2024 lopussa 81 700 yrittäjällä työtulo oli alle 15 000 euroa. Heidän osuutensa kaikista YEL-yrittäjistä oli 38,5 %. Edellä sanotun perusteella on todennäköistä, että tarkistusohjelman seuraava kierros nostaa osan heistä 15 000 euron rajan yli. Sen jälkeenkin rajan alapuolelle jäisi huomattava osa yrittäjistä. Heillä on YEL:n 113 §:n perusteella mahdollisuus vapaaehtoisesti ottaa YEL:n mukainen vakuutus. Tätä mahdollisuutta nykyisellä alarajalla on käytetty vähän. Mitä todennäköisimmin käyttö olisi vähäistä silloinkin, kun alaraja nousisi.

Varovainen arvio on, että nyt alle 15 000 euron työtulolla olevista ehkä puolet eli noin 40 000 jäisi YEL:n ulkopuolelle eikä heille ei enää kertyisi yritystoiminnastaan työeläketurvaa.

Korkeampi raja saattaisi kannustaa pienimuotoisen yrittämiseen nykyistä enemmän. Toisaalta alarajan ylittämiseen liittyvä maksun äkillinen nousu kohdistuisi nykyistä suurempaan määrään yrittäjiä.

Alarajan yläpuolella olevat

Korotetun alarajan yläpuolella SY esittää yrittäjän valinnanvapauden lisäämistä, kuitenkin niin, että työtulo pohjautuisi työpanokseen. Valinnanvapauden astetta ei ole tarkemmin määritelty. Äärimmillään se voisi olla yrittäjän oma ilmoitus ja rajatummin jonkin ”putken” puitteissa. Jos putken määrittelyssä pyrittäisiin yrittäjien tasapuoliseen kohteluun, määrittely pitäisi pystyä tekemään jotenkin objektiivisin perustein. Tällöin päädyttäisiin aika lähelle työtulolaskurin tapaista menettelyä.

Valinnanvapauden lisääminen tarkoittaisi keskimäärin työtulojen alenemista. Empiiristä näyttöä on vuoden 2011 YEL-uudistuksesta. Siinä osakeyhtiöyrittäjän YEL:n piiriin tuleminen omistusrajaa alennettiin 50 %:sta 30 %:iin. Ennen uudistusta rajojen

välissä olleet yrittäjät vakuutettiin TyEL:ssä heidän yhtiöstään nostamansa palkan perusteella. Uudistuksen jälkeen vahvistetut työtulot olivat keskimäärin 16 % alempia kuin aiemmat palkat (lähde: [Does Mandating Social Insurance Affect Entrepreneurial Activity?](#)). Alenema nykyistä vapaammin valittavissa työtuloissa olisi todennäköisesti suurempi, koska työtulon valintaan ei sisältyisi vastaavaa vahvistamiskontrollia kuin vuoden 2011 uudistuksessa.

Mitä enemmän työtulo perustuisi yrittäjän omaan tahdonilmaisuun, sitä helpommin jouduttaisiin rakenteellisesti race to the bottom-tilanteeseen. Kasvava joukko yrittäjiä joutuisi kilpailutilanteen pakottamana hakeutumaan kohti pienintä mahdollista työtuloa.

Vaikutukset maksutuloon ja valtionosuuteen

Ehdotuksen mukainen uudistus alentaisi työtulosummaa ja maksutuloa, mistä seuraisi valtion rahoitusosuuden kasvu. Työtulosumman alenemiseen vaikuttaa sekä alarajan nosto että valinnanvapauden lisääminen rajan yläpuolella.

Alle 15 000 euroa olevien työtulojen osuus koko työtulosummasta on vuonna 2025 arviolta 15,8 %. ETK:n viimeisimmän ennusteen mukaan koko vuoden maksutulo on noin 1 258 milj. euroa. Alle 15 000 euron vuosityötuloisten osuus siitä on noin 198 milj. euroa. Jos edellä olleen arvion mukaisesti puolet nyt rajan alapuolella jäisivät YEL:n ulkopuolelle, maksutulon alenema ja valtionosuuden kasvu olisi noin 100 miljoonaa euroa.

Yli 15 000 euron työtuloista maksettavien maksujen kokonaismäärä vuonna 2025 on arviolta noin 1060 miljoonaa euroa. Jos lisääntyvä valinnanvapaus aiheuttaisi samansuuruisen eli 16 prosentin työtulojen aleneman kuin vuoden 2011 YEL-uudistus, maksutulon alenema ja valtion rahoitusosuuden kasvu olisi noin 170 miljoonaa euroa. Vuoden 2011 uudistusta suuremman valinnanvapauden vuoksi todennäköinen alenema olisi tätä suurempi.

Kokonaisarvio

SY:n malli täyttää luvussa 6 esitetyistä tavoitteista kaksi. Tulojen vaihteluun reagointi paranisi nykyisestä. Tämä tapahtuisi sillä edellytyksellä, että työtulo perustuisi omaan ilmoitukseen ja varsinaista työtulon vahvistamisprosessia ei olisi lainkaan. Vahvistamisen poistamisen voi katsoa tehostavan toimeenpanoa.

Muut tavoitteet eivät toteudu. Alivakuuttaminen ei vähentyisi vaan lisääntyisi, kattavuus ei paranisi vaan heikkenisi. Työtulon määrittely ei selkeytyisi, koska se perustuisi nykyistäkin vähemmän objektiivisiin kriteereihin. Maksutulo alenisi ja valtionosuus kasvaisi edellä olevan varovaisen arvion mukaan noin 270 miljoonaa euroa, todennäköinen muutos olisi tätäkin suurempi.

Luvun 2 reunaehdoista toteutuisi nykyistäkin huonommin vaatimus, että YEL:n tulisi mahdollisimman vähän vaikuttaa valintaan työsuhteisuuden ja yrittäjyyden välillä. Maksuprosentti olisi sama, mutta maksu laskettaisiin entistä pienemmistä työtuloista.

Melan malli

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksessa (Mela) on kehitelty mallia, jossa YEL:n vakuuttamisvelvollisuuden alarajan alapuolelle oleville yrittäjille säädettäisiin oma ”Itsensä työllistävien eläkelaki, ITE”. Se toimeenpantaisiin keskitetysti Melassa apurahan-saajien eläkelain tapaan. Tarkempaa tietoa löytyy liitteestä 9.

Mela perustelee uutta lakia mm. sillä, että YEL:n vakuuttamisvelvollisuuden alarajan alapuolella olevan henkilön työmarkkinatilanne ja vakuutusturvan tarve on erilainen verrattuna vakiintuneeseen YEL-yrittäjään, jolla on usein käytännössä vakiintuneempi tulotaso, erilaisia oikeudellisia muotoja yritystoimintansa hoitamiseen ja paremmat mahdollisuudet riskitilanteiden hallintaan.

Henkilöt vakuutettaisiin ITE:n mukaan, jos yrittäjänä saatu arvioitu tulotaso vuodessa olisi alle YEL:n alarajan. Vakuutusmaksut perittäisiin ensisijaisesti verojen ennakkoperinnän yhteydessä. Vakuuttamisessa hyödynnettäisiin muutenkin tuloja ennakonperintäkisteriä. Kun henkilön tulot ylittäisivät YEL:n pakollisuuden alarajan, hän siirtyisi YEL:n piiriin.

Melan ei ole mallissaan tehnyt kehittämissuhteuksia nykyisen YEL:n osalta, mutta malli on tietenkin yhdistettävissä erilaisiin nykymallin kehittämismuotoihin.

ITE:een perustuva vakuuttaminen olisi oma eläkejärjestelmänsä, jolloin eläkevakuutusmaksu olisi mahdollista määrittellä vain järjestelmän omat tarpeet huomioon ottaen samaan tapaan kuin apurahansaajien osalta tehdään. Apurahansaajien maksu on sama kuin MyEL:ssä eli 13,5 prosenttia työtulosta. Lähtötilanteessa vakuutettavien joukko olisi kohtuullisen nuorta, joten alkuvaiheessa maksettavia eläkkeitä ei juuri olisi. Eläkemeno suhteessa työtulosummaan voisi vielä vuonna 2040 olla vain noin 5 prosenttia. Se on merkittävästi alempi kuin nykyinen YEL-eläkemeno suhteessa työtulosummaan (33 prosenttia) ja TyEL-eläkemeno suhteessa TyEL-palkkasummaan (27 prosenttia).

Arviointia

Melan mallissa hyvää on, että se turvaisi nykyisen vakuuttamisvelvollisuuden alarajan alapuolella olevien asemaa. Heidän osaltaan tekninen toimeenpano olisi verotustietoihin perustuvana yksinkertainen ja tehokas. Työtulon määrittely olisi selkeä, reagointi tulojen vaihteluun automaattista eikä alivakuuttamista esiintyisi.

Huonoa mallissa on uuden eläkelain tarve, mikä on vastoin viime vuosikymmenien konsolidointiperiaatetta vähentää eläkelakien määrää ja siten tehostaa toimeenpanoa. Aikoinaan erityisryhmiä varten säädetyt erillislait eivät pitkän päälle ole osoittautuneet kestäviksi ratkaisuiksi. Työeläkejärjestelmän kokonaisuuden kannalta tämänkaltainen irrottaminen muista työeläkkeistä ei ole toivottavaa.

ITE-mallissakin lähellä YEL- rajaa olevat yrittäjät joutuisivat mahdollisesti toistuvasti siirtymään laista toiseen. Tässä yrittäjryhmässä tarvitaan jo nyt rajanvetoa TyEL:n suhteen.

Uusi laki lisäisi entuudestaan pienillä tuloilla itsensä työllistämisen ja alustatalouden työn soveltamisen ongelmallisuutta.

Jos ITE:n eläkemaksutaso määriteltäisiin alemmaksi kuin YEL:ssä, kilpailuneutraalius yrittäjien kesken ja suhteessa TyEL:iin ei toteutuisi. Rinnastuksessa apurahansaajiin on otettava huomioon se, että MyEL- vakuutuksen piirissä on vain heidän apurahatyöskentelynsä, muu työ vakuutetaan muiden työeläkelakien mukaisesti. Apurahansaajien lukumäärä on myös pieni, noin 1500. Se on olennaisesti pienempi kuin ITE:n piiriin tulevien määrä olisi, vuoden 2022 tiedoilla yli 80 000.

Mallin hyvät puolet voidaan toteuttaa myös ilman uutta lakia kehittämällä nykyistä YEL:iä. Miksi tehdä asia monimutkaisesti, jos sen voi tehdä yksinkertaisemmin?

Verotuksen tietoihin perustuvia malleja

Verotusta varten kerättävien tietojen hyödyntäminen työtulon määrittämisessä on yksi tapa yrittäjän taloudellisen tilanteen huomioon ottamiseen. Se on myös ainoa järkevä tuntuinen tapa. Vastaavantyyppisten ajantasaisten tietojen kerääminen YEL:iä varten erikseen perustettavan kanavan kautta sisältäisi joka tapauksessa pitkälti samoja tietoja kuin verotuksessa. Erillinen tiedonkeruu lisäisi sekä yrittäjien että eläkelaitoksen hallinnollista taakkaa. Verotustietojen käyttöä puoltaa sekin, että jo nyt verottaja ja työeläkejärjestelmä hyödyntävät laajalti samoja rekistereitä.

Yrittäjätulojen verotuksesta

Verotuksessa yrittäjätulo jaetaan kahtia. Toista osaa verotetaan ansiotuloveroasteikon ja toista pääomatuloveroasteikon mukaisesti. Seuraavassa edellistä kutsutaan ansiotuloksi ja jälkimmäistä pääomatuloksi.

Elinkeinon harjoittajat (toiminimiyrittäjät)

Toiminimessä on yksi yrittäjä. Jos yrittäjäpuolisot harjoittavat elinkeinotoimintaa yhdessä, elinkeinotoiminnan tulos jaetaan puolisojen kesken.

Elinkeinotoiminnan verotettava tulos muodostuu siten, että tuloksesta vähennetään aiempien vuosien vahvistetut tappiot ja tehdään 5 %:n yrittäjävähennys. Pääomatulo-osuus on 20 % nettovarallisuudesta tai yrittäjän vaatimuksesta 0 tai 10 %. Loppuosaa verotetaan ansiotulona.

Pääomatulo-osuuden määrittämisessä käytetään perustana edellisen verovuoden elinkeinotoiminnan nettovarallisuutta. Jos yrityksellä on palkanmaksua, nettovarallisuuteen lisätään 30 % ulkopuolisille maksetuista palkoista.

Toiminimi ei ole yrittäjästä erillinen oikeushenkilö. Toiminimiyrittäjä ei voi maksaa itselleen palkkaa. Rahan nostot tapahtuvat yksityisottoina, joita ei suoraan veroteta, mutta ne pienentävät nettovarallisuutta ja siten myös pääomatulo-osuuden maksimimäärää.

Henkilöyhtiöt (kommandiitti- ja avoin yhtiö)

Henkilöyhtiöissä elinkeinotoiminnan tulos jaetaan yhtiömiesten kesken ja verotus on hyvin samanlaista kuin toiminimillä. Erona on, että henkilöyhtiöt ovat yhtiömiehistä erillisiä oikeushenkilöitä ja yhtiömiehet voivat nostaa yrityksestä palkkaa. Palkan maksaminen on kuitenkin melko harvinaista.

Muut kuin julkisesti noteeratut osakeyhtiöt

Muusta kuin julkisesti noteeratusta yhtiöstä saadusta osingosta 25 prosenttia on veronalaista pääomatuloa ja 75 prosenttia verovapaata tuloa siihen määrään saakka, joka vastaa osakkeen verovuoden matemaattiselle arvolle laskettua kahdeksan prosentin vuotuista tuottoa. Siltä osin kuin verovelvollisen saamien tällaisten osinkojen määrä ylittää 150 000 euroa, osingoista 85 prosenttia on pääomatuloa ja 15 prosenttia verovapaata tuloa. Vuotuisen tuoton 8 % ylittävältä osalta osingosta 75 prosenttia on ansiotuloa ja 25 prosenttia verovapaata tuloa.

Osakkeiden matemaattinen arvo saadaan jakamalla yhtiön nettovarallisuuden (varat – velat) määrä yhtiön ulkona olevien osakkeiden lukumäärällä. Osakkeen matemaattinen arvo lasketaan osingon verovuotta edeltävänä vuonna päättyneen tilikauden perusteella. Osingon verovuosi on se verovuosi, jolloin osinko on nostettavissa.

Osinko verotetaan ansiotulona, jos osingon jakoperusteena on osingonsaajan tai tämän intressipiiriin kuuluvan henkilön työpanos (ns. työpanososinko).

Tulonmuunnolla tarkoitetaan sitä, että yritystulo pyritään nostamaan pienimmän veron tuottavassa muodossa, käytännössä yleensä niin, että osinkoina verotettava tulo pyritään maksimoimaan. Pelkistetysti voi sanoa, että osakeyhtiöyrittäjällä rajana sille, että ansiotulon verotus on alennettua pääomatuloverotusta edullisempaa, on noin 24 000 euroa vuodessa. Jos yrittäjä rinnastaa YEL-maksun veroon, raja on noin 16 000 euroa

Tarkempaa tietoa yritysten verotuksesta on Verohallinnon [Yritysassiakkaat-verkkosivulla](#).

Huom. Seuraavissa tarkasteluissa elinkeinon harjoittajia ja heidän yhteenliittymiään (avoin ja kommandiittiyhtiö) käsitellään yhtenä kokonaisuutena. Tästä kokonaisuudesta käytetään tekstin lyhentämiseksi nimitystä elinkeinonharjoittajat.

Pääomatulojen rooli työtulon määrittelyssä

Verotustietojen käytössä työtulon määrittelyyn on syytä läheta liikkeelle tarkastelemalla, mikä pääomaverotettujen tulojen rooli siinä voisi olla. Verotuksen ansiotuloon perustuva mallia käsitellään tarkemmin ehdotusten yhteydessä.

Yrittäjätulon kaavamaiset säännöt ansio- ja pääomatulojen jaolle lisättynä yrittäjän omalla harkintavallalla tarkoittaa, että tulon nimike ei välttämättä kerro tulon todellista luonnetta: onko se kokonaan aidosti pääoman tuottoa vai perustuuko se osittain myös työpanokseen. Työpanoksen arvioinnin näkökulmasta ei siis ole periaatteellisesta estettä sille, että myös osa pääomatulona verotettavasta yritystulosta voitaisiin ottaa YEL:n työtuloa määritettäessä huomioon.

Pääomatulona verotettavan yritystulon mukaanottoa työtulon laskentapohjaan voisi erityisesti harkita Ruotsin harvainyhtiösäännön tapaan (ns. 3:12 sääntö, ks. luku 5) tilanteessa, jossa ansiotulojen osuus kokonaistulosta on huomattavan pieni. Työtulo voisi määräytyä esimerkiksi kaavasta

$$T = A + axSx(P-P_0), \text{ missä}$$

T = työtulo, A = verotuksen ansiotulo, P =osingot, P_0 = euromääräinen vakio, jota pienempiä osinkoja ei oteta huomioon ja $S=P/(A+P)$ on YEL-yrityksestä nostettujen osinkojen osuus kokonaistulosta ja a jokin sopivasti valittu vakiokerroin.

Verotuksen ansio- ja pääomatulojen jakaumat sekä vastaavat YEL-työtulot on esitetty luvun 6 kuviossa 6.1. Kuvioista nähdään, että pääomatulojen osuus kokonaistuloista on alimmilla tulodesiileillä suhteellisen vaatimaton. Pääomatulot keskittyvät sekä ansiotulon että työtulon suuruuden mukaan järjestettyinä kahteen ylimpään desiiliin. Tässä joukossa myös verotuksen ansiotulot ja osin myös nykyiset YEL-työtulot ovat selvästi keskimääräistä suurempia.

En esitä pääomaverotettujen tulojen ottamista mukaan työtulopohjaan. Valtaosalla yrittäjistä verotuksen ansiotulo antaa riittävän pohjan työtulon kehittämiseksi. Asian voi ottaa uuteen harkintaan, jos tulonmuunto lisääntyisi merkittävästi.

8 Taustaa ehdotuksille

Luvussa 6 todettiin, että vertailukelpoisin luvuin YEL-työtulojen keskimäärä on noin 75 % verotuksen ansiotuloista. Ero on sen verran suuri, että on tarpeen tutkailla ilmiötä tarkemmin.

Huom. Seuraavissa Analyysistä lainatuista luvuissa, taulukoissa ja kuvioissa ei ole tehty luvussa 13 kuvattua muunnosta vuoden 2024 tilannetta vastaavaksi. Yleiskuva tilanteesta on niistä kuitenkin vähintään suuntaa antavasti pääteltävissä.

Analyysissä kaikki yrittäjät yhteen laskien vuonna 2022 keskimääräinen työtulo 22 500 oli 62 % keskimääräisestä ansiotulosta 36 500 euroa. Osakeyhtiöiden osakaiden keskimääräinen työtulo 27 700 euroa oli 61 % keskimääräisestä ansiotulosta 45 400 euroa. Elinkeinonharjoittajien vastaavat luvut olivat 18 400 euroa ja 33 000 euroa, suhde 56 %.

Suhteelliset erot ansiotulon ja työtulon välillä ovat suunnilleen samanlaiset elinkeinon harjoittajilla ja osakeyhtiöyrittäjillä. Euromäärät ovat osakeyhtiöyrittäjillä suuremmat, koska heillä sekä työtulot että ansiotulot ovat suuremmat.

Keskiarvot ja tulosummat ansiotulodesiileittäin

Taulukko 8.1. YEL-työtulosumma, ansiotulosumma, työtulon ja ansiotulon keskiarvot, osakeyhtiöyrittäjät desiileittäin

Desiilit	YEL-työtulosumma, euroa	YEL-työtulon keskiarvo, euroa	Ansiotulosumma, euroa	Ansiotulon keskiarvo, euroa
Desiili 1–8	1 784 665 600	24 100	2 411 187 100	32 600
Desiili 9–10	777 215 600	42 100	1 784 558 500	96 600
Yhteensä	2 561 881 200	27 700	4 195 745 600	45 400

Lähde: Eläketurvakeskus.

Kahdeksan alimman desiilin keskimääräinen työtulo oli 74 % keskimääräisestä ansiotulosta. Kahdella ylimmällä desiilillä vastaava luku oli 44 %.

Taulukko 8.2. YEL-työtulosumma, ansiotulosumma, työtulon ja ansiotulon keskiarvot, elinkeinonharjoittajat desiileittäin.

Desiili	YEL-työtulosumma, euroa	YEL-työtulon keskiarvo, euroa	Ansiotulosumma, euroa	Ansiotulon keskiarvo, euroa
Desiili 1–8	1 047 782 100	16 000	1 406 877 900	21 400
Desiili 9–10	458 290 200	27 900	1 295 337 600	79 000
Yhteensä	1 506 072 300	18 400	2 702 215 500	33 000

Lähde: Eläketurvakeskus.

Kahdeksan alimman desiilin keskimääräinen työtulo oli 75 % keskimääräisestä ansiotulosta. Kahdella ylimmällä desiilillä vastaava luku oli 35 %.

Työtulot ja ansiotulot keskinäisen suuruuden mukaan jaoteltuna

Taulukossa 8.3 yrittäjät on jaoteltu sen mukaan, onko työtulo suurempi vai pienempi kuin ansiotulo.

Taulukko 8.3. Yrittäjien lukumäärät sekä YEL-työtulojen ja ansiotulojen summat, kaikki YEL-vakuutetut, joille löytyy ansiotuloja

Yrittäjäjoukko	Lukumäärä	YEL-työtulosumma, milj. euroa	Ansiotulosumma, milj. euroa
Yrittäjät, joilla YEL-työtulo on pienempi kuin ansiotulo	154 478	2 880,5	6 709,0
Yrittäjät, joilla YEL-työtulo on suurempi tai yhtä suuri kuin ansiotulo	53 167	1 498,6	959,4
Yrittäjät, joilla ei ole ansiotulo tiedossa	23 643	305,7	–
Yhteensä*	207 645	4 379,1	7 668,4

Lähde: Eläketurvakeskus.

* Yrittäjät, joille ei löydy ansiotuloa, eivät ole mukana yhteensä-rivissä

Yrittäjistä 74 %:lla ansiotulo on suurempi kuin YEL-työtulo. Seuraavassa taulukossa on vastaava tarkastelu osakeyhtiöyrittäjistä.

Taulukko 8.4. Osakeyhtiöiden osakkaiden lukumäärät sekä YEL-työtulojen ja ansiotulojen summat, kaikki YEL-vakuutetut, joille löytyy ansiotuloja.

Yrittäjäjoukko	Luku- määrä	YEL-työ- tulosumma, milj. euroa	Ansiotulo- summa, milj. euroa
Yrittäjät, joilla YEL-työtulo on pienempi kuin ansiotulo	76 288	1 725,8	3 833,4
Yrittäjät, joilla YEL-työtulo on suurempi tai yhtä suuri kuin ansiotulo	25 957	945,7	624,9
Yhteensä	102 245	2 671,5	4 458,3

Lähde: Eläketurvakeskus.

Osakeyhtiöyrittäjistä 75 %:lla ansiotulo on suurempi kuin työtulo. Seuraava taulukko sisältää elinkeinonharjoittajat.

Taulukko 8.5. Elinkeinonharjoittajien ja elinkeinoyhtymien osakkaiden lukumäärät sekä YEL-työtulojen ja ansiotulojen summat, kaikki YEL-vakuutetut, joille löytyy ansiotuloja.

Yrittäjäjoukko	Luku- määrä	YEL-työ- tulosumma, milj. euroa	Ansiotulo- summa, milj. euroa
Yrittäjät, joilla YEL-työtulo on pienempi kuin ansiotulo	70 583	1 079,0	2 651,0
Yrittäjät, joilla YEL-työtulo on suurempi tai yhtä suuri kuin ansiotulo	25 371	528,7	324,5
Yhteensä	95 954	1 607,7	2 975,4

Lähde: Eläketurvakeskus.

Elinkeinonharjoittajista 74 %:lla ansiotulo on suurempi kuin työtulo.

Työtulon ja ansiotulon ristiintaulukointi

Seuraavissa taulukoissa yrittäjät on jaoteltu 16 ryhmään työtulon ja ansiotulon perusteella. Tarkoitus on saada yleiskuva siitä, kuinka suuri osuus työtuloista ja ansiotuloista on suunnilleen samalla tasolla ja miten paljon poikkeamia on molempiin suuntiin.

Taulukko 8.6. Yrittäjien lukumäärät YEL-työtulo- ja ansioluokan mukaan, koko vuoden YEL-vakuutetut

Ansioluokka	Ansiotulo korkeintaan 15 000 euroa	Ansiotulo 15 001–35 000 euroa	Ansiotulo 35 001–70 000 euroa	Ansiotulo yli 70 000 euroa
YEL-työtulo korkeintaan 15 000 euroa	24 428	32 218	22 434	5 664
YEL-työtulo 15 001–35 000 euroa	9 480	23 821	22 438	5 437
YEL-työtulo 35 001–70 000 euroa	1 804	4 883	14 673	6 515
YEL-työtulo yli 70 000 euroa	210	364	1 210	3 533

Lähde: Eläketurvakeskus.

Taulukon lävistäjällä ovat ne yrittäjät, joilla työtulot ja ansiotulot olivat vuonna 2022 suunnilleen samalla tasolla. Heitä oli kaikista yrittäjistä 37 %. YEL-työtulot olivat alemmassa suuruusluokassa kuin ansiotulot 53 %:lla ja korkeammassa suuruusluokassa kuin ansiotulot 10 %:lla.

Taulukko 8.7. Osakeyhtiöiden osakkaiden lukumäärät YEL-työtulo- ja ansioluokan mukaan, koko vuoden YEL-vakuutetut

Ansioluokka	Ansiotulo korkeintaan 15 000 euroa	Ansiotulo 15 001–35 000 euroa	Ansiotulo 35 001–70 000 euroa	Ansiotulo yli 70 000 euroa
YEL-työtulo korkeintaan 15 000 euroa	7 623	11 762	11 989	3 342
YEL-työtulo 15 001–35 000 euroa	3 729	11 095	13 687	3 448
YEL-työtulo 35 001–70 000 euroa	1 225	3 392	11 931	5 041
YEL-työtulo yli 70 000 euroa	179	309	1 027	2 644

Lähde: Eläketurvakeskus.

Osakeyhtiöyrittäjistä 36 %:lla työtulot ja ansiotulot olivat vuonna 2022 suunnilleen samalla tasolla.

Taulukko 8.8. Elinkeinonharjoittajien lukumäärät YEL-työtulo- ja ansioluokan mukaan, koko vuoden YEL-vakuutetut

Ansioluokka	Ansiotulo korkeintaan 15 000 euroa	Ansiotulo 15 001–35 000 euroa	Ansiotulo 35 001–70 000 euroa	Ansiotulo yli 70 000 euroa
YEL-työtulo korkeintaan 15 000 euroa	15 737	19 285	9 504	2 171
YEL-työtulo 15 001–35 000 euroa	5 528	12 279	8 295	1 921
YEL-työtulo 35 001–70 000 euroa	545	1 475	2 661	1 436
YEL-työtulo yli 70 000 euroa	27	55	183	884

Lähde: Eläketurvakeskus.

Elinkeinonharjoittajista 38 %:lla työtulot ja ansiotulot olivat vuonna 2022 suunnitteen samalla tasolla.

Työtuloa koskevien ehdotusten logiikka

Luvussa 6 todettiin, että vertailukelpoisin luvuin keskimääräinen YEL-työtulo on noin 75 % keskimääräisestä verotuksen ansiotulosta. Työtulojen pitäisi siis olla keskimäärin noin 35 % nykyistä korkeammat, jotta ne olisivat keskimäärin samalla tasolla kuin verotuksen ansiotulot. Luvut eivät tarkkuudesta huolimatta ole kuin suuntaa antavia, mutta kertovat silti, että epäsuhta työtulojen ja verotuksen ansiotulojen välillä on merkittävä.

Epäsuhta ei jakaudu tasaisesti. Erot yrittäjien ja yrittäjäryhmien välillä voivat olla hyvinkin suuria. Yksi huomattava ero on alempien ja ylimpien ansiotulodesiilien välillä. Alemmissa desiileissä työtulot ovat keskimäärin selvästi lähempänä verotuksen ansiotuloja kuin ylimmissä desiileissä.

Epäsuhta työtulojen ja verotuksen ansiotulojen välillä on muodostunut vuosikymmenien aikana, joten sen mahdollinen oikaiseminenkaan ei voi tapahtua hetkessä. Kysymys ei myöskään ole pelkästään eläketekninen.

Näillä perusteilla olen pyrkinyt työtuloehdotuksissa kokonaisuuteen, jossa vältetään äkillisiä muutoksilta, mutta verotuksen ansiotulojen hyödyntämiseen liittyvät hyvät puolet saadaan käyttöön ainakin niillä yrittäjillä, joilla siihen on suurin tarve. Verotuksen ansiotulojen käyttöön siirtyminen olisi mahdollinen erityisesti niillä yrittäjillä, joilla verotietojen käyttö tuo työtuloon ajantasaisuutta ja joilla nykyinen työtulo ei ole kaukana verotuksen ansiotulosta. Niillä, joilla nykyinen työtulo on selvästi alempi kuin ansiotulo, mahdolliseen siirtymään ansiotulon käyttöön tarvitaan riittävästi joustoa.

Työtuloehdotusten kokonaisuus on seuraava

- työtulon perusmalliksi otetaan verotuksen ansiotulo
- työtulon muutosten suuruutta kontrolloidaan säilyttämällä mahdollisuus nykytyyppiseen työtulon kokonaisharkintaan
- voimaantulosäännöksillä mahdollistetaan siirtyminen verotuksen ansiotuloon perustuvaan työtuloon heti muutoksen voimaantultua tai pysyttäytyminen nykymallissa kahden vuoden ajan.

9 Ehdotukset

Työtulon pääsääntö (verotuksen ansiotulo)

Ehdotus 1, työtulon pääsääntö: Yrittäjän työtulo on sama kuin yrittäjätoiminnan verotettava ansiotulo.

Työtulon määrittely samaksi kuin verotuksen ansiotulo on yksikäsitteinen, selkeä ja ymmärrettävä. Työtulo reagoi yrittäjän tulojen vaihteluun ja alivakuuttaminen vähennee. Toimeenpano tehostuu kuten jäljempänä selostetaan.

Verotuksen ansiotuloon perustuvassa mallissa suoraviivainen tapa on ottaa yrittäjän työtulon pohjaksi sellaisenaan ne yrittäjätoiminnan tulot, jotka verotetaan ansiotuloina. Yrittäjällä voi palkansaajaan verrattuna olla laajemmat mahdollisuudet erilaisiin kuluvähennyksiin. mutta on selkeintä, että eläkeala seuraa verottajan käytäntöä eikä työpanokseen arviointiin rakenneta erillisiä kriteereitä. Myös ymmärrettävyyden kannalta on eduksi, jos verottajalla ja eläkealalla on yhteneväinen käytäntö.

Laskennallinen työtulo

Verotuksen ansiotulon ottaminen sellaisenaan työtuloksi on kaavamainen ratkaisu. Yrittäjien tilanteet ovat moninaisia ja todennäköistä on, että kaavamainen määrittely ei kaikissa tilanteissa tuota oikeudenmukaista lopputulosta.

Kyseessä on myös olennaisesti erilainen työtulon määräytymistapa kuin nykyisessä 55 vuotta käytössä olleessa. Uuteen käytäntöön siirtymisen kaikkia vaikutuksia ei voida ennakoida.

Yksilöllisempää arviointia tarvitaan myös sen varalle, että verotuksen ansiotieto ei kuvaa työpanoksen arvoa oikein. Näin voi esimerkiksi olla, jos pääomatulot ovat suhteettoman suuret suhteessa verotuksen ansiotuloon. Näin voi olla myös, jos nykyisiä työtuloja korvattaisiin tulonmuunnon kautta merkittävästi pienemmiksi muodostuneilla ansiotuloilla.

Näistä syistä on tarpeen säilyttää mahdollisuus enemmän harkintaa sisältävään yksilölliseen menettelyyn. Jatkuvuuden takia nykyinen työtulomalli tai paremmin sen kehitetty versio on luonteva ehdokas täksi vaihtoehdoksi. Yrittäjien

tasavertaisen kohtelun ja toimeenpanon tehokkuuden kannalta pääsäännön ja poikkeussäännön välisten siirtymien tulisi tapahtua riittävän yksikäsitteisen säännön avulla. Tähän tarkoitukseen sovelias instrumentti on nykyisen työtulolaskurin uudistettava versio, kutsuttakoon sitä vaikkapa Työpanosmittariksi.

Ehdotus 2, Laskennallinen työtulo. Jos Työpanosmittarin perusteella määritelty työtulo ylittäisi 35 000 euroa vuodessa, yrittäjä siirtyy laskennalliseen työtuloon. Työtuloja voidaan säätää Työpanosmittarin antaman liikkumavaran puitteissa, ei kuitenkaan päätoimisella yrittäjällä pienemmäksi kuin 35 000 euroa.

Laskennallisen työtulon minimi on syytä määritellä niin korkeaksi, että pääsäännöstä todella tulee pääsääntö. Vuoden 2024 YEL-työtuloista noin 20 % ja verotuksen vuoden 2022 ansiotuloista noin 46 % on rajan yläpuolella.

Laskennallisen työtulon vähimmäismäärä vastaa noin 3 000 euron kuukausipalkkaa. Se on jonkin verran vähemmän kuin palkansaajien kokonaisansioiden mediaani, noin 3 600 euroa kuukaudessa vuonna 2024. Päätoimisuus voidaan arvioida esimerkiksi yritystoiminnan tulojen suhteella yrittäjän kaikkiin ansiotuloihin.

Siirtymiä pääsäännön ja laskennallisen työtulon välillä on syytä rajoittaa. Siirtymistä ei voisi tehdä keskellä vuotta ja siirtymistä mallista toiseen ei voisi tehdä ennen kuin kahden vuoden kuluttua edellisestä siirtymisestä.

Työpanosmittari voidaan rakentaa kehittämällä nykyistä työtulolaskuria. Mittarin juridista asemaa tulisi vahvistaa kirjaamalla sen keskeiset periaatteet lakiin.

Nykyisessä työtulolaskurissa on erityisesti liikevaihdon käyttö yritystoiminnan laajuuden arviointiin aiheuttanut runsaasti kritiikkiä. On syytä arvioida, kuinka suuri rooli liikevaihdolla laajuuden arvioinnissa tulee olla. Yritystoiminnan laajuutta kuvaamaan voisi ottaa mukaan muitakin tietoja kuten esimerkiksi verotuksen tiedot. Toimialaluokituksen supistamista on syytä harkita. Jo tehdystä ryhmittelystä huolimatta luokkia on paljon ja erot eri luokkien välillä eivät aina ole merkittäviä.

Voimaantulo- ja siirtymäaika työtulomuutokselle

Pääsäännön mukainen työtulo täyttää luvussa 6 esitetyt hyvän työtulomallin kriteerit, joten siihen siirtymisen tulisi olla mahdollista heti uudistuksen voimaan tultua. Toisaalta monien yrittäjien kohdalla muutokset voivat olla suuria, joihin sopeutumiseen on varattava riittävä siirtymäaika. Luvun 6 alivakuuttamista käsittelevässä

osiossa todettiin, että korkeimmilla työtuloilla vakuuttaneilla ei keskimäärin esiinny alivakuuttamista suhteessa ansiotuloon. Tämä on syytä ottaa huomioon siirtymäsäännössä.

Ehdotus 3, siirtymäsääntö. Pääsäännön mukaiseen malliin voi siirtyä heti lain voimaantultua, jolloin laskennallisen työtulon tarvetta arvioidaan ehdotuksen 2 mukaisella tavalla. Nykyisellä työtulomallilla voi jatkaa enintään kaksi vuotta lain voimaantulosta. Jos työtulo on yli 70 000 euroa, sillä voi jatkaa siirtymäkauden jälkeenkin. Sama koskee niitä, joilla työtulo siirtymäkauden aikana nousee rajan yli.

Vaikutusarvioita työtulomuutoksista

Käytettävissä ollut tietopohja ei valitettavasti ole tehnyt mahdolliseksi tarkkojen vaikutusarvioiden tekemistä. Seuraavassa esitettävät numeeriset arviot ovat hyvin yleisellä tasolla. Niitä on tarkennettava ja laajennettava mahdollisessa jatkovalmistelussa. Silloin myös käytettävissä olevaa tietopohjaa on ajantasaistettava ja tarkennettava.

Siirtymäaika

Suurin osa yrittäjistä hyödyntänee mahdollisuutta pitää nykyinen työtulomalli, jolloin merkittäviä vaikutuksia heidän osaltaan ei aiheutuisi.

Luultavasti suuri osa niistä, joilla ansiotulo on pienempi tai vain vähän suurempi kuin nykyinen työtulo siirtyisi pääsäännön käyttöön. Tällaisen siirtymän maksutulovaikutus ei ole arvioitavissa käytettävissä olevan aineiston perusteella. Erittäin kärkeä arvio Analyysin tiedoilla tehtynä antaisi maksutulon alenema-arvioksi vuoden 2022 tilanteessa 50–100 miljoonaa euroa.

Siirtymäajan jälkeen

Siirtymäajan jälkeistä tilannetta voi arvioida siltä pohjalta, että ne, joilla ansiotulo on alle 35 000 euroa, siirtyvät pääsäännön mukaiseen menettelyyn. Analyysin mukaan vuonna 2022 koko vuoden vakuutettuna olleiden alle 35 000 euron ansiotulojen summa oli 1 805 miljoonaa euroa ja työtulojen summa 1 624 miljoonaa euroa. Tämän perusteella työtulojen nousu voisi olla suuruusluokaltaan noin 200 miljoonaa euroa ja maksutulon nousu noin 50 miljoonaa euroa.

Jos työtulo tai ansiotulo on yli 35 000 euroa, sovelletaan laskennallista työtuloa. Sen on tarkoitus mitata aiempaa tarkemmin työpanoksen arvoa ja siten vähentää alivakuuttamisen määrää.

Luvussa 8 todettiin, että Analyysin mukaan kahden ylimmän ansiotulodesiilin työtulojen keskiarvo oli ansiotulojen keskiarvosta noin 35 % (elinkeinonharjoittajat) ja noin 44 % (osakeyhtiöyrittäjät). Jos näissä työtuloissa tapahtuisi keskimäärin 20 prosenttiyksikön nousu, työtulosumma kasvaisi noin 250 miljoonalla eurolla ja maksutulo noin 50 miljoonalla eurolla. Tämä voisi toteutua, jos niiden yrittäjien, joiden ansiotulo on yli 70 000 euroa mutta työtulo alle 35 000 euroa, työtulo nousisi 35 000 euroon.

Arviota voi tehdä myös työ- ja ansiotulosummien kautta. Vuonna 2024 yrittäjistä 20 %:lla työtulot olivat yli 35 000 euroa ja heidän osuutensa työtulosummasta 44 %. Analyysin mukaan vuonna 2022 yrittäjistä 46 %:lla prosentilla ansiotulo oli yli 35 000 euroa ja heidän osuutensa 74 % ansiotulosummasta. Jos laskennallinen työtulo kaventaisi eroja niin, että työtulosumma suhteessa ansiotulosummaan nousisi 10 %-yksiköllä 54 %:iin, maksuvaikutus olisi 200 miljoonan euron suuruusluokkaa.

Vakuuttamisvelvollisuuden rajat

Luvussa 6 yhdeksi ongelmaksi todettiin YEL:n muodostama aukko työeläketurvan kattavuudessa.

Ehdotus 4. Vakuuttamisvelvollisuuden 4 kuukauden aikavaatimuksesta luovutaan ja tulorajaksi otetaan TyEL:n alaraja kolminkertaisena eli noin 2520 euroa vuodessa (vuoden 2025 indeksitaso).

Vaikutusarvioita

Vuoden 2022 tilanteen perusteella arvioiden uusien YEL-vakuutettujen lukumäärä olisi noin 60 000. Oletusarvo on, että uudet vakuutukset tehtäisiin pääsäännön mukaisina, jolloin verotuksen ansiotulosta johdettu työtulo olisi keskimäärin noin 9 700 euroa. Tämä on korkeampi kuin YEL:n nykyinen alaraja, mikä selittyy sillä, että noin kolmasosalla nyt vakuutukseen tulevista ei ole ollut YEL-vakuutusta, vaikka verotuksen ansiotulot ovat rajan ylittäneet. Työtulosumma olisi noin 580 miljoonaa euroa ja maksutulo ilman alkavan yrittäjän alennuksia noin 140 miljoonaa euroa, josta vakuuttamattomien osuus noin 50 miljoonaa euroa.

Valtion osuus YEL-menoihin pienenesi maksutulon nousun verran. Vaikutukset verotuloihin ovat vähäiset, koska alvin, valtion tuloveron ja kunnallisveron alarajat ovat kaikki noin 20 000 euroa vuodessa.

Uudet vakuutukset tehtäisiin pääsäännön mukaisina, joten toimeenpanokustannusten lisäys olisi vähäinen. Alarajan alentaminen loisi myös mahdollisuuden rationalisoida luvussa 6 mainittujen julkisen sektorin toimeksiantosuhteiden vakuuttamista.

Alarajan alentaminen voi vähentää halukkuutta pienimuotoiseen yrittämiseen tai sen kokeiluun varsinkin, jos YEL-maksusta ei mielletä olevan hyötyä. Toisaalta alarajan alentaminen voi ainakin osalla yrittämistä kokeilevilla tukea tietä vakaampaan yrittäjyyteen. Jo alkuvaiheessa näkisi yrittämiseen liittyvät velvoitteet ja maksut ja voisi ottaa ne huomioon hinnoittelussa. Alempi alaraja tarkoittaisi myös, että yrityksen kasvaessa ei ole kynnyksiä, jossa kustannukset äkisti nousisivat. Vakuuttamisvelvollisuus ei koske alle 18-vuotiaita, joten heidän osaltaan ei tapahdu muutosta.

Jos pienimuotoista yrittämistä halutaan tukea YEL:n kautta yksi mahdollisuus on muuttaa alkavan yrittäjän alennus kustannusneutraalisti pienille työtuloille annettavaksi alennukseksi, kuitenkin ilman jyrkkiä portaita.

Ehdotusten toimeenpano

Perusidea on, että vuoden x työtulo olisi saman vuoden lopullisen verotuksen ansiotulo. Vuoden x aikana maksut perittäisiin verotusta varten annettavien tietojen perusteella. Lopullisen verotuksen valmistuttua vuonna $x+1$ saataisiin työtulon oikea arvo ja maksuun mahdollisesti tarvittavat oikaisut tehtäisiin vuonna $x+1$. Jos verotuspäätöksestä on vaadittu oikaisua, korjaukset tehtäisiin oikaisuvaatimuksen käsittelyn jälkeen.

Elinkeinonharjoittajien osalta on mahdollisessa jatkovalmistelussa vielä selvitettävä, mikä on paras tekniikka ottaa huomioon YEL-maksun verovähennysoikeuden vaikutus. Jos ansiotulo muuttuu, myös maksu muuttuu, mikä aiheuttaa muutoksen verotettavassa tulossa, mikä puolestaan aiheuttaa muutoksen maksussa jne. On varmistettava, että tämä kierre katkeaa riittävästi sillä, että maksun korjaus ei tapahdu samana vaan seuraavana vuonna. Kierteen voi joka tapauksessa katkaista tarkastelemalla yritystoiminnan "tuloslaskelman ylempää riviä", jossa muut kuin YEL-maksun vähennykset on tehty. Tällainen tekniikka on käytössä Ruotsissa (ns. schablonavdrag, ks. liite 6).

Telan muistiossa, joka on liitteenä 10, löytyy aiheesta lisätietoa. Kuvion 9.1. prosessikuvaus on lainattu tästä muistiosta. Kuvioista on nähtävissä, että toimeenpanossa pystyttäisiin laajasti hyödyntämään tietoja, joita yrittäjiltä jo nyt kerätään.

Prosesseja voitaisiin tehostaa vielä enemmän, jos myös elinkeinonharjoittajien tulotiedot olisivat Tulorekisterissä.

Verohallinnon vetämässä Virta-hankkeessa tavoitteena on yritysten hallinnollisen taakan keventäminen uudistamalla taloustietojen kerääminen niin, että yhtä tietoa kysytään vain kerran. Koko palveluketju olisi saatavilla ”yhdeältä luukulta”. YEL-vakuuttamista varten tarvittavien tietojen sisällyttäminen hankkeeseen tehostaisi myös YEL:n toimeenpanoa.

Kuvio 9.1. Ansio- ja verotietojen hyödyntämisen mahdollisuudet YEL-vakuuttamisessa. Kuvion lähde TELA, liite 10

Arviointia ehdotuksista tavoitteiden kannalta

Työtulon määrittely selkeytyy pääsäännön piiriin kuuluvilla. Yrittäjä näkee ja ymmärtää helposti, miten eläkemaksut määräytyvät, koska ne perustuvat samoihin tietoihin kuin verotus. Laskennallisen työtulon piiriin menevillä täysi selkeys ei toteudu, mutta tilanne nykytilaan nähden paranee, jos mahdollisessa jatkovalmistelussa Työpanosmittari pystytään rakentamaan riittävän objektiiviseksi.

Alivakuuttaminen vähenee ja tulojen vaihteluun reagointi nopeutuu ja yksinkertaistuu. Laskennallisessa työtulossa reagointi säilyy nykyisellä tasolla.

Kattavuus paranee vakuuttamisvelvollisuuden alarajan alentamisen seurauksena.

Toimeenpano tehostuu merkittävästi pääsäännön piirissä olevilla, kun vakuuttamisessa voidaan hyödyntää erilaisia rekistereitä ja päätöksentekoa voidaan automatisoida. Laskennallisen työtulon osalta tilanne säilyy suunnilleen ennallaan.

Valtionosuuden kasvuvauhti hidastuu mahdollisen uudistuksen jälkeen. Maksutulon kasvu riippuu yrittäjien tekemistä valinnoista ja muista käyttäytymisvaikutuksista. Jos edellä vaikutusarvioissa tehdyt hahmotelmat toteutuisivat, maksutulon kasvu siirtymäaikana olisi 50–100 miljoonaa euroa. Siirtymäajan jälkeen kasvua olisi 50–200 miljoonaa euroa.

Yrittäjän kannalta katsoen reagointi tulojen vaihteluun tulee nopeammaksi pääsäännön piirissä olevilla. Pääsääntö antaa samat joustot kuin verotus. Monilla yrittäjillä työeläketurva paranee ja verovähennysoikeus lieventää maksun nousun vaikutusta. Voimaantulosäännös ja laskennallisen työtulon mahdollisuus suojaavat radikaaleilta muutoksilta.

Tulonmuunnon lisääntymisriski

Potentiaalisesti merkittävänä verotuksen ansiotietojen käyttöön liittyvänä riskinä on tuotu esiin sen mahdollisesti aiheuttamat käyttäytymisvaikutukset erityisesti osakeyhtiömuotoisissa yrityksissä. On pelätty, että YEL-maksun perustuminen verotettavaan ansiotuloon lisää siinä määrin kannustimia nostaa yrityksestä pääomatuloverotettavia tuloja (osinkoja) suhteessa ansiotulona verotettavaan, että sekä verotulot että YEL:n maksutulokertymä pienenisivät merkittävästi.

On totta, että YEL-maksun kohdistuminen verotuksen ansiotuloon lisää rahallista kannustinta pienentää verotuksen ansiotuloa, jos maksu nähdään pelkkänä kuluna tai verona. Lisäyksen vaikutuksen merkitystä on vaikea arvioida.

Joka tapauksessa tulonmuunnon kasvua rajoittaa tarvittavan pääoman suuruus. Jos haluaa alentaa verotuksen ansiotuloa 10 000 eurolla eli nostaa saman veron 8 %:n tuotolla kevyesti verotettua osinkoa, yhtiöön pääoman tulisi kasvaa 125 000 eurolla. YEL-maksun kontribuutiota kannustimeen pienentää myös maksun verovähennysoikeus.

YEL:n 144 §:n perusteella eläkelaitos valvoo, että sen vakuuttamat yrittäjät täyttävät YEL:n mukaiset ilmoittamis- ja vakuuttamisvelvoitteensa. Tämä koskee myös työtuloa. Tulonmuunnon kasvuriskiä pienentäisi, jos valvonnassa kiinnitettäisiin erityistä huomiota yrittäjiin, joilla pääomatulojen määrä on moninkertainen ansiotuloon nähden. Heidän työtulonsa oikeellisuutta olisi luontevaa arvioida Työpanosmittarin avulla. Jos moninkertaisuusrajana olisi esimerkiksi viisi, ylivoimainen valtaosa yrittäjistä ei tähän menettelyyn päätyisi (Taulukko 9.1).

Taulukko 9.1. Yrittäjien pääomatuloerotettujen tulojen suhde ansiotuloon

Pääomatulon suhde ansiotuloon	Lukumäärä	Ansiotulot, keskiarvo, euroa	Pääomatulot, keskiarvo, euroa
Pelkästään ansiotuloja	92 244	33 900	–
Ansiotuloja alle 1 000 euron	1 069	400	25 100
Suhde alle 1	73 635	48 600	9 200
Suhde 1–5	7 942	39 100	76 900
Suhde 5–10	859	23 500	158 700
Suhde yli 10	542	16 800	382 000
Pelkästään pääomatuloja	2 821	–	30 900

Lähde: Eläketurvakeskus.

Selonteko eduskunnalle

Ehdotusten kaikkia vaikutuksia on tässä selvityksessä ollut mahdoton ennakoida. Koska kyseessä on huomattava muutos aikaisempaan käytäntöön, on luultavaa, että vaikutuksia ei tarkkaan pystytä ennakoimaan lainmuutosten valmisteluvaiheessakaan. Tästä syystä

Ehdotus 5. Uudistuksen vaikutuksia seurataan ja 5 vuoden kuluttua uudistuksen voimaantulosta eduskunnalle annetaan selonteko, jossa arvioidaan uudistuksen onnistumista ja uusien toimenpiteiden tarvetta.

Selonteossa tulisi erityisesti arvioida laskennallisen työtulon roolia. Toivottavaa olisi, että sen käyttö voitaisiin supistaa vain sellaisiin tapauksiin, joissa pääsääntö johtaa kohtuuttomaan lopputuloksen ja toisaalta valvonnallisiin tarkoituksiin silloin, kun verotuksen ansiotulotiedot ovat selvässä ristiriidassa muiden tulotietojen kanssa.

Selonteossa voitaisiin ottaa kantaa myös siihen, voisiko verotuksen ansiotulon käyttö olla uudistuksen lopullinen tavoite. Ruotsissa yrittäjien verotuksen ansiotuloon perustuva eläketurva näyttää toimivan kohtalaisen hyvin. Voisiko se voisi toimia Suomessakin, vaikka yrittäjäläkkeiden syntyhistoria on erilainen?

Myös mahdollisissa isommissa verotuksen muutoksissa tulisi arvioida vaikutukset ja mahdolliset muutostarpeet YEL-työtuloon.

10 Rahastointi

YEL:ssä ei ole rahastointia samaan tapaan kuin muissa työeläkelaeissa. YEL:ssä rahastoa voi syntyä, jos maksutulo ylittää eläkemenon. Käytännössä ylijäämää ei ole syntynyt kuin aivan YEL:n alkuvuosina. Pääsyy tähän on, että YEL-maksua ei ole haluttu nostaa työntekijäin eläkelain maksua korkeammaksi. YEL tuli voimaan kahdeksan vuotta myöhemmin kuin TEL ja lisäksi yrittäjien ikärakenne on painottunut työntekijöitä enemmän vanhempiin ikäluokkiin.

YEL-maksua maksavan yrittäjän näkökulmasta katsoen YEL:ssä on rahastointia. YEL-maksu on kytketty TyEL-maksuun, jossa on mukana TyEL:n rahastoinnin vaikutus. Nykyään TyEL-maksu on noin 4 prosenttiyksikköä alempi kuin se olisi puhtaassa jakojärjestelmässä. Aiempina vuosikymmeninä TyEL:n maksutaso on rahastojen kartuttamisen takia taas ollut jakojärjestelmämaksua korkeampi. Tätä rahastoitavaa maksutasoa on maksettu YEL:ssäkin. Ei siis ole aivan väärin sanoa, että yrittäjät YEL-maksua maksaessaan ovat saaneet ja saavat samat kustannukset ja hyödyt kuin TyEL-rahastoinnissa on.

YEL-eläkkeiden turvaavuuden kannalta rahastoinnin puute ei ole ongelma, koska valtio takaa YEL-eläkkeiden maksun siltä osin kuin YEL-vakuutusmaksut eivät siihen riitä. Vastaavaa valtion takuuta ei ole TyEL- eläkkeissä.

Jos YEL- rahastolla tavoiteltaisiin tilannetta, jossa rahasto tuottoineen riittäisi jo karttuneiden eläkeoikeuksien (maksussa olevat ja töissä olevien ansaitsemat heille tulevaisuudessa maksettavat eläkkeet, ei kuitenkaan tulevaisuudessa ansaittavia eläkkeitä) rahoittamiseen ilman uutta maksutuloa, rahaston tulisi ETK:n 2022 PTS-laskelman oletuksia käyttäen olla suuruusluokkaa 35 mrd. euroa.

Jos tavoitteena olisi suunnilleen samantasoinen rahastointi kuin muissa lakisääteisissä työeläkejärjestelmissä, rahaston tulisi olla kooltaan noin kolmannes edellisestä eli noin 11–12 mrd. euroa.

Lähtökohtaisesti valtio päättää, millä tavalla se YEL:iin liittyvän vastuunsa rahoittaa. Seuraavassa on kuitenkin pohdintaa kahdesta vaihtoehtoisesta periaatteellisesta tavasta järjestää rahastointi.

Valtion YEL-rahasto

Valtion omien eläkkeiden rahastointia varten on olemassa Valtion Eläkerahasto (VER). VER:n sijoitustoiminnalle on asetettu minimitavoitteeksi ylittää valtion velan efektiivinen korko pitkällä aikavälillä. VER tavoittelee kohtuullisella riskitasolla mahdollisimman suurta lisätuottoa yli valtion rahoituskustannuksen. VER käyttää laskelmissaan tuotto-oletusta, joka ylittää valtion velan keskikustannuksen 2–3 prosenttiyksiköllä pitkällä aikavälillä.

Jos valtio päättäisi perustaa YEL-rahaston, sen tavoite voisi olla samanlainen kuin VER:llä. Toimeenpano olisi luontevaa olla VER:n yhteydessä. Uskottavuuden kannalta olisi eduksi, että rahasto olisi juridisesti VER:stä erillinen ja sillä olisi oma johtokunta.

Rahastointi työeläkelaitoksissa

Valtion hoitama YEL-rahasto olisi puhtaasti valtion finanssien hoitoa. Jos rahastointi tapahtuisi työeläkelaitoksissa, se voisi parhaimmillaan avata kaukaisen tulevaisuuden näkymän merkittävään rakenteelliseen uudistukseen: Eläkejärjestelmää yksinkertaistettaisiin yhdistämällä YEL ja TyEL, ja samalla valtio voisi vapautua rahoitusvastuustaan. Kaikki yksityisen sektorin työ olisi vakuutettu saman työeläkelain mukaisesti.

Rahastointi työeläkelaitoksissakin olisi realistista vain vähitellen tehtynä ja merkittävän suuruisen rahastoinnin tason saavuttaminen ottaa aikaa. Vertailun vuoksi on hyvä muistaa, että TyEL:n rahastointi alkoi 63 vuotta sitten, kuntasektorin ja valtion eläkkeiden rahastointi 35 vuotta sitten. Nyt niiden rahastointi on keskenään suunnilleen samalla tasolla. TyEL:nkin rahastointi pääsi varsinaisesti vauhtiin 1990-luvun alussa sijoitusmarkkinoiden vapauttamisen jälkeen.

Laskuharjoitus YEL:n siirtämisestä vuodesta 2028 alkaen TyEL-järjestelmään

Liitemuistiossa 11 on suuruusluokkien hahmottamiseksi tehty laskelma, jossa kuvitellaan YEL-vakuutukset siirrettäväksi vuoden 2028 alusta alkaen TyEL-järjestelmään perustamalla sinne uudet vakuutukset yrittäjille. Nykyinen YEL-järjestelmä jätettäisiin run-off-tilaan eli siihen ei karttuisi uutta eläketurvaa eikä eläkemaksuja.

Laskelmassa yrittäjiin sovelletaan vuoden 2028 alusta alkaen TyEL:n sääntöjä muun muassa rahastoinnin, vakuuttamisen alarajan ja maksujen osalta tasausmaksua lukuun ottamatta. Osa tasausmaksusta käytettäisiin run-offiin jääneen "vanhan" YEL:n rahoitukseen, muilta osin siitä vastaisi valtio.

Jos yrittäjät liittyisivät nykyisin mukaisilla säännöksillä TyELiin, heidän maksunsa nousisivat nykyisestä keskimääräisestä 23,1 %:sta 24,4 %:iin (vuoden 2025 työtulosummasta laskien n. 70 milj. euroa).

Laskelma ulottuu vuoteen 2090 saakka. Valtion osuus kasvaisi aluksi suhteessa työtulosummaan nykyisestä noin 12 %:sta noin 14 %:iin, mutta olisi vuonna 2090 enää 0,5 %. Nykyistä keskimääräistä YEL-maksua korkeammasta maksutasosta huolimatta yhdistetyn TyEL/YEL:n eläkevarojen määrä suhteessa palkka/työtulosummaan olisi 10 %-yksikköä alempi kuin TyEL:n yksinään. Nykyisestä TyEL palkkasummasta laskien 10 % on noin 7 mrd. euroa.

YEL:n mukaantulo olisi siis heikentänyt TyEL:n rahoitusasemaa, mikä tuskin edistää halukkuutta yhdistämiseen. Vähimmäisvaatimus varmaan olisi, että yhdistäminen ei heikentäisi suhteellisesta rahoitusasemaa. Tähän vaadittava lisärahoitus olisi vuosittain noin 0,4 % TyEL:n palkkasummasta. Suhteessa nykyvuotoisen YEL:n työtulosummaan lisärahoitus olisi noin 6 %, nykytasossa noin 300 miljoonaa euroa.

Rahastoinnin käynnistäminen TyEL:n mukaisella tekniikalla

Telassa on ideoitu mallia, jossa varoja rahastoitaisiin yrittäjien vanhuuseläkkeitä varten samalla periaatteella kuin TyEL:ssä. YEL-maksun sisään määriteltäisiin erityinen vanhuuseläkemaksu. Tarkempaa tietoa löytyy liitteestä 12.

TyEL-tasoinen vuotuinen rahastointi edellyttäisi YEL:ssä noin 270 milj. euron vanhuuseläkemaksua vuoden 2025 tasossa. Jos YEL-maksutuloa kasvatettaisiin muistiossa selostetuilla keinoilla, kuitenkin maksun TyEL-sidonnaisuus säilyttäen, ja lisäystä ei käytettäisi valtionosuuden pienentämiseen, vanhuuseläkerahastointiin olisi käytössä n. 90 milj. euroa.

Se ei riittäisi TyEL-tasoinen vanhuuseläkerahastoinnin aloittamiseksi, varoja pitäisi saada myös muualta. Yhtenä keinona muistiossa pohditaan määräaikaista velanottoa. Telan mallissa rahastoinnin aloittamista varten lainaa otettaisiin noin 200 miljoonaa euroa vuodessa.

Velanotto olisi määräaikaista esimerkiksi vuosina 2028–2040, minkä jälkeen YEL-rahaston koko olisi luokkaa 3–6 miljardia euroa. Velkaa olisi syntynyt tässä ajassa 1–2,5 miljardia euroa, joka pitäisi lyhentää hitaasti pois. Vuoden 2040 jälkeen rahastointia jatkettaisiin silloisen maksutason mahdollistamalla tasolla.

Rahastointimallin vaikutuksia on arvioitu ETK:n PTS-laskentamallilla (Liite 13), tehtyjen arvioiden mukaan YEL-eläkkeiden rahastoinnin avulla voidaan hidastaa valtion osuuden kasvua pitemmällä aikavälillä. Vuonna 2060 alenema olisi noin 200 miljonnaa euroa ja varat noin 6 miljardia euroa vuoden 2025 hintatasossa.

YEL-rahastointiin eläkelaitoksissa liittyy erittäin paljon monimutkaisia periaatteellisia, juridisia ja teknisiä kysymyksiä, joiden ratkaiseminen ei ole yksinkertaista. Edellä selostettu onkin tulkittava ennen kaikkea hahmotteluksi siitä, millaisia taloudellisia resursseja rahastointi vaatii.

Mielipide: Jos rahastointia päätetään selvittää perusteellisemmin, tulisi määrittellä mihin rahastoinnilla pyritään ja asettaa selvitystyölle realistiset tavoitteet. Jos kyseessä on puhtaasti rahastointi ilman muita tavoitteita, selvitys olisi luontevaa tehdä valtiovaihtoehdon pohjalta. Pitkän aikavälin rakenteelliset muutokset taas ovat mahdollisia eläkeyhtiö-vaihtoehdossa.

11 Työtulon käyttö muussa sosiaaliturvassa

Yrittäjälle vahvistettu YEL-työtulo on monien Kelan maksamien etuuksien perusteena. Sellaisia ovat mm: sairauspäiväraha, vanhempainraha ja kuntoutusrahalain mukainen kuntoutusraha. Yleisen asumistuen tulorajoissa käytetään YEL-työtuloa, jollei yrittäjän tulotasoa kuvaavista muista tiedoista ilmene, että yrittäjän tulotaso on vähintään kaksinkertainen vahvistettuun työtuloon verrattuna. (Laki yleisestä asumistuesta 12 §),

Yrittäjä voi päästä ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin, jos hänen YEL-työtulonsa on vähintään 15 128,00 euroa (vuoden 2025 tasossa). Yrittäjän vapaaehtoisessa tapaturmavakuutuksessa YEL-työtulo määrittää vakuutusturvaa ja -maksua.

Selvityksen yhteydessä ei ole tullut esille tarvetta muuttaa YEL-työtulon käyttöä muussa sosiaaliturvassa. Uusi työtulomalli saattaa tehdä tarpeettomaksi asumistukilain 12 §:n ja muutenkin vähentää tilanteita, joissa työtulo ei vastaa todellisia tuloja.

12 Muut ehdotukset

Tässä luvussa tarkastellaan eräitä YEL:n yksityiskohtia sillä silmällä, olisiko niihin syytä tehdä muutoksia. Kannanotot perustuvat osittain seurantaryhmälle tehdyn kyselyn tuloksiin.

YEL:n vakuuttamisvelvollisuuden alaikäraja on 18 vuotta, kun se TyEL:ssä on 17 vuotta. Tämän muuttamiseen ei ole ilmennyt tarvetta.

YEL:n vakuuttamisvelvollisuus ei koske yritystoimintaa vanhuuseläkkeellä ollessa, TyEL:ssä vakuuttamisvelvollisuus ulottuu 70 ikävuoteen asti. Tähänkään en ehdota muutosta. Yläikärajan korottaminen olisi vastoin pyrkimystä edistää eläkeikäistä työskentelyä.

TyEL:ssä ja verolaeissa on pykälät, joilla pyritään estämään näennäisjärjestelyt eli tilanteet, joissa oikeustoimelle on annettu sellainen sisältö, joka ei vastaa asian todellista luonnetta tai tarkoitusta. YEL:stä vastaava pykälä puuttuu. TyEL:n 189 § on osoittautunut tehokkaaksi välineeksi harmaan talouden torjunnassa. Se soveltuu tilanteisiin, joissa kysymys on työsuhteen naamioinnista. Se ei sovellu mahdollisiin YEL:n vakuuttamisvelvollisuuden välttelytilanteisiin esimerkiksi erilaisin yhtiöjärjestelyin. Ehdotan, että YEL:iin lisätään vastaava pykälä eläketurvan järjestämisvelvollisuuden kiertämisestä ja väärinkäytöstä.

YEL:ssä on työtulolle yläraja, joka vuoden 2025 indeksitasossa on 209 125 euroa. Tämän muuttamiseen ei ole ilmennyt tarvetta.

YEL-maksujen nykyinen joustomahdollisuus (YEL 116 § – 117 §) on monimutkainen ja jäänyt vähälle käytölle. Ehdotettu työtulon määräämisen pääsääntö tuo maksuun uutta joustavuutta, joten nykyinen jousto voidaan poistaa.

13 Analyysin tietojen muuntaminen vuoden 2024 tilannetta vastaavaksi

Analyysin kuviot ja taulukot ovat kuvailevia eikä niissä siten ole arvioitu YEL-työtulon ja verotuksen yhteyden vaikutuksia. YEL-työtulon nousu pienentää verotettavaa ansiotuloa ja päinvastoin. Jos ansiotulon ja YEL-työtulon ero on suuri, ilmiön vaikutukset korostuvat. Analyysin aineisto on pääosin vuodelta 2022, joten ajantasaisen tilannekuvan saamiseksi on myös arvioitava vuoden 2022 jälkeen tapahtunut kehitystä.

YEL-maksun verovähenteisyyden vaikutus. Verotuksen ansiotulossa on vähennetty vuoden 2022 työtuloon perustuva YEL-maksu. Työtulossa itsessään ei ole maksuvähennystä. Työtulon ja ansiotulon vertailtavuudessa vähennyksen vaikutus voidaan arvioida useammallakin tavalla:

- vähennetään todellinen YEL-maksu ansiotulosta
- lisätään todellinen YEL-maksu työtuloon
- lisätään todellinen YEL-maksu ansiotuloon ja vähennetään saadusta summasta ”uusi” YEL-maksu.

Eri tavat johtavat hyvin samanlaisiin tuloksiin. Erot ovat niin pieniä, että niillä ei ole johtopäätösten kannalta asiallista merkitystä. Tässä selvityksessä muunto tehdään viimeksi mainitulla tavalla. Se on siinä mielessä loogisin, että yrittäjän ”työvoimakustannusta” katsotaan kokonaisuutena, joka jakautuu ansiotuloon/työtuloon (”palkka”) ja työeläkemaksuun.

Vähennettävä maksun suuruuden määrittely ei ole yksinkertaista. Se ei voi olla suoraan keskimääräinen YEL-maksu 23,1 prosenttia, koska vähennys vaikuttaa eri tavoin eri tilanteissa. Elinkeinonharjoittaja voi vähentää YEL-vakuutusmaksut joko henkilökohtaisessa, puolison tai yrityksen verotuksessa. Osakeyhtiöyrittäjällä palkka on yhtiölle vähennyskelpoinen kulu. Valtion tuloveroa ei makseta alle 22 000 euron eikä kunnallisveroa alle 18 600 euron vuosituloista, mikä voi johtaa siihen, että YEL-maksua ei ilmoiteta verotuksessa.

Koska tässä selvityksessä ei ole tehtävissä tarkkaa arviota näiden yhteisvaikutuksesta, käytetään vähennystekijänä yksinkertaisesti 20 prosentin maksua.

Esimerkki. Analyysissä keskimääräinen työtulon on 22 500 euroa ja keskimääräinen ansiotulo 36 500 euroa ja niiden suhde 61,6 %. Muunnoksessa keskimääräiseen ansiotuloon lisätään 20 % keskimääräisestä työtulosta 22 500 eli 45 00 euroa. Saadusta summasta 41 000 euroa vähennetään 20 %:n maksu. Vertailtaviksi keskimääräksi saadaan työtulo 22 500 ja ”uusi” ansiotulo 32 800. Näiden suhde on 68,5 %.

Vuodesta 2022 vuoteen 2024 YEL-työtulosumma kasvoi vajaat 12 %. Keskimääräinen YEL-työtulo nousi samana aikana noin 13 prosenttia, josta tarkistusohjelman osuus on 3,8 prosenttiyksikköä. Verotuksen ansiotulon keskiarvo kasvoi samana aikana arviolta noin 3 prosenttia.

Näillä perusteilla vuoden 2024 tilannetta arvioitaessa Analyysin ansiotulosummaa tulisi korottaa 3 prosentilla ja työtulosummaa 12 prosentilla.

Esimerkki jatkuu. Näiden kahden muunnoksen tuloksena keskimääräiseksi työtuloksi tulee 25 200 ja keskimääräiseksi vertailuansiötuloksi 33 800 euroa. Näiden suhde on 74,5 %.

Liitteet

Liite 1. Toimeksiannon sisältö

Tausta

Pääministeri Orpon hallitusohjelman tavoitteena on helpottaa yrittäjyyttä ja nostaa yrittäjyyden arvostusta. Hallitus luo yrittäjyyteen kannustavaa ja innostavaa toimintaympäristöä, jossa yrittäjyyden edellytykset ovat kunnossa.

Hallituksen tavoitteena on kehittää yrittäjien eläkejärjestelmää. Pääministeri Orpon hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti hallitus käynnistää arvioinnin YEL-järjestelmän kehittämistarpeista. Arviointi toteutetaan selvityshenkilön selvityksenä. Tämän selvityksen osana ei arvioida hallitusohjelman kirjausta YEL-maksujen keskittämisestä Melaan.

Pääministeri Marinin hallituksen toteuttamat yrittäjien eläkelain viimeisimmät muutokset tulivat voimaan 1.1.2023. Muutosten tavoitteena oli kehittää yrittäjän eläkelain toimeenpanoa, jotta yrittäjän työtulo vastaisi paremmin yrittäjän työpanoksen arvoa. Muutokset eivät koskeneet YEL-työtulon määrittelyn periaatteita.

YEL-vakuutuksen alkaessa eläkelaitos vahvistaa yrittäjän taloudellisen työpanoksen arvoa vastaavan YEL-työtulon, johon sekä vakuutusmaksu että eläkekattuma perustuvat. YEL-vakuuttamisen taso heijastuu myös muuhun toimeentuloturvaan, koska YEL-työtulo on säädetty laajasti etuuksien perustasoksi sosiaaliturvalainsäädännössä, kuten sairausvakuutuslain päivärahasa, työttömyysturvassa tai asumistuessa.

Yrittäjien keskuudessa YEL-työtulon määrittelyyn on katsottu liittyvän ongelmia. Työtulon määrittely on esimerkiksi koettu vaikeasti ymmärrettäväksi ja epäoikeudenmukaiseksi. Selvityksen on tarkoitus kartoittaa nykyisen työtulomäärittelyn ongelmia ja etsiä vaihtoehtoisia tapoja niiden ratkaisemiseksi.

Yrittäjien eläkevakuuttamista hoidetaan omaan lakiinsa perustuen työeläkeyhtiöissä ja eläkekassoissa, mutta yrittäjien ja työntekijöiden eläke-etuudet ja etuuksien karttumista koskevat säännökset eivät eroa toisistaan. Myös YEL:n mukainen työeläkevakuutusmaksuprosentti määritellään TyEL:n mukaisen keskimääräisen vakuutusmaksun perusteella, mikä tarkoittaa, että lakisääteinen työeläketurva on yrittäjien saatavilla samoilla kustannuksilla kuin työntekijöillä. Erona eläkejärjestelmien välillä on kuitenkin se, ettei yrittäjien eläkejärjestelmä ole rahastoiva.

Hankinnan kohde:

Selvitys yrittäjien eläkejärjestelmän kehittämistarpeista.

Selvityksen tavoite:

Selvityksen tavoitteena on kehittää yrittäjien eläkejärjestelmää. Tavoitteena on selvittää ratkaisuja, joilla yrittäjän eläkemaksun ja eläkkeen perustana olevan työtulon määrittämistä kehitettäisiin nykyisestä. Selvityshenkilö arvioi työnsä yhteydessä myös muita tarpeellisia muutoksia yrittäjien eläkejärjestelmän kehittämiseksi.

Selvityksessä tulee:

1. Kartoittaa nykyisen työtulomäärittelyn ongelmia ja esittää vaihtoehtoisia tapoja niiden ratkaisemiseksi. Tietoa tarvitaan, jotta pystytään tekemään ratkaisuja työtulon kehittämiseksi.
2. Tehdä ehdotus työtulon määrittelyn kehittämiseksi ja arvioida sen vaikutuksia ottaen huomioon erot eri yrittäjäryhmien tulonmuodostuksessa.
3. Selvittää rahastoinnin vaihtoehtoja.
4. Tehdä muitakin tarpeellisia ehdotuksia YEL:n kehittämiseksi selvityshenkilön arvion mukaan.

Selvityksen aikataulu

Selvityksen aikataulu on 1.1. – 30.11.2025.

Selvitysraportin (sisältäen keskeiset tulokset ja johtopäätökset) tulee olla valmis viimeistään 30.11.2025.

Selvityshenkilön työn tueksi asetetaan erikseen seurantaryhmä. Seurantaryhmässä ovat edustettuina Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, STTK ry, Akava ry, Elinkeinoelämän keskusliitto ry, Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT, Suomen Yrittäjät ry, Mikro- ja yksinyrittäjät ry, Työeläkevakuuttajat TELA ry, Finanssiala ry, Eläketurvakeskus, Verohallinto ja Valtiovarainministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriö nimeää seurantaryhmän puheenjohtajan ja sihteerin.

Liite 2. Tilastotietoja YEL-vakuutuksista

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

Liite 3. Nykyinen YEL-työtulomalli

Lain säännökset yrittäjän määritelmästä

Yrittäjän eläkelain mukaan yrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhhteessa tai virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuhteessa. Yrittäjänä pidetään avoimen yhtiön yhtiömiestä tai muun yhteisön tai yhtymän sel- laista osakasta tai yhtiömiestä, joka on henkilökohtaisessa vastuussa yhteisön tai yhtymän velvoitteista ja sitoumuksista. Yrittäjänä pidetään myös osakeyhtiössä joh- tavassa asemassa työskentelevää osakasta tai muussa yhteisössä johtavassa ase- massa työskentelevää henkilöä, jos:

1. osakeyhtiön osakas omistaa yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakepääomasta tai hänellä on yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä;
2. osakeyhtiön osakas omistaa yhdessä perheenjäsentensä kanssa yli 50 prosenttia yhtiön osakepääomasta tai heillä on yhdessä yli 50 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä; tai
3. muussa yhteisössä johtavassa asemassa työskentelevällä henkilöllä on 1 tai 2 kohdassa tarkoitettua vastaava määräämisvalta yhteisössä.

Yrittäjän eläkelaki ei koske mm.

- yrittäjän toimintaa ennen 18 vuoden iän täyttämistä ja ylimmän vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen
- yrittäjän toimintaa, joka ei ole jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään neljää kuukautta;
- yrittäjän toimintaa, joka on alkanut tai jatkunut sen jälkeen, kun hän on siirtynyt työeläkelakien mukaiselle vanhuuseläkkeelle;
- yrittäjää, jonka työtulo yrittäjätoiminnasta vuonna 2025 on arvioitava pienemmäksi kuin 9 208,43 euroa vuodessa.

Velvollisuus ottaa YEL-vakuutus syntyy siis silloin, kun yrittäjätoiminta kestää yli 4 kuukautta ja arvioitu työtulo vuositasolla on 9208,43 euroa. Sekä kestovaatimus että alaraja ovat olleet samat YEL:n voimatulovuodesta 1970 lähtien, jolloin ne ase- tettiin samoiksi kuin silloisessa työntekijäin eläkelaisissa (tätä on selostettu luvussa 4.1). Alaraja tarkistetaan vuosittain TyEL:n palkkakertoimella.

Vapaaehtoinen YEL-vakuutus

Yrittäjä, jonka työtulon alaraja ei täyty tai yrittäjä, joka on jo vanhuuseläkkeellä, voi ottaa YEL-vakuutuksen vapaaehtoisesti. Vapaaehtoista YEL-vakuuttamista koskevat lähes tulkoon kaikki samat säännökset kuin pakollista YEL-vakuutusta. Vapaaehtoisessa YEL-vakuutuksessa on seuraavia eroja verrattuna pakolliseen YEL-vakuutukseen:

- vapaaehtoinen YEL-vakuutus ei voi alkaa takautuvasti
- eläkelaitos voi irtisanoa vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen, jos yrittäjä jättää vakuutusmaksut maksamatta
- yrittäjä voi päättää vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen niin halutessaan
- vapaaehtoisessa YEL-vakuutuksessa ei ole työeläkevakuutusmaksun joustomahdollisuutta.

Muilta osin vapaaehtoinen YEL-vakuutus vastaa pakollista YEL-vakuutusta. Myös vapaaehtoisessa YEL-vakuutuksessa annetaan työtulon vahvistamispäätökset ja työtulo on eläkkeiden ja muun sosiaaliturvan pohjana. Työtulon tulee myös vastata yrittäjän työpanosta. Vapaaehtoisessakin vakuutuksessa edellytetään, että yrittäjätoiminta kestää vähintään 4 kuukautta.

Lain säännökset YEL-työtulosta

Yrittäjän eläkelain mukaan YEL-työtulo on se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava, jos hänen yrittäjätoimintaansa suorittamaan palkattaisiin vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan sanottua työtä. Työtulo vahvistetaan kokonaisarvion perusteella. Työtuloa vahvistaessaan eläkelaitos pitää edellä tarkoitettuna palkkana ja korvauksena yksityisen sektorin kyseisen toimialan kokoaikaista työtä tekevien mediaanipalkkaa ja ottaa huomioon muut yrittäjän työpanoksen määrää, yrittäjätoiminnan laajuutta, yrittäjän ammattitaitoa ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot.

YEL-työtulon yläraja on 209 125 vuoden 2025 tasossa. Ylärajaa tarkistetaan vuosittain TyEL:n mukaisella palkkakertoimella.

Työtulolla on keskeinen asema yrittäjän eläketurvan muodostumisessa. Yrittäjälle karttuva eläke ja työeläkevakuutusmaksut määräytyvät työtulon mukaan. Myös pääosa yrittäjän muusta sosiaaliturvasta määräytyy YEL-työtulon mukaan. Laki edellyttää työtulon yksilöllistä tutkimista ja erityistä vahvistamismenettelyä, jotta eläketurvan taso muodostuisi mahdollisimman oikeaksi vastaten yrittäjien usein varsin vaihtelevia olosuhteita. Laki edellyttää, että eläkelaitos vahvistaa työtulon kokonaisarvion perusteella.

Vuoden 2023 alusta voimaantullutta työtulojen tarkistusta ja sen voimaantulosääntökseen ensi vuoden alussa tehtävää laajennusta on selostettu luvussa 2.2.

Työtulosuosituksen laskentapalvelu

Eläketurvakeskuksen soveltamissuositukset eläkelaitoksille työtulon määrittämisestä löytyvät osoitteesta [Yrittäjän työtulo - Telp.fi](https://www.telp.fi).

YEL-työtulon arvioimisessa eläkelaitoksilla on apuvälineenä työeläkealan yhteinen työtulosuosituksen laskentapalvelu. Työtulosuosituksen laskentapalvelu antaa yrittäjälle työtulosuosituksen, joka pyrkii vastaamaan tilastollisen tiedon ja soveltamiskäytännön pohjalta tehdyn mallin perusteella arviota yrittäjän työpanoksensa arvosta.

Työtulosuosituksen laskentapalvelun avulla tietyllä toimialalla tietynsuuruista yrittäjätoimintaa harjoittaville yrittäjille työtulo määritellään yhdenmukaisin perustein kaikissa eläkelaitoksissa. Toimiala- ja liikevaihtokohtaisella työtulosuosituksen laskentapalvelun käyttämisellä työtuloa määriteltäessä pyritään yhtäältä yrittäjien yhdenmukaiseen ja oikeudenmukaiseen kohteluun ja toisaalta siihen, että yrittäjän YEL-työtulo vastaisi mahdollisimman hyvin yrittäjän työpanoksen arvoa. Työtulosuosituksen laskentapalvelulla pyritään varmistamaan YEL-työtulojen oikea taso ja siten yrittäjien eläketurva.

Työtulosuosituksen laskentapalveluun taustatiedoiksi syötetään yrittäjän toimiala ja liikevaihtotieto. Työtulosuosituksen laskentapalvelu perustuu yrittäjän toimialan yksityisellä sektorilla työskentelevien kokoaikaisten työntekijöiden mediaanipalkkaan. Yrittäjän toimialan mediaanipalkat saadaan toimialan perusteella. Jos yrittäjä toimii usealla toimialalla, valitaan se toimiala, joka parhaiten kuvaa yrittäjän työskentelyä tai on lähinnä sitä. Myös toimialalla "tuntematon 00000" voi hakea työtulosuositusta. Tällöin suosituksena tulee kaikkien yrittäjien ja palkansaajien perusteella lasketut tiedot.

Samalla toimialalla toimivia erilaisia yrityksiä ja yrittäjiä huomioidaan siten, että mediaanipalkan mukaan laskettua työtulosuositusta korjataan yrittäjätoiminnan laajuutta kuvaavalla kertoimella. Yrittäjätoiminnan laajuutta arvioitaessa käytetään yrittäjän liikevaihtoa tai aloittavilla yrittäjillä liikevaihtoarviota. Laajaa yritystoimintaa harjoittavalle yrittäjälle suositellaan korkeampaa työtuloa kuin sellaiselle yrittäjälle, jolla yrittäjätoiminta on suppeaa, jotta erilaisten yrittäjien kohtelu olisi oikeudenmukaista. Yrittäjän toimialan mediaaniliikevaihtoa isompi liikevaihto kertoo siitä, että yrittäjätoiminta on keskimääräistä laajempaa ja yrittäjän työpanoksen arvo voi olla toimialan mediaanipalkkaa isompi. Yrittäjän toimialan

mediaaniliikevaihtoa pienempi liikevaihto taas kertoo siitä, että yrittäjätoiminta on pienimuotoisempaa ja yrittäjän työpanoksen arvo voi olla toimialan mediaanipalkkaa pienempi.

Laskurissa käytettävä laskentakaava löytyy osoitteesta [YEL-työtulosuosituksen-taustalaskentapalvelun-laskentakaava-1.1.2025.pdf](#). Toimialajako perustuu Tilastokeskuksen viisinumeroiseen luokitteluun.

Laskurissa ei ole verotustietoja. Laskurissa ei ole myöskään laissa mainittuja yrittäjän ammattitaitoa tai muita työpanosta kuvaavia tietoja, koska näistä ei ole saatavissa rekisteritietoa.

Toimialakohtaisiin palkka- ja liikevaihtotietoihin perustuvan työtulosuosituksen lisäksi laskentapalvelu näyttää liikkumavaran, jolta yrittäjä voi asettaa parhaiten oman työpanoksensa arvoa kuvaavan työtulon, jos työtulosuosituksen laskentapalvelun ehdotus ei vastaa hänen työpanostaan. Liikkumavaran tarkoituksena on ottaa huomioon yrittäjien erilaiset tilanteet, joita ei ole huomioitu tilastollisen tiedon perusteella määräytyvässä työtulosuosituksessa. Liikkumavaralla pyritään huomioimaan yrittäjän toimialan mediaanipalkan ja yrittäjätoiminnan laajuuden lisäksi myös muut laissa mainitut tiedot yrittäjän työpanoksen määrästä, yrittäjän ammattitaidosta ja yrittäjän työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot. Liikkumavara on +- 30 % työtulosuosituksesta.

Työtulosuosituksen laskentapalvelun liikkumavaralla pyritään huomioimaan yrittäjien erilaiset tilanteet. Jos näin laskettu työtulosuositus ei vastaa yrittäjän työpanosta, yrittäjä voi aina esittää siitä myös muuta selvitystä. Eläkelaitos arvioi selvityksen ja vahvistaa YEL-työtulon kokonaisarvion perusteella yrittäjän työpanosta vastaavaksi. Päätöksessä kerrotaan, millä tiedoin työtulo on vahvistettu.

Liite 4. Yrittäjien eläkevakuutuksen kannattavuus eri näkökulmista

Yrittäjän lakisääteinen eläkevakuutus kohtaa usein kritiikkiä siitä, ettei se ole yrittäjälle kannattava tai hyödyllinen. Sijoituksista katsotaan saatavan enemmän tuottoa samalle rahalle ja Kelan eläkkeiden ajatellaan syövän pois kaiken hyödyn työeläkkeen maksamisesta. Yrittäjä ei ehkä myöskään usko erilaisten vakuutusriskien toteutumiseen, eikä välttämättä ota huomioon millaista turvaa YEL-vakuutus tarjoaa eri riskien varalta.

Eläkevakuutuksen tuottoa ei voi suoraan verrata säästämisen tai sijoittamisen tuottoihin. Yrittäjän eläkevakuutus tarkoittaa paljon muutakin kuin vanhuuseläkevakuutusta.

Vakuutus on tehokas ja paremmin erilaisia yllättäviä tilanteita (tapaturma, sairaus, pitkä ikä, perheenhuoltajan kuolema) huomioon ottava tapa varautua riskeihin kuin säästäminen tai sijoittaminen. Toisin kuin säästämässä vakuutus takaa riskin sattuessa korvauksen kaikkien muuhun kuin vanhuuseläkkeeseen heti, kun henkilö on solminut vakuutussopimuksen, vaikka hän ei olisi vielä ehtinyt maksaa juurikaan maksuja.

Yrittäjän eläkevakuutus on työkyvyttömyys- ja perhe-eläketurvan (ja muun sosiaaliturvan) lisäksi vakuutus myös pitkää ikää vastaan, koska korvausta maksetaan elämän loppuun asti riippumatta siitä riittävätkö maksetut maksut tähän yksilön kohdalla vai ei.

Vakuuttaminen on luonteeltaan kollektiivista riskien jakamista. Vaikka joidenkin yksilöiden kohdalla vakuuttamisen hyödyt eivät jälkikäteen tarkasteltuna näyttäisi toteutuneen, on kollektiivisesta riskien jakamisesta valtava hyöty silloin, jos edellä mainitut riskit toteutuvat.

Tässä muistiossa on arvioitu eri asioiden vaikutuksia yrittäjäläkevakuutuksen kannattavuuteen. Muistion kirjoittamiseen ovat osallistuneet seuraavat asiantuntijat ETK:n tutkimus- ja suunnitteluosastoilta: Mikko Laaksonen, Timopekka Hakola, Suvi Ritola, Samuli Tuominen, Meeri Kesälä, Sergei Lahti, Jukka Lampi ja Marjukka Hietaniemi.

Yrittäjän eläketaso ja eläkkeen yhteensovitus Kelan eläkkeiden kanssa

Kansan- ja takuueläkkeen tavoite on turvata vähimmäistoimeentulo verovaroin niille, jotka eivät ole itse pystyneet ansaitsemaan itselleen riittävää eläkettä. Ansaittu työeläke vähentää kansaneläkettä 50 sentillä jokaista karttunutta euroa kohden ja takuueläkettä koko määrällään. Tämä potentiaalinen kannustinongelma on korostunut siitä lähtien, kun koko kansaneläke muutettiin vuonna 1996 työeläkevähenteiseksi. Kaikki työeläkkeet, myös YEL-eläke, vähentävät kansaneläkettä samalla tavalla.

Kansan- ja työeläkkeiden yhteensovittamissäännöistä seuraa, että henkilö saa työeläkevakuuttamisesta maksimihyödyn, jos kaikki hänen ansaitsemansa työeläkkeet ovat niin suuret, ettei kansaneläkettä jää maksettavaksi.²Yli puolet kaikista YEL-eläkettä saaneista eli 56,6 prosenttia sai vain työeläkettä. Kun tarkastellaan vain vuonna 2023 eläkkeelle siirtyneitä, noin 62 prosenttia sai vain työeläkettä.

Kansaneläkettä sai itse ansaitsemansa työeläkkeen lisäksi 41,1 prosenttia kaikista eläkkeellä olevista yrittäjistä ja 35 prosenttia uusista eläkkeelle siirtyneistä. Tässä ryhmässä kansaneläkkeen osuus kokonaiseläkkeestä vaihtelee. Yksin asuva ei saa kansaneläkettä, kun työeläke ylittää 1 617 euroa/kk vuonna 2025.

Työeläkevakuutusmaksujen maksamisesta ei käteen jäävän tulon näkökulmasta ole lainkaan hyötyä, jos ansaittu työeläke yhdessä kansaneläkkeen kanssa jää alle takuueläkkeen täyden määrän. Takuueläkettä vähentää jokainen työeläke- ja kansaneläke-euro. Siltikin työeläke on tällöin itse ansaittua, ei verovaroista maksettavaa.

Työeläkejärjestelmän eläkerekisterien mukaan kaikista vuonna 2024 eläkkeellä olleista henkilöistä, joilla on eläkkeessä YEL-osuutta, 2,3 prosenttia sai takuueläkettä. Vuonna 2023 eläkkeelle siirtyneistä takuueläkettä oli noin kolmella prosentilla. Karkeiden laskelmien mukaan esimerkiksi 18 000 euron työtulolla kestää nyt kolmikymppisellä noin viisi vuotta ansaita sellainen työeläke, joka yhdessä kansaneläkkeen kanssa ylittää täyden takuueläkkeen määrän.

2 Täyden hyödyn työeläkevakuutuksesta saa myös se pieni joukko, joka saa niin pientä työeläkettä, että se ei vaikuta kansaneläkkeen määrään. Vuonna 2025 kansaneläkkeen alempi rajatulo oli noin 66 euroa/kk, mikä tarkoittaa, että tätä pienempi työeläke ei pienennä lainkaan kansaneläkettä. Tällä tulotasolla maksetaan kuitenkin myös takuueläkettä, jonka määrää työeläke kokonaisuudessaan vähentää. Rajatulon suurin työeläke karttuu vajaan kuuden vuoden YEL-vakuuttamisella, jos YEL-työtulo on alarajalla (9 208 euroa vuodessa) ja olettaen, ettei henkilöllä ole koko työuransa aikana lainkaan muuta työeläkettä kartuttavaa ansiotuloa.

Ensimmäistä kertaa YEL-toimintansa aloittavan yrittäjän keski-ikä vuonna 2024 oli 35 vuotta. Valtaosalla YEL-vakuutetuista työura koostuu sekä palkansaajana tehdystä työstä että yrittäjänä toimimisesta. Yrittäjän kokonaiseläkkeeseen vaikuttaa se, miten paljon muuta työeläkevakuutushistoriaa yrittäjällä on. Jos YEL:n mukaista eläkettä on pieni osa työhistoriasta, kokonaiseläke ei suuresti eroa vain palkansaajana vakuutettujen eläketasosta. Jos YEL:n osuus on suurempi, kokonaiseläke jää usein matalammaksi. Keskimäärin yrittäjien eläkkeet ovat noin 80 prosenttia palkansaajien eläkkeistä (Nivalainen, 2020).

Monet pienituloiset yrittäjät ovat joko sivutoimisia tai työskennelleet ennen tai jälkeen yrittäjäjakson TyEL-suhteessa. Tyypillisesti pienenkin YEL-työtulon perusteella karttuu täysimääräisesti eläkettä, koska TyEL-karttuma on jo nostanut tulevan eläketason yli rajan, jonka jälkeen kansaneläkettä ei enää makseta.

Yrittäjätoiminnasta eläkkeelle jääneiden yrittäjien keskimääräinen työeläke oli vuoden 2024 lopussa 1 723 euroa/kk. Tästä YEL-eläkettä oli 501 euroa. Kokonaiseläke oli keskimäärin 1 817 euroa/kk. Vastaava työeläke TyEL:n mukaan vakuutetusta työstä eläkkeelle jääneillä oli 2 032 euroa/kk ja kokonaiseläke 2 144 euroa/kk.

Yrittäjätoiminnasta vuonna 2024 eläkkeelle siirtyneiden yrittäjien keskimääräinen työeläke oli 1 637 euroa/kk, josta YEL-eläkettä oli 917 euroa/kk. Kokonaiseläke oli 1 739 euroa/kk. Vastaava työeläke TyEL:n mukaisesta työstä eläkkeelle jääneillä oli 1 890 euroa/kk ja kokonaiseläke 1 990 euroa/kk.

Yrittäjätoiminnasta vuonna 2024 vanhuuseläkkeelle siirtyneillä keskimääräinen työeläke oli 1 735 euroa/kk. Eläkkeestä 850 euroa oli YEL eläkettä, ja kokonaiseläke oli 1 830 euroa/kk. TyEL:n mukaisesta työstä vanhuuseläkkeelle jääneillä keskimääräinen työeläke oli 2 147 euroa/kk ja kokonaiseläke 2 214 euroa/kk. (Tuominen, 2025a.)

YEL-vakuutuksesta työkyvyttömyys- ja perhe-eläketurvaa sekä muuta sosiaaliturvaa

Lakisääteisen vakuuttamisen hyötyjä arvioitaessa on syytä ottaa huomioon myös kuolemantapauksen sattuessa saatavilla oleva perhe-eläketurva sekä puolisolle että lapsille. Leskelle maksetaan edunjättäjän eläkkeeseen perustuvaa leskeneläkettä, joka on korkeintaan puolet edunjättäjän eläkkeestä. Ennen vuotta 1975 syntyneille leskeneläkettä maksetaan lesken loppuiän ja nuoremmille 10 vuoden ajan, jollei leski avioidu uudestaan ennen 50 ikävuotta. Leskeneläkettä vähentävät lesken omat eläketulot. Leskeneläkettä jää maksuun ainakin silloin, jos lesken oma eläketulo on pienempi tai yhtä suuri kuin edunjättäjän.

Lapset saavat lapseneläkettä 20 vuoden ikään asti. Niin kauan, kun leskellä on alaikäisiä lapsia, leskeneläkettä maksetaan eikä sitä vähennetä omien eläketulojen perusteella.

Perhe-eläketurvasta saatava hyöty on suuri varsinkin, jos edunsaajana on nainen, joka on huomattavasti nuorempi kuin potentiaalinen edunjättäjä. Hyöty on suuri myös silloin, jos edunsaajan oma työeläke on pieni suhteessa edunjättäjän työeläkkeeseen, jolloin leskeneläkkeen vähennys on pieni tai nolla.

YEL-vakuutuksen hyötyjä tai tuottoa arvioitaessa on hyvä huomioida, että YEL-työtuloa käytetään työeläketurvan lisäksi etuuksien perusteena myös muissa sosiaalietuuksissa.

YEL-työtulo on yrittäjällä sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksun ja päivärahamaksun perusteena. Sairauspäivärahan taso määritellään YEL-työtulon perusteella. Myös vanhempainpäivärahat määritellään YEL-työtulon perusteella. Työttömyysturvan piiriin yrittäjä pääsee, kun YEL-työtulo on vähintään 15 128 euroa vuodessa (vuonna 2025). Yrittäjän tapaturmavakuuttaminen on vapaaehtoista, mutta siinäkin YEL-työtulo määrittelee vakuutusmaksua ja -turvaa.

Yleisen asumistuen määrään vaikuttavia tuloja laskettaessa YEL-yrittäjän tulo arvioidaan ensisijaisesti YEL- tai MYEL-vakuutuksen työtulon perusteella.

Työkyvyttömyyseläkkeiden ja muiden sosiaalietuuksien alkavuus yrittäjillä

Liitetaulukossa on esitetty työkyvyttömyyseläkkeiden ja muiden sosiaalietuuksien alkavuus 25–64-vuotiailla yrittäjillä ja eri palkansaajaryhmissä. Luvut on laskettu Eläketurvakeskuksen rekisteritiedoista vuosilta 2021 ja 2022 sataa henkilövuotta kohti (Laaksonen, 2025). Henkilöt on luokiteltu yrittäjiin ja palkansaajiin Tilastokeskuksen määrittämän sosioekonomisen aseman mukaan.

Työkyvyttömyyseläkkeitä alkoi 1 170 sellaisella yrittäjällä, joka oli viimeksi vakuutettu YEL:n mukaan. Tämä on vajaa seitsemän prosenttia kaikista alkaneista työkyvyttömyyseläkkeistä. Yrittäjien työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuus sataa henkilövuotta kohti oli 0,47 eli noin puoli prosenttia yrittäjistä jäi työkyvyttömyyseläkkeelle yhden vuoden aikana. Yrittäjien työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuus oli jonkin verran matalampi kuin palkansaajilla (0,61), ja noin puolitoistakertainen ylempiin toimihenkilöihin (0,29) verrattuna. Ryhmien välisiin eroihin vaikuttaa jonkin verran se, että yrittäjät ovat keskimäärin palkansaajia vanhempia.

ETK:n eläkerekisterien mukaan vuonna 2024 työeläkejärjestelmän perhe-eläkkeistä vajaa 10 prosenttia (1 431 eläkettä) alkoi viimeksi YEL:n mukaan vakuutetun yrittäjän jälkeen.

Yrittäjistä 0,07 prosenttia vuodessa oli perhe-eläkkeen edunjättäjiä. Edunjättäjäysriski oli korkeampi miesyrittäjillä kuin naisyrittäjillä. Yrittäjillä riski perhe-eläkkeen edunjättäjäyteen oli korkeampi kuin palkansaajaryhmissä. Kuolleisuuserojen lisäksi yrittäjien korkeampaan riskiin vaikuttaa se, että yrittäjät ovat palkansaajia vanhempia ja useammin naimisissa.

Liitetaulukon mukaan 8,4 prosenttia yrittäjistä sai sairauspäivärahaa yhden vuoden aikana, kun vastaava luku palkansaajilla oli 10,3 prosenttia.³ Ylemmillä toimihenkilöillä vastaavat luvut olivat miehillä 4,6 prosenttia ja naisilla 9,0 prosenttia, ja työntekijöillä miehillä 10,0 prosenttia ja naisilla 14,1 prosenttia.

Yrittäjistä 8,7 prosenttia sai jotakin työttömyysetuutta vuoden aikana, kun vastaava luku palkansaajilla oli 9,1 prosenttia. Miesyrittäjissä työttömyyttä kokeneita oli 6,6 prosenttia ja naisissa 12,6 prosenttia. On huomattava, että tarkastelu ajoittuu koronavuosiin, jolloin työttömiä ja lomautettuja oli tavallista enemmän. Yrittäjille maksettujen työttömyysturvan ansiopäivärahopäivien lukumäärä oli vuonna 2024 alle yksi prosentti palkansaajien ansiopäivärahopäivistä.

Yrittäjistä 1,96 prosenttia sai vanhempainetuutta (äitiysraha, isyysraha, vanhempainraha) vuoden aikana, kun vastaava luku palkansaajilla oli 2,7 prosenttia.

Työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuus ei ole tasaista vaan se kasvaa iän myötä. Jos ikäryhmittäiset alkavuusluvut pysyisivät nykytasolla, olisi 25-vuotiaan yrittäjän kumulatiivinen riski jäädä työkyvyttömyyseläkkeelle ennen 64 vuoden ikää 16,5 prosenttia. Koko työuran aikainen kumulatiivinen riski on hieman suurempi naisilla (17,1) kuin miehillä (16,1). Palkansaajilla vastaavat luvut ovat naisilla 26,1 prosenttia ja miehillä 21,5 prosenttia. Yrittäjäksi siirrytään keskimäärin 35 vuoden iässä. Tämän ikäisellä yrittäjällä kumulatiivinen työkyvyttömyyseläkeriski ennen 64 vuoden ikää on naisilla 15,9 prosenttia ja miehillä 15,4 prosenttia. Palkansaajilla vastaavat luvut ovat naisilla 24,8 prosenttia ja miehillä 20,5 prosenttia.

3 Yrittäjien ja palkansaajien eroon vaikuttaa mm. se, että palkansaajilla omavastuu-aikaa sairastumispäivä ja sitä seuraavat yhdeksän arkipäivää, kun yrittäjillä omavastuu-aikaa on vain sairastumispäivä (ennen vuotta 2020 kolme arkipäivää).

Vastaavalla tavalla laskettuna 25-vuotiaan miesyrittäjän kumulatiivinen riski perhe-eläkkeen edunjäntäjäyteen ennen 64 vuoden ikää on 3,5 prosenttia ja naisyrittäjän 1,1 prosenttia (yhteensä 2,7). Palkansaajilla vastaavat kumulatiiviset riskit ovat miehillä 2,8 prosenttia ja naisilla 1,2 prosenttia (yhteensä 1,9).

Vuonna 2024 vapaaehtoisesti itsensä vakuuttaneille yrittäjille sattui 5 900 työtapa-turmaa. Vakavia tapaturmia sattuu vähän, mutta yrittäjien korvattuja vakavia vahin-koja on kaksinkertainen määrä palkansaajiin verrattuna.⁴ Vuoden 2022 tilaston mukaan yrittäjien korvausriski oli suurempi kuin palkansaajien riski (riskipromillet 6,02 vrs 3,20).⁵ (TVK, 2025)

YEL-vakuutus ja verotus verrattuna vapaaehtoiseen vakuutukseen ja sijoitukseen

Verotuksessa lakisääteinen työeläke ja siitä maksetut maksut ovat erityisasemassa muihin vakuutus- tai säästömuotoihin nähden, millä on yrittäjälle iso taloudellinen merkitys. Yrittäjä voi vähentää maksamansa YEL-vakuutusmaksut kokonaisuudes-saan henkilökohtaisessa tai elinkeinotoiminnan verotuksessa. Vähennysoikeutta ei ole rahasto- tai osakesijoituksissa. Eläkettä ja sijoitustuottoja myös verotetaan eri tavoin.

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ja pitkäaikaissäästämissopimuksen maksuja on oikeus vähentää pääomatulosta 5 000 euroa vuodessa. Jos vähennyskelpoisten vakuutusmaksujen yhteismäärä on suurempi kuin veronalaisten pääomatulojen yhteismäärä, 30 prosenttia yli menevästä osasta vähennetään ansiotulon verosta. Vapaaehtoisten yksilöllisten eläkevakuutusten ja pitkäaikaissäästämissopimusten maksujen vähennyskelpoisuuden edellytyksenä on ollut, että eläkettä maksetaan aikaisintaan työntekijän eläkelain mukaisesta vakuuttamisvelvollisuuden yläikä-rajasta eli syntymävuoden mukaan 68–70 ikävuodesta alkaen. Ikäraja nousi 68 vuo-teen vuoden 2013 alussa aiemmasta 63 vuodesta. Vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä yläikäraja on 68 vuotta vuonna 1957 tai sitä ennen syntyneillä, 69 vuotta vuosina 1958–1961 syntyneillä ja 70 vuotta myöhemmin syntyneillä. Ennen vuotta 2013 aloitettujen vapaaehtoisten eläkevakuutusten ja ps-tilien maksut ovat vähen-nyskelpoisia aiempien sääntöjen mukaisesti.

4 Kesto yli puoli vuotta tai johtanut kuolemaan, vuosi 2023.

5 Riskipromillella tarkoitetaan sattumisvuosittain maksettavaksi tulevaa lopulliseksi arvioitua korvausmenoa suhteessa vastaavan kohdistumisvuoden vakuutettuun palkkasummaan.

Eläkkeen nostovaiheessa lakisääteinen eläke verotetaan ansiotulona, josta saa eläketulovähennyksen, joka ulottuu noin 4 000 kuukausieläkkeeseen asti. Vapaaehtoiseen vakuutukseen perustuva eläke verotetaan ansio- tai pääomatulona sen mukaan, miten vastaava vakuutusmaksu on vähennetty. Vanhasta eläkevakuutuksesta (otettu ennen 6.5.2004) verotetaan ansiotulona se osa eläkkeestä, joka on kertynyt ennen vuotta 2006 maksetuista maksuista ja pääomatulona se osa, joka vastaa vuodesta 2006 alkaen maksettuja maksuja.

Vapaaehtoisen eläkesäästämisen ja ps-sopimusten verotuki poistuu vuoden 2027 alusta, jolloin maksut eivät enää ole vähennyskelpoisia. Aiempien vakuutusten perusteella maksettavien eläkkeiden verotus ja siirtymäsäännökset pysyvät pääosin ennallaan.

Sijoitusten tuotoista maksetaan pääomatuloveroa. Verotettavasta pääomatulosta maksetaan veroa 30 prosenttia ja yli 30 000 euron osalta 34 prosenttia. Osinkotulosta verotettavaa tuloa on 85 prosenttia.

Verotus on monimutkainen kokonaisuus ja siihen vaikuttaa olennaisesti mm. se, kuinka suuret yrittäjän tulot ovat sekä millaisia tulolajeja ja yritysjärjestelyjä yrittäjällä on. Ansiotuloverotuksessa YEL-maksun verovähennyksistä hyötyy eniten se, jonka verotettavat tulot ovat tarpeeksi suuret. Aivan pienituloisella vähennys ei välttämättä vaikuta, ainakaan täysimääräisesti, jos verovähennysvara ei ole.

YEL-vakuutuksen markkinahinta ja sisäinen tuotto

Usein kysytään, saako työeläkemaksulle riittävän korkeaa tuottoa tai saisiko samalla rahalla parempaa turvaa itse järjestettynä. Markkinoilta saatavien vakuutusten tai sijoitusten tuottoa ei kuitenkaan voi sellaisenaan verrata eläketurvaan, joka takaa tasaisen kuukausieläkkeen eläkkeelle siirtymisen jälkeen loppuelämäksi. Itse sijoittamiseen liittyy myös aina riskejä ja tuotot vaihtelevat voimakkaastikin. (Ks. esim. Kautto, 2018.)

YEL on vakuutetun kannalta turvallinen kohde, koska se sisältää mm. indeksisuojan ja kattaa elinikärisin. Samat piirteet tekevät siitä yksityisille finanssiyrityksille korkean riskin myyntituotteen. Vanhuuden, työkyvyttömyyden, perhe-eläketurvan ja YEL:iin kytkeytyvän sairausvakuutuksen ja vanhempainvakuutuksen yhteenlaskettu riski ei ole mitenkään pieni. Tämän takia markkinoilta ei ole edes saatavilla tuotetta, joka vastaisi YEL-vakuutuksen kattamaa turvaa, mutta vastaavan tuotteen markkinahinnasta voidaan muodostaa perusteltu arvio.

ETK:ssa on tehty laskelmia YEL-maksujen tasosta verrattuna aktuaarisesti määriteltäviin maksuihin, joita vakuutusyhtiö joutuisi perimään lakisääteistä vastaavasta turvasta. Laskelmaan vaikuttaa hyvin olennaisesti valittava korkotaso. Lakisääteisen järjestelmän ja omaisuuden suojan piirissä olevan työeläkkeen riskitasoa voinee verrata valtion joukkovelkakirjojen riskeihin, mikäli oletetaan, että eläkeoikeuksien takaisinmaksun laiminlyönnin riski on yhtä vähäinen kuin valtionlainalla.

Käyttäen matalariskistä valtionlainoista johdettua diskonttokorkoa, saadaan yhtenä vuonna karttuneiden eläkeoikeuksien arvoksi noin 32 prosenttia suhteessa vuotuisen YEL-työtuloon. Kun päälle lisätään arvio riskimarginaalista (10 %) ja hoitokuluista (7 %), aktuaarinen maksu olisi kollektiivisesti noin 38 prosenttia. Valittu riskimarginaali ja hoitokulut ovat samat kuin aiemmassa Poutiaisen (2018) arvioissa. Laskelmassa käytetty reaalikorko on sovitettu Saksan inflaatiolinkitettyjen joukkovelkakirjalainojen markkinakorkoihin. Markkinahinta YEL:n turvaa vastaavalle vakuutukselle olisi siten merkittävästi nykyistä YEL-maksua korkeampi.

Nykyisellä YEL-maksun maksutasolla työeläkkeenä keskimäärin saatava vuotuinen reaalityttö on ETK:n pitkää aikaväliä ja yrittäjiä koskevilla oletuksilla reaalisesti 2–3 prosenttia (Risku 2015). Vastaavaan tulokseen päästään, kun arvioidaan vuoden 2024 YEL-kokonaismaksun ja YEL:n piirissä vuonna 2025 karttuneiden eläkeoikeuksien suhdetta. Näin arvioituna sisäiseksi reaalitytöksi muodostuu noin 2,3 prosenttia. Arvioitavissa olevaa reaalityttöä voi pitää riskitasoon nähden vähintään kohtuullisena.

YEL-maksun takaisinmaksuaika

Esimerkilaskelmien avulla voidaan kuvata sitä, kuinka pitkä vanhuuseläkeajan tulisi olla, jotta vakuutusmaksun saa takaisin reaali-euroina. Seuraavassa tarkastellaan vuonna 2026 maksettua bruttomääräistä YEL-maksua ja samana vuonna karttunutta vanhuuseläkettä, eli maksun ja etuuden suhdetta yhden vuoden aikana. Laskelmassa karttunutta työeläkettä tarkistetaan eläkelakien mukaisesti palkkakertoimella ja maksussa olevaa työeläkettä työeläkeindeksillä. Laskelma on tehty eri-ikäisille yrittäjille. Kullekin ikäluokalle huomioidaan sen nykyinen iän perusteella maksettava maksu, alin vanhuuseläkeikä ja kohortin elinajanodote eläkeiässä. Esimerkeissä on oletettu, että yrittäjän työeläke on niin suuri, ettei kansaneläkettä jää maksettavaksi.

Esimerkki:

Vuonna 1976 syntynyt yrittäjä jää vanhuuseläkkeelle 66 vuoden ja 3 kuukauden iässä vuonna 2042. Hän maksaa 24,1 prosenttia eläkemaksua vuonna 2026 ja kartuttaa samana vuonna eläkettä 1,5 prosenttia työtulosta. Tällöin 36 000 euron vuosityötulosta yrittäjä maksaa vuoden 2025 aikana maksuina 8 676 euroa ja kartuttaa vuosieläkettä 533 euroa.

Yrittäjä saa vuonna 2026 maksetun maksun takaisin oltuaan eläkkeellä 14 vuotta ja 9 kuukautta. Silloin vuonna 2026 karttunutta eläkkeen palasta on maksettu saman verran kuin yrittäjä maksoi eläkemaksua vuonna 2026.

Elinajanodote alimmassa vanhuuseläkeiässä on vuonna 1976 syntyneille 20 vuotta 8 kuukautta. Jos yrittäjä elää elinajanodotteen mukaiseen ikään asti, maksetaan vuoden 2026 aikana kertynyttä eläkettä yhteensä elinaikana 12 299 euroa.

Taulukossa 1 on esitetty vuonna 2026 maksetun maksun takaisinmaksuaika vuosina 1966, 1976, 1986 ja 1996 syntyneille. Taulukossa takaisinmaksuajat lyhenevät nuoremilla ikäluokilla, mikä johtuu lähinnä palkkakertoimen oletetusta reaalis kasvusta. Mitä nuorempi ikäluokka on kyseessä, sitä enemmän palkkakerroin korottaa vuoden 2026 eläkekarttumaa eläkkeellejäämisvuoteen mennessä.

Taulukko 1. Esimerkilaskelmia YEL-maksun takaisinmaksuajasta vanhuuseläkeaikana.

Syntymävuosi	Alin vanhuuseläkeikä	Eläkevuosia, jotta saa tämän vuoden maksun takaisin	Elinajanodote alimmassa vanhuuseläkeiässä	Eläkkeellejäämisvuosi
1996	68 v 1 kk	12 v 5 kk	21 v 1 kk	2064
1986	67 v 2 kk	13 v 7 kk	20 v 10 kk	2053
1976	66 v 3 kk	14 v 9 kk	20 v 8 kk	2042
1966	65 v 2 kk	15 v 11 kk	20 v 4 kk	2031

Jos tarkasteltaisiin kaikilta yrittäjävuosilta maksettavia maksuja, vaikuttaisi laskentaan tarkasteltavan vuoden eläkemaksuprosentti, eläkkeen määräytymissäännöt ja indeksien kehitys. Myös aiempien vuosien matalammat maksuprosentit vaikuttaisivat laskentaan ja johtaisivat nopeampaan takaisinmaksuun. Erityisesti tämän takia vanhemmille ikäluokille takaisinmaksuaika olisi tällä laskentatavalla lyhyempi kuin nuoremmille ikäluokille.

Jos yrittäjä joutuisi työkyvyttömäksi, takaisinmaksuaika olisi huomattavasti lyhyempi. Tämä johtuu siitä, että työkyvyttömyyseläkkeen laskentasääntöjen mukaisesti kyseisen vuoden ajalta yrittäjä kartuttaisi ansaitun eläkkeen lisäksi myös tulevan ajan eläkettä. Jos ajatellaan, että kyseisen vuoden aika vaikuttaa yhdellä viidesosalla tulevan ajan eläkkeeseen, on ansaitun eläkkeen lisäksi maksettu tulevan ajan tarkasteluajkaan kuuluvalta vuodelta myös viidesosa tulevan ajan eläkkeestä. Edellä käytetyn esimerkin yrittäjällä takaisinmaksuaika olisi silloin noin viisi vuotta. Mitä nuorempana työkyvyttömäksi yrittäjä joutuisi, sitä lyhyemmäksi takaisinmaksuaika kävisi, koska tulevan ajan vuosia kertyisi enemmän ja sitä kautta enemmän eläkettä tulevalta ajalta. Esimerkiksi vuonna 1996 syntynyt yrittäjä saisi työkyvyttömäksi joutuessaan maksunsa takaisin noin kahdessa vuodessa. (Tuominen, 2025b).

Yrittäjien eläkeajan ja eliniän pituus

ETK:n tutkimus vuodelta 2024 vertaa 25-vuotiaan elinajanodotetta vuosina 1991–2020 koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan (Junna ym, 2024). Tutkimus tarkastelee myös odotettua työssä- ja eläkkeelläoloaikaa vastaavissa ryhmissä. Vuonna 2020 yrittäjämiesten 25-vuotiaalle laskettu elinajanodote oli noin vuoden korkeampi kuin koko väestön miesten, mutta naisilla odote oli hieman pienempi kuin koko väestön naisilla. Eläkkeelläoloajan odote laskettuna 25-vuotiaalle yrittäjämiehelle oli 18,5 vuotta vuonna 2020 (koko väestö 18,8) ja naiselle 22,1 vuotta (koko väestö 23.1). Yrittäjät viettivät töissä pidemmän osuuden odotetusta eliniästä kuin väestö keskimäärin.

Vakuutuksen kannattavuuden näkökulmasta voidaan tarkastella elinikää myös rahapainotettuna. Keskimäärin hyvätuloisemmat ja siis myös korkeampaa eläkettä saavat elävät pidempään kuin pienituloisemmat. Tämä huomioidaan vakuutusliikkeen kannattavuutta tarkasteltaessa niin sanotun rahapainotetun elinajanodotteen avulla. Kun tavallisen elinajanodotteen laskennassa tarkastellaan vakuutettujen henkilömäärän pientymistä iän kasvaessa, niin rahapainotetussa elinajanodotteessa tarkastellaan vakuutettujen joukolle karttuneen tai maksettavan euromääräisen etuuden summan pientymistä. 63-vuotiaille laskettujen rahapainotettujen elinajanodotteiden mukaan YEL-miesten elinajanodotteet olisivat noin 0,5 vuotta korkeampia TyEL-miehiin verrattuna. Naisilla ero on noin 0,6 vuotta. (Laskelmat ETK/Sergei Lahti, 2025.)

Taulukko 2. 63-vuotiaiden rahapainotetut elinajanodotteet 2010–2024, YEL ja TyEL⁶

Vuosi	TyEL Miehet	YEL Miehet	Ero	TyEL Naiset	YEL Naiset	Ero
2010	19.3	19.6	0.3	23.1	24.0	0.9
2011	19.7	20.0	0.3	23.3	23.9	0.6
2012	19.7	20.3	0.6	23.1	23.7	0.6
2013	19.9	20.7	0.8	23.5	23.7	0.3
2014	20.2	20.6	0.5	23.4	24.0	0.6
2015	20.4	20.7	0.4	23.5	24.1	0.5
2016	20.4	20.8	0.4	23.5	24.0	0.5
2017	20.6	21.0	0.4	23.9	24.3	0.4
2018	20.8	21.1	0.3	23.9	24.3	0.4
2019	20.9	21.6	0.7	24.1	24.5	0.4
2020	21.1	21.4	0.3	24.0	24.3	0.3
2021	20.9	21.4	0.5	24.0	25.0	1.0
2022	20.5	21.0	0.5	23.5	24.3	0.8
2023	20.9	21.4	0.5	23.9	24.5	0.6
2024	21.4	21.9	0.5	24.2	25.0	0.8
ka	20.4	20.9	0.5	23.7	24.2	0.6

6 TyEL-vakuutetut tarkoittavat sellaisia, joilla on ainakin TyEL:n mukaan vakuutettua aikaa työurallaan. YEL-vakuutetut tarkoittavat sellaisia, joilla on ainakin YEL:n mukaisesti vakuutettua aikaa. Henkilö voi kuulua kumpaankin kategoriaan.

Laskureiden käyttö kannattavuuden arvioinnissa

Työeläkelaitokset tarjoavat yrittäjien käyttöön eläkelaskureita. Niiden avulla pystyy tietyllä tötulon tasolla laskemaan vanhuuseläkkeen määrän ja työeläkevaikutusmaksun sekä tyypillisesti myös päivärahaetuksien määrän. Ne ovat hyviä apuvälineitä havainnollistamaan sen hetkisen tötulon yhteyden toimeentulon turvaan. Todennäköisesti yrittäjä vertaa laskurilla saamaansa tietoa kuukausimaksusta arvioon kuukausieläkkeestä.

Laskureissa ei oteta huomioon verotuksen vaikutusta maksuun. YEL-maksu on verotuksessa vähennyskelpoinen, ja aikanaan eläke verotetaan ansiotulona. Eläketurvan kokonaisuuden arviointi puuttuu myös, sillä pienituloiselle maksetaan usein kansaneläkettä ja tyypillisesti yrittäjälle on karttunut myös muuta työeläketurvaa. Jos siis tarkastellaan kuukausimaksua vain suhteessa karttuvaan YEL-eläkkeeseen, työeläkevakuuttamisesta saatava kokonaishyöty ei käy ilmi.

Eri työeläkelaitosten YEL-laskureiden antamat vanhuuseläkkeen määrät eivät ole keskenään täysin vertailukelpoisia, koska eläkkeen määrä eläkkeellejäämisvuonna ilmaistaan vaihtelevasti nimellistasossa tai reaalitasossa tai olettaen ansio- ja hintatason pysyvän nykytasolla. Laskureissa on eroa myös sen suhteen, onko niissä mahdollista syöttää aiemmin kertynyt eläke.

Laskurit eivät myöskään kerro yrittäjän muusta kuin vanhuuseläketurvasta. Työkyvyttömyyseläke kohtaa yhtä usein yrittäjää kuin palkansaaja-asemassa olevaa. Yrittäjän kuoleman jälkeen mahdollisesti maksettavat leskeneläke ja lapseneläkkeet vaikuttavat paljon hyötyyn.

Milloin yrittäjän eläkevakuutus ei tuota lisäarvoa

Yrittäjien eläkevakuuttamisessa on myös piirteitä, jotka tekevät siitä joidenkin osalta tai joissain erityistilanteissa kannattamatonta.

Yritystoiminta saattaa olla sellaista, että vanhuuden turvan on ajateltu toteutuvan yrityksen myynnillä. Jos myynnistä saatu pääoma sijoitetaan järkevästi, voi se taata yrittäjän mielestä riittävän vanhuuden turvan. Se saattaa antaa yrittäjän perheelle turvaa myös työkyvyttömyyden tai kuoleman yhteydessä. Yrityksen arvoon perustuvalla varautumisella on kuitenkin riskinsä, jos esimerkiksi toimeentulon turvaamisen tarve tulee kesken laman. Sijoitusten tuotot myös heilahtelevat. Eläke on varma ja vakaa toimeentulon lähde.

Yrittäjäksi ryhtyvät saattavat usein olla yrittäjiä siksi, että haluavat valinnanvapautta työn tekemiseen ja samalla myös siihen, mitä maksuja maksaa. Pakollisuus ei silloin ole motivoivaa, vaikka se objektiivisesti ajatellen takaisi parhaan mahdollisen turvan yrittäjälle. Jos ammatinharjoittaja haluaisi vakuuttaa itsensä mieluummin vapaaehtoisella yksilöllisellä eläkevakuutuksella, olisi tästä se etu, että sitä ei toistaiseksi oteta huomioon Kelan eläkkeitä määrittäessä.

Jos yrittäjä jatkaa osittain yrittäjätoimintaansa sen jälkeen, kun on jäänyt täydelle tai osatyökyvyttömyyseläkkeelle, voi hänellä olla kannusteita vahvistaa työtulo mahdollisimman pieneksi. Tämä johtuu siitä, että eläkeajasta YEL-työtuloa käytetään yrittäjän ansiona, kun määritellään, onko hänen ansiotulonsa alle työkyvyttömyyseläkkeen ansaintarajan. Mitä pienempi työtulo on suhteessa aikaisempaan vakiintuneeseen ansioon, sitä todennäköisimmin eläkkeellä oleva yrittäjä saa pidettyä eläkkeen maksussa yrittäjätoiminnan ohella.

Periaatteessa matala YEL-työtulo auttaa myös asumistuen maksimoimisessa, jos siihen muuten olisi oikeus. Asumistukea määrittäessä yrittäjän tuloina otetaan huomioon YEL-työtulo. Yrittäjien asumistuen yleisyyttä ei ole toistaiseksi tutkittu.

Käytettyjä lähteitä:

Eläketurvakeskuksen tilastorekisterit.

Junna Liina, Tarkiainen Lasse, Leinonen Taina, Korhonen Kaarina ja Martikainen Pekka (2024) Trends in working life expectancy by education and occupational social class in Finland, 1991–2020. Finnish Centre for Pensions, analyses 04/2024

Kautto Mikko (2018) Kannattaako YEL, osa 2. <https://elaketutka.fi/2018/01/11/kannattaako-yel-osa-2/>

Laaksonen Mikko (2025) Laskelmat kumulatiivisesta riskistä jäädä työkyvyttömyys- tai perhe-eläkkeelle. ETK:n aineistoihin perustuva laskelma.

Lahti Sergei (2025) Laskelma 63-vuotiaiden rahapainotetuista elinajanodotteista vuosina 2010–2024 YEL- vs. TyEL-kannassa. ETK:n aineistoihin perustuva laskelma.

Nivalainen, S. & Tenhunen, S. (2020) Kuinka yrittäjät eläkevakuuttavat? Yrittäjien omat näkemykset ja YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhde. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2020. (Julkari)

Poutiainen Eeva (8.11.2018) Mitä YEL-vakuutuksen kaltainen yksityinen vakuutusturva voisi maksaa? <https://www.etk.fi/blogit/mita-yel-vakuutuksen-kaltainen-yksityinen-vakuutusturva-voisi-maksaa/>.

Risku Ismo (2015) Yksityisalojen palkansaajien työeläkkeet syntymävuoden ja sukupuolen mukaan. Eläketurvakeskuksen raportteja 09/2015.

Tuominen Samuli (2025a) Yrittäjän eläketaso ja eläkkeen yhteensovitus Kelan eläkkeiden kanssa. ETK:n muistio 2.10.2025.

Tuominen Samuli (2025b) YEL-maksun takaisinmaksuaika. ETK:n muistio 24.9.2025.

Työtaturmavakuutus numeroina 2023 ja TVK:n rekisterit. [Työtaturmavakuutus numeroina 2023](#)

Tapaturmavakuutuskeskuksen analyysijä 5.3.2025 [Analyysi 58: Työtaturmien lukumäärä kasvoi ja taajuustaso nousi](#)

Työttömyyskassat 2024, muut tilastot. Finanssivalvonta. [Työttömyyskassat - Vakuutus - www.finanssivalvonta.fi](#) viitattu 29.10.2025

Liite 5. Yrittäjien eläkevakuuttaminen ja työtulon määräytyminen muissa maissa

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

Liite 6. Ruotsin yrittäjien eläkevakuuttaminen

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

Liite 7. Espanjan yrittäjien sosiaaliturvan uudistus

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

Liite 8. Kevytyrittäjäyys Suomessa vuosina 2017–2022

Tämä muistio perustuu Eläketurvakeskuksen julkaisemaan tutkimukseen *Light Entrepreneurs in Finland: A Longitudinal Study of Careers, Income and Pension Accrual*. Tutkimuksen tiivistelmä on ollut tämän muistion lähteenä, ja koko tutkimus on saatavilla osoitteessa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-371-4>.

Tutkimuksessa tarkastellaan Tilastokeskuksen ja Eläketurvakeskuksen vuosien 2012–2022 rekisteritietojen perusteella, miten kevytyrittäjien työurat, tulot ja eläkekertymät kehittyvät. Ensin tarkoituksenamme on tunnistaa kevytyrittäjiksi ryhtyvät ja tarkastella kevytyrittäjäyden laajuutta jatkuvuuden, säännöllisyyden ja tulojen kautta sekä tutkia näissä tapahtuneita muutoksia vuosina 2017–2022. Toiseksi tarkastelemme sekvenssianalyysin avulla kevytyrittäjien työurien kehitystä, eli miten kevytyrittäjät ovat liikkuneet eri työmarkkina-asemien välillä ennen kevytyrittäjäksi ryhtymistä ja sen jälkeen. Keskitymme vuonna 2017 kevytyrittäjiksi ryhtyneisiin. Lopuksi tarkastelemme tulojen ja eläkekertymän kehitystä ennen kevytyrittäjäksi ryhtymistä ja sen jälkeen. Tässä analyysissä vertaamme vuonna 2017 aloittaneita kevytyrittäjiä samoihin sosiodemografisiin ryhmiin kuuluviin henkilöihin, jotka eivät olleet kevytyrittäjiä vuosina 2012–2022. Tämän tutkimuksen analyysit ovat kuvailevia eikä tuloksia voi tulkita kevytyrittäjäyden, työllisyyden, tulojen ja eläkekertymien väliseksi syy-yhteyksiksi.

Kevytyrittäjäyys: palkkatyön ja yrittäjäyden välimuoto?

Kevytyrittäjäyttä voidaan kuvata sellaiseksi työn tekemisen muodoksi, jossa työnsuorittaja on laskutuspalveluyrityksen asiakas. Laskutuspalveluyritykset tarjoavat palveluja, jotka helpottavat taloushallintoa, erityisesti laskutusta. Työnsuorittajilta, ns. kevytyrittäjiltä, ei vaadita yrityksen perustamista, ja he saavat usein maksusuorituksia palkkana tai työkorvauksena laskutuspalveluyritykseltä. Kevytyrittäjäyys ei Suomen lainsäädännön mukaan ole virallinen työmarkkina-asema. Kevytyrittäjät ovat joko työsuhteessa olevia työntekijöitä tai yrittäjiä, ja eläkejärjestelmässä heitä kohdellaan sen mukaan. Julkisessa keskustelussa kevytyrittäjäyttä sen sijaan kuvataan usein palkkatyön ja (yksin)yrittäjäyden välimuotona. Sitä voidaan käyttää alusta- tai keikkatyöhön, mutta se ei itsessään ole alustatyötä, koska laskutuspalveluyritykset eivät tavallisesti välitä keikkatyötä.

Kevytyrittäjät ovat tyypillisesti nuoria, miehiä ja enenevässä määrin muualla kuin Suomessa syntyneitä

Kevytyrittäjät ovat heterogeeninen ryhmä, mutta he ovat todennäköisemmin miehiä ja iältään 20–40-vuotiaita. Kevytyrittäjyys on ennen kaikkea urbaani ilmiö. Vuonna 2017 kevytyrittäjät olivat suhteellisen hyvin koulutettuja koko väestöön verrattuna, mutta viime vuosina matalammin koulutettujen osuus on kasvanut. Ulkomailla syntyneiden osuus kevytyrittäjistä on kasvanut huomattavasti vuosien 2017 ja 2022 välillä, noin joka kymmenennestä noin joka neljanteen. Siltikin useimmat kevytyrittäjät ovat Suomessa syntyneitä miehiä.

Vuosittain moni aloittaa kevytyrittäjänä, mutta harva jatkaa

Kevytyrittäjien määrä lähes kolminkertaistui vuosien 2017 ja 2022 välillä, 23 000 henkilöstä lähes 68 000 henkilöön. Kunakin vuonna uusien kevytyrittäjien osuus kaikista oli noin 40–50 prosenttia, mikä viittaa siihen, että kevytyrittäjyys usein on lyhytaikaista. Vain 50–60 prosenttia kevytyrittäjistä jatkaa vielä vuoden kuluksaan aloittamisesta. Ainoastaan 22 prosenttia vuonna 2017 aloittaneista oli aktiivisia kevytyrittäjiä vielä vuonna 2022. Eläkeikää lähestyvät ja kasvavassa määrin maahanmuuttajat jatkoivat muita todennäköisemmin kevytyrittäjänä toimimista. Ne, jotka aloittamisvuonnaan olivat jo työsuhteessa, olivat epätodennäköisempiä jatkajia.

Kevytyrittäjillä oli melko hyvät työllistymisnäkymät, sillä työllisten (joko työsuhteessa tai yrittäjänä työskentelevien) osuus jatkoi kasvuaan kevytyrittäjänä aloittamisen ja kevytyrittäjyyden jättämisen jälkeen. Korkeammin koulutettujen ja Suomessa syntyneiden työllistymisnäkymät olivat jonkin verran muita paremmat.

Kevytyrittäjyys on useimmiten tilapäistä

Vuonna 2022 keskimääräinen kevytyrittäjä sai maksusuorituksia 4,2 kuukauden aikana. Kevytyrittäjistä 35 prosenttia sai vain yhden maksusuorituksen laskutuspalvelu yrityksiltä vuoden aikana, ja 13 prosenttia sai maksusuorituksia 10–12 kuukautena. Yleisesti ottaen vanhemmat ja ulkomailla syntyneet henkilöt saivat maksusuorituksia muita useammin. Suomessa syntyneiden kevytyrittäjien joukossa sukupuolierot olivat pieniä, mutta ulkomailla syntyneistä kevytyrittäjistä suurempi osa oli miehiä kuin naisia. Useimmissa sosiodemografisissa ryhmissä keskimääräinen maksusuorituskuukausien määrä on noussut vuodesta 2019, erityisesti vuoden 2020 jälkeen. Kasvu on ollut erityisen voimakasta ulkomailla syntyneiden miesten joukossa.

Kevytyrittäjyydestä saatavat tulot ovat useimmilla pieniä, mutta monen ansiotuloista ne ovat tärkeä osa

Vuonna 2022 keskimääräinen vuositulo kevytyrittäjyydestä oli 7 058 euroa. Mediaani oli 1 703 euroa, mikä viittaa siihen, että useimpien kevytyrittäjien tulot olivat huomattavasti keskiarvoa alhaisemmat. Keskimäärin kevytyrittäjyydestä saadut ansiot muodostivat 39 prosenttia vuoden ansiotuloista, ja 21 prosentilla kevytyrittäjistä ei tulorekisterin mukaan ollut muuta ansiotuloa. Miesten, ulkomailla syntyneiden ja iäkkäämpien henkilöiden kevytyrittäjyydestä saamat tulot olivat keskimäärin korkeammat ja muodostivat suuremman osuuden heidän vuosittaisesta ansiotulostaan.

Ulkomailla syntyneiden kevytyrittäjien, erityisesti miesten, kevytyrittäjyydestä saamat tulot kasvoivat vuosina 2017–2022, huolimatta vuonna 2020 tapahtuneesta pudotuksesta. Varsinkin vuoden 2020 jälkeen kevytyrittäjyydestä saatujen tulojen osuus kaikista ansiotuloista on kasvanut ulkomailla syntyneiden miespuolisten kevytyrittäjien keskuudessa. Ulkomailla syntyneillä naispuolisilla kevytyrittäjillä ja Suomessa syntyneillä kevytyrittäjillä – sekä miehillä että naisilla – kevytyrittäjyydestä saadut tulot ovat vähentyneet vuoden 2020 jälkeen.

Kevytyrittäjien vaihtelevat työurat

Tarkastelemme sekvenssianalyysin avulla kevytyrittäjien työmarkkina-asemia viisi vuotta ennen kevytyrittäjyyden alkua ja viisi vuotta sen jälkeen. Havaintojen mukaan ennen kevytyrittäjyyttä työmarkkinoille kiinnittyminen on ollut heikkoa tai heikentynyt. Työttömyys lisääntyi kaikissa sosiodemografisissa ryhmissä. Nuoremmissa ikäluokissa monet opiskelivat, kun taas monet nuoremmista maahanmuuttajista asuivat vielä ulkomailla muutamaa vuotta ennen kevytyrittäjyyden alkua. Kevytyrittäjyyden alkamisvuonna noin 70 prosenttia oli työllisiä, 13 prosenttia työttömiä ja näitä pienemmät osuudet olivat opiskelijoita, eläkeläisiä tai muita.

Kevytyrittäjyys oli usein henkilön ensimmäinen askel työmarkkinoilla, toisin sanoen ensimmäinen työ (työntekijänä tai yrittäjänä), ja työllisyysasteet pysyivät vakaina kevytyrittäjyyden aloittamisvuotta seuraavina vuosina, tosin eri tasoilla eri väestö- ja sosioekonomisissa ryhmissä. Siirtyminen yrittäjäksi oli erityisen yleistä ulkomailla syntyneiden miesten, perusasteen koulutuksen omaavien ja niiden joukossa, joiden tulot ylittivät mediaanin. Kevytyrittäjien työurat olivat suhteellisen epävakaita, sillä heidän työmarkkina-asemansa vaihtui noin kolme kertaa 11 vuoden seurannan aikana. Suurinta epävakaus oli ulkomailla syntyneillä naisilla sekä niillä, joilla vuonna 2012 oli alhaiset ansiotulot tai ei lainkaan ansiotuloja.

Tulot kasvavat kevytyrittäjäksi ryhtymisen jälkeen

Vuonna 2017 aloittaneiden kevytyrittäjien tulojen kasvua vuosien 2012 ja 2021 välillä tarkasteltiin vertaamalla heitä henkilöihin, joilla oli samat sosiodemografiset ominaisuudet, mutta jotka eivät olleet kevytyrittäjiä vuosina 2012–2022. Tuloja mitattiin verotettavan ansiotulon ja yrittäjätulon summana. Ennen kevytyrittäjyyden alkua kevytyrittäjillä oli usein pienemmät tulot kuin niillä, jotka eivät olleet kevytyrittäjiä. Kevytyrittäjien tulot myös kasvoivat näinä vuosina hitaammin kuin muilla, mikä saattaa osittain selittyä työttömyyden samanaikaisella kasvulla.

Kevytyrittäjyyden alkamista seuraavina vuosina kevytyrittäjien tulot kasvoivat nopeammin kuin vertailuryhmän, mutta väestöryhmien ja sosioekonomisten ryhmien välillä oli eroja. Suomen ulkopuolella syntyneiden, matalan koulutustason omaavien sekä niiden, joilla ennen vuotta 2012 ei ollut tuloja tai tulot alittivat mediaanin, keskiansioiden ero vertailuryhmään häveni neljän vuoden kuluessa kevytyrittäjyyden alkamisesta.

Eläkekertymä ei kasvanut tulojen mukaisesti

Kevytyrittäjien vuosittainen eläkekertymä pieneni suhteessa vertailuryhmään kevytyrittäjyyttä edeltävinä vuosina, mikä on luonnollista ottaen huomioon heidän tulokehityksensä. Siitä huolimatta, että kevytyrittäjien tulot kasvoivat merkittävästi suhteessa vertailuryhmään kevytyrittäjäksi ryhtymistä seuraavina vuosina, kevytyrittäjien eläkekertymä ei kasvanut tai kasvoi vain vaatimattomasti tuona aikana. Kaikkiaan tulokset viittaavat siihen, että kaikkia kevytyrittäjyydestä saatuja ansioita ei ole YEL-vakuutettu, mikä on odotettavissa, kun ottaa huomioon, että useimpien kevytyrittäjyydestä saamat tulot jäävät YEL-vakuutuksen alarajan alle.

Erilaisia tarpeita palveleva, mutta myös eläkepoliittista huolta aiheuttava työn muoto

Kevytyrittäjyys on edelleen melko rajallinen ilmiö, mutta se on yleistynyt merkittävästi viime vuosina. Tutkimuksemme osoittaa, että se on ilmiönä monella tapaa kompleksinen. Se houkuttelee hyvin erilaisista taustoista tulevia henkilöitä ja sitä voidaan käyttää hyvin monenlaisiin töihin. Joillekuille kevytyrittäjyys on satunnainen tapa saada lisäansioita, kun taas toisille se on kokopäivätyö. Analyysimme osoittavat, että kevytyrittäjyyteen liittyy myönteisiä piirteitä, kuten työllisyyden ja tulojen kasvu. Tämä ei kuitenkaan johda suurempiin eläkekertymiin, mikä mahdollisesti voi heikentää kevytyrittäjien sosiaaliturvaa muihin verrattuna.

Liite 9. Melassa valmisteltu ehdotus YEL:n alarajan alle jäävien sosiaaliturvan kehittämiseksi

Melassa valmisteltu ehdotus YEL:n alarajan alle jäävien sosiaaliturvan kehittämiseksi

Työeläkejärjestelmän kattavuuden parantamiseksi nykyisen YEL-alarajan alle jääville voitaisiin luoda uusi keskite-tysti hoidettu oma eläkejärjestelmänsä.

Tämä tarkoittaisi, että nykyisin eläkevakuutuksen ulkopuolella oleva työ tulisi työ-eläkevakuutuksen piiriin. Kun YEL:n alarajan alla olevat olisivat vakuutettuja, YEL:n alarajaa olisi myös mahdollista nostaa, jos se katsottaisiin muun YEL-järjestelmän kehittämisen kannalta tarpeelliseksi

Tausta

YEL-vakuuttamisen alaraja on 9 208,43 euroa (vuoden 2025 tasossa). Alarajan alle, eli kokonaan ilman lakisääteistä työeläkevakuutusta, jäävät usein esimerkiksi yksinyrittäjien, freelancereiden, taiteilijoiden, keikkatyötä tekevien tai alustojen kautta työtä tekevien työansiot. Työeläkejärjestelmän peruseriaatteita on järjestelmän kattavuus, joka ei kuitenkaan yrittäjien osalta toteudu. Tämä muodostuu pitkällä tähtäimellä ongelmaksi, koska yhä useampi työs-kentelee pienimuotoisesti yrittäjänä.

Eläketurvakeskus on keväällä 2024 julkaissut tutkimuksen kevytyrittäjien työurista ja tulokehityksestä⁷. Tutkimuk-sen mukaan kevytyrittäjien määrä on nousussa. Sel-laisten kevytyrittäjien määrä, jotka saivat tuloja laskutuspalve-luyritysten kautta, on kolminkertaistunut vuosina 2017–2022. Vuonna 2017 heitä oli 23 000 ja vuonna 2022 lähes 68 000 henkilöä. Vaikka kevytyrittäjien tulot kasvoivat merkittävästi aloittamisen jälkeisinä vuosina, samaan aikaan heidän eläkekertymänsä ei kasvanut tai kasvoi vain vähän.

7 Sten-Gahmberg, Susanna; Riekhoff, Aart-Jan: Light entrepreneurs in Finland: A longitudinal study of careers, income and pension accrual, ETK tutkimukset 2024, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-371-4>

Tutkijoiden mukaan tämä viittaa siihen, että kaikkia kevytyrittäjyydestä saatuja tuloja ei ole YEL-vakuutettu. Heidän mukaansa tulos ei ole yllättävä, sillä valtaosalla – lähes 80 prosentilla – kevytyrittäjyydestä saadut tulot jäivät alle YEL-vakuutuksen alarajan. Kevytyrittäjiksi ryhtyy kasvava joukko maahanmuuttajia ja muita työmarkkina-asemaltaan haavoittuvaisempia henkilöitä. Vakuutusjärjestelmä nykyisellään ei takaa kevytyrittäjille eläkkeen kertymistä, mikä saattaa heikentää kevytyrittäjien sosiaaliturvaa verrattuna muuhun väestöön.⁸

Eläketurvakeskuksen mukaan kevytyrittäjät ovat tyypillisesti 20–40-vuotiaita. Yhä useampi on syntynyt ulkomailla. Vuonna 2017 ulkomailla syntyneiden osuus kevytyrittäjistä oli noin kymmenes, vuonna 2022 jo noin neljännes.

Silti suurin osa kevytyrittäjistä on edelleen Suomessa syntyneitä miehiä. Entistä suurempi osa kevytyrittäjistä on suorittanut vain perusasteen koulutuksen.⁸

YEL:n alarajan alle jäävien eläketurvan järjestäminen keskitetysti

YEL:n alarajan alla olevan henkilön työmarkkinatilanne ja vakuutusturvan tarve on erilainen verrattuna vakiintu-neeseen YEL-yrittäjään, jolla on usein käytännössä vakiintuneempi tulotaso, erilaisia oikeudellisia muotoja yritys-toimintansa hoitamiseen ja paremmat mahdollisuudet riskitilanteiden hallintaan.

YEL:n alarajan alle jäävä joukko on moninainen ja heillä on erilaisia pienehköjä tulovirtoja useasta suunnasta. Täl-laisten tulovirtojen taloudellisesti järkevä ja tehokas vakuuttaminen edellyttäisi digitaalista ja automatisoitua palveluprosessia, jonka rakentaminen olisi tarkoituksenmukaista hoitaa keskitetysti. Keskitetty yksinkertainen tapa hoitaa eläkevakuutus tukisi vakuutuksen piiriin tulevien henkilöiden vakuutusturvan järjestämistä ja tekisi eläkejär-jestelmästä heidän näkökulmastaan yksinkertaisemman.

Mela esittää kohderyhmän vakuuttamista Melassa. Melassa on aiempaa kokemusta kokonaan uuden ryhmän elä-kevakuuttamisesta. Mela on hoitanut vuoden 2009 alusta alkaen tieteen ja taiteen apurahansaajien työeläkeva-kuuttamisen. Tämäkin ryhmä oli aiemmin jäänyt työeläkevakuuttamisen ulkopuolelle.

8 ETK:n tiedote 8.5.2024 <https://www.etk.fi/ajankohtaista/kevytyrittajyyys-nopeassa-kasvussa-mahdollistaa-tyollistymista-mutta-moni-on-haavoittuvassa-asemassa-tyomarkkinoilla/>

Mela toimeenpanee työeläkevakuutuksen lisäksi ryhmähenkivakuutusta sekä työtapaturma- ja ammattitautivaakuutusta. Melassa vakuuttaminen antaisi mahdollisuuden säätää YEL:n alarajan alle nykyisin jääville eläkevakuutuksen oheen myös pakollisen ryhmähenkivakuutuksen ja työtapaturmavakuutuksen, jos se katsottaisiin tarkoitukseenmukaiseksi. Näin on tehty apurahansaajien kohdalla. Tämä parantaisi merkittävästi näiden usein heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden vakuutusturvaa. Työskentely-ympäristöön liittyvä tapaturmariski voi osalla ryhmään kuuluvista henkilöistä olla hyvinkin suuri.

Vakuuttamisen mahdollinen toteuttaminen

YEL:n alarajan alle jäävien yrittäjäansioiden työeläkevakuuttamiseksi säädettäisiin oma lakinsa, jonka nimi voisi olla esimerkiksi "itsensä työllistäjien eläkelaki".

Henkilöt vakuutettaisiin "itsensä työllistäjien eläkelain" mukaan, jos yrittäjänä saatu arvioitu tulotaso vuodessa olisi alle YEL:n alarajan. Mela seuraisi vakuutettujen ansioiden kehittymistä vuositason ja ilmoittaisi Eläketurva-keskukselle, kun henkilöllä olisi vakuutettuja ansioita YEL:n alarajan verran. Lisäksi Mela ilmoittaisi vakuutetulle, että hänen tulisi jatkossa ottaa itselleen YEL-vakuutus sitä tarjoavista työeläkelaitoksista. Tämän jälkeen henkilö olisi vakuuttamisvelvollinen YEL-järjestelmässä.

Laisa todettaisiin, että henkilön ansiot olisi vakuutettava "itsensä työllistäjien eläkelain" mukaan, jos vakuuttamisvelvollisuutta ei olisi minkään muun työeläkelain mukaan (TyEL, JUEL, MEL, MYEL tai YEL) ja ansiot ylittäisivät kuukaudessa vakuuttamisen alarajan. Vakuuttamisen alarajan tulisi tällöin olla sama koko työeläkejärjestelmässä. Vakuuttamisvelvollisuuden alaraja TYEL-järjestelmässä on nyt 70,08 euroa kuukaudessa (vuoden 2025 tasossa).

Vakuutusmaksujen periminen tehtäisiin ensisijaisesti verojen ennakoperinnän yhteydessä, jotta vakuutusmaksu tulisi perittyä ansiosta heti, kun ansiot maksetaan. Tällöin vakuutusmaksujen suorittaminen olisi vakuutetun kannalta mahdollisimman yksinkertaista. Eläketurva hoidettaisiin suoraan lakiin perustuen, jolloin erillistä vakuutussopimusta ei tarvittaisi. Tällöin ansiosidonnaisen eläketurvan piiriin pääseminen ei edellyttäisi sosiaaliturvajärjestelmän tuntemusta tai hyvää kielitaitoa. Melassa luotaisiin sähköinen järjestelmä, josta vakuutettujen ansioiden kehittymistä voisi seurata reaaliaikaisesti. Ansioiden maksaja tilittäisi maksun Melalle. Mela perisi työeläkevakuutusmaksun vakuutetulta vain silloin, jos maksaja ei olisi pidättänyt työeläkevakuutusmaksua.

Vakuuttamisessa hyödynnettäisiin tulotietojärjestelmää ja ennakonperintärekisteriä. Tulotietojärjestelmään vietään niiden henkilöiden työansiot, jotka eivät ole ennakoperintärekisterissä. ”Itsensä työllistäjien eläkelain” mukaista työansiota olisivat palkka, palkkio tai työkorvaus, joka ei ole muun työeläkelain mukaan vakuutettavaa.

Näistä pidettäisiin eläkemaksu silloin, kun sama maksaja olisi maksanut samalle saajalle yli 70,08 euroa kuukaudessa ja eläkemaksujen pidätys tehtäisiin verojen ennakkopidätyksen yhteydessä.

Jos henkilö olisi ennakoperintärekisterissä, eläkkeen perustana oleva työansio määräytyisi verotuksen pohjalta ennakoverojen perusteen mukaisesti ja työeläkevakuutusmaksu perittäisiin ennakonperintärekisteritietoon perustuen henkilöltä. Kun verotus olisi vahvistettu, työeläkevakuutusmaksu vahvistettaisiin lopullisen verotuksen perusteella.

Mela saisi verohallinnolta tiedon uusista yrittäjistä, jotka on ilmoitettu ennakoperintärekisteriin tai jolta peritään ennakoita. Verottaja tunnistaisi rekisterien perusteella, onko henkilöllä YEL-vakuutus ja jos ei olisi, tiedot lähetettäisiin Melaan vakuuttamista varten. Mela perisi henkilöiltä eläkevakuutusmaksuja ennakoverojen perusteen

mukaisesti. Lopullinen eläkkeen perusteena oleva työansio olisi lopullinen verotustieto yrittäjän verotettavasta ansiotulosta.

YEL:n alarajan alla verotettavien ansiotulojen käyttö olisi perusteltua, jotta vakuuttaminen voitaisiin tehdä mahdollisimman yksinkertaisesti. Kun vakuuttaminen tehtäisiin YEL-järjestelmästä erillisenä, olisi YEL-järjestelmässä mahdollista ratkaista työtulon määräytyminen tästä poikkeavasti.

Vakuutusmaksu

”Itsensä työllistävien eläkelakiin” perustuva järjestelmä olisi oma eläkejärjestelmänsä ja tällöin myös eläkevakuutusmaksu määritettäisiin itsenäisesti järjestelmän omat tarpeet huomioon ottaen. Vakuutusmaksun määräytyminen tulisi olla irrallaan muusta työeläkejärjestelmästä, myös maatalousyrittäjien eläkejärjestelmästä, ja perustua vain uuden järjestelmän omiin tarpeisiin. Mela hoitaa nykyisinkin maatalousyrittäjien ja apurahansaajien vakuutukset toisistaan erillisinä. Melan hoitamien eri asiakasryhmien vakuutuskantojen kehitystä seurataan ja vakuutusmaksut rahastoidaan toisistaan erillisinä.

Koska ansiot tässä kohderyhmässä ovat usein hyvin pieniä ja satunnaisia, niin suhteessa hyvin suuren vakuutusmaksun periminen voisi heikentää järjestelmän käyttöönoton hyväksyttävyyttä. Erityisesti silloin, jos kyseisen vakuutuskannan rakenne ei sitä todellisuudessa edellyttäisi.

Arvioiden mukaan vakuutettavien joukko olisi kohtuullisen nuorta. Kun eläkejärjestelmä aloitetaan niin sanotusti alusta ja vakuutettuja ei järjestelmän alkuvaiheessa siirry runsaasti vanhuuseläkkeelle, tarvittavan vakuutusmaksun määrä ei todennäköisesti ole yhtä suuri kuin nykyisessä TYEL- tai YEL-järjestelmässä.

Apurahansaajilta Mela kerää vakuutusmaksua keskimäärin 13,5 %, mikä sisältää myös ryhmähenkivakuutusmaksun sekä tapaturmavakuutusmaksun. Työeläkevakuutuksen osuus on 13,3 % ja tämän arvioidaan sijoitustuottojen kera riittävän eläketurvan hoitamiseen ilman valtion rahoitusta. Apurahansaajien eläkevakuuttaminen aloitettiin aikanaan järjestelmän alusta alkaen ja ikärakenne oli vastaavalla tavalla kohtuullisen nuorta.

Tästä voidaan päätellä, että YEL-maksua pienempi kokonaisvakuutusmaksu voisi riittää myös YEL:n alarajan alla olevien vakuuttamiseen, vaikka mukana olisi myös ryhmähenkivakuutus ja tapaturmavakuutus. Jotta siirtyminen YEL-järjestelmän piiriin olisi mahdollisimman sujuva, vakuutusmaksu voisi olla myös portaittain nouseva tai liukuva. Vakuutusmaksun tason arviointi on kuitenkin tässä vaiheessa vielä mahdotonta, koska se edellyttäisi perusteellista vakuutusmatemaattista valmistelua ja Eläketurvakeskuksen rekisteritietojen käyttöä.

Joka tapauksessa vakuutusmaksut rahastoitaisiin ja järjestelmää rakennettaessa tulisi pyrkiä täysin rahastoivaan järjestelmään. Suomessa työeläkkeet on nykyisin täysin rahastoitu vain Melassa vakuutettujen apurahansaajien osalta.

Liite 10. Vero- ja ansiotietojen hyödyntämisen mahdollisuudet YEL-vakuuttamisessa

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

Liite 11. Laskuharjoitus YEL:n siirtämisestä vuodesta 2028 alkaen TyEL-järjestelmään

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

Liite 12. Telan muistio: Yrittäjien eläkejärjestelmän rahastointi ja sen käynnistäminen

Johdanto

Valtio maksaa nykyisin merkittävän osan yrittäjien eläkelain (YEL) mukaisesta eläkemenusta. Valtionosuus oli vuonna 2024 yhteensä 565 miljoonaa euroa ja sen arvioidaan kasvavan tulevina vuosina kohti miljardin euron vuotuista menoaa (ETK:n arvio vuoden 2021 rahassa mitattuna).

Valtionosuuden voimakas kasvu luo valtiolle suoran taloudellisen intressin YEL-järjestelmään. Tämä voi vaikeuttaa eläkejärjestelmän kehittämistä, koska yksi sen reunaehdoista on kilpailuneutraaliteetin säilyttäminen eri työnteon muotojen välillä. Siksi YEL:iä olisi hyvä kehittää suuntaan, jossa valtionosuus pienenesi tai jopa poistuisi kokonaan.

Valtionosuuden kasvua voitaisiin hillitä lyhyellä aikavälillä kasvattamalla työtulosummaa. Pitkällä aikavälillä se ei kuitenkaan ratkaisisi tilannetta, koska suurempi työtulosumma kasvattaa ajan myötä myös tulevia eläkkeitä ja niiden maksamisesta aiheutuvia menoja. YEL:in rahoitusongelman kestävä ratkaisu edellyttäisi siksi rahastoinnin aloittamista. Rahastointi vahvistaisi osaltaan myös YEL-järjestelmän uskottavuutta ja siihen kohdistuvaa luottamusta.

Myös YEL-työtulon määrittelyä olisi hyvä selkiyttää ja yksinkertaistaa. Se lisäisi YEL-työtulon ymmärrettävyyttä ja helpottaisi työtulosumman pitämistä eläkkeiden rahoituksen kestävyyskannalta riittävällä tasolla.

Rahastoinnin aloittaminen vähentäisi YEL:in valtionosuutta pitkällä aikavälillä ja mahdollistaisi lopulta jopa siitä luopumisen. Tasoltaan riittävä rahastointi mahdollistaisi ajan myötä myös yksityisen sektorin eläkejärjestelmien (TyEL ja YEL) kustannusneutraalin yhdistämisen.

YEL:in rahastointi voitaisiin aloittaa joko mittavalla kertarahastoinnilla tai vähittäin tapahtuvalla tavalla.

Mittavalle, jopa yli 10 miljardin euron suuruiselle kertarahastoinnille ei ole toistaiseksi löytynyt halukasta rahoittajaa. Siksi olisi tarpeen etsiä keinoja, joilla rahastoja voitaisiin kartuttaa pikkuhiljaa sekä keinoja, joilla rahaston kertymistä voitaisiin niin haluttaessa myös nopeuttaa.

Nykytila

Yrittäjien eläkejärjestelmän työtulosumma oli vuonna 2024 yhteensä 5,33 miljardia euroa ja maksutulo puolestaan 1,777 miljardia euroa. Yrittäjien maksamat vakuutusmaksut olivat yhteensä 1,242 miljardia euroa ja valtionosuus puolestaan 535 miljoonaa euroa.

Yrittäjän eläkelain mukaiset eläkemenot olivat samana vuonna 1,681 miljardia euroa ja kokonaisliikekulut puolestaan 66 miljoonaa euroa. YEL-järjestelmässä oli vuonna 2024 myös varoja yhteensä 93 miljoonaa. Ne koostuivat kuitenkin yksinomaan avoimista saatavista eli vielä maksamatta olleista YEL-maksuista.

YEL:in maksutaso on nykyainsäädännössä kiinnitetty palkansaajien eläkejärjestelmän (TyEL) maksutasoon. Kiinnittämisen perusteena on kilpailuneutraliteetin säilyttäminen työnteon eri muotojen välillä. Siitä on hyvä pitää kiinni myös tulevaisuudessa.

YEL:in tilannetta voidaan parantaa vanhuuseläkerahastoinnin avulla

TyEL:issä on ollut sen perustamisesta lähtien käytössä osittainen rahastointi. Rahastoidut varat ja niille saadut sijoitustuotot alentavat TyEL:in maksutasoa puhtaaseen jakojärjestelmään verrattuna.

Yksinkertaisin tapa YEL:in rahastoinnin aloittamiseen olisi ryhtyä rahastoimaan varoja yrittäjien vanhuuseläkkeitä varten samalla tavoin kuin yksityisen sektorin palkansaajien eläkejärjestelmässä (TyEL). Tällöin YEL-maksun sisään rakennettaisiin erityinen vanhuuseläkemaksu, jonka avulla varauduttaisiin tulevaan vanhuuseläkemenuon. Tällainen maksunosa on käytössä TyEL:issä.

Vähitellen tapahtuvassa rahastoinnissa rahaston kasvattamiseen tarvitaan useiden vuosikymmenien mittainen aika. Näin on siksi, että yrittäjän eläkemaksua ei voida nostaa kovin paljoa ilman, että työn teettämisen tapojen välinen kilpailuneutraliteetti rikkoutuu, ja siksi, että muita rahastoinnin rahoittajia ole ilmoittautunut.

Rahaston kasvattamista voitaisiin tarvittaessa nopeuttaa esimerkiksi valtion tuen tai velkavivun avulla.

YEL:in vanhuuseläkerahastointi olisi teknisesti mahdollista aloittaa esimerkiksi vuonna 2028.

Vanhuuseläkerahaston rakentaminen YELiin

Vanhuuseläkkeiden rahastointi suoraan TyEL:in tekniikalla nostaisi YEL:in maksua.

TyEL:in maksua vastaava vanhuuseläkemaksu olisi YEL:issä 4,2 prosenttia työtulosummasta, eli noin 220 miljoonaa euroa vuodessa 2025 tasossa.

Vuonna 2026 voimaan tulevassa eläkeuudistuksessa on lisäksi päätetty, että TyEL:in vanhuuseläkemaksu kasvaa vuoden 2027 alusta nykyisestä 0,4 % karttumaa vastaavasta osuudesta 0,5 % karttumaa vastaavaksi. Sen kanssa samantasoinen vanhuuseläkerahastointi yrittäjien eläkejärjestelmässä edellyttäisi, että YEL:in vanhuuseläkemaksu olisi luokkaa 5,3 prosenttia työtulosummasta, eli noin 280 miljoonaa euroa vuodessa vuoden 2024 tasossa.

Vanhuuseläkerahastointi olisi tarkoituksenmukaisinta toteuttaa YELin nykyisissä toimeenpanijoissa samanlaisena yksilökohtaisena rahastointina kuin TyEL:issä. Näin yrittäjien eläkkeitä varten rahastoitavat varat olisivat yhtä vahvasti suojattuina mahdollisia muita käyttökohteita vastaan kuin TyEL:in varat nyt.

Mistä varat rahastointiin voisi saada?

Vanhuuseläkkeiden rahastoinnin aloittaminen YEL:issä tarvitsee varoja. Koska YEL:in kehittämisen reunaehtona on perusteltua säilyttää kilpailuneutraliteetti eri työnteon muotojen välillä, YEL:in maksua ei voi nostaa perusteettomasti TyEL:iä korkeammaksi.

YEL-maksu

YEL-maksu on nykyisin asetettu keskimääräisen TyEL-maksun tasolle. Keskimäärin YEL:in maksutaso olisi siten 24,4 % työtulosummasta ilman aloittavan yrittäjän alennusta, mutta aloittavan yrittäjän alennuksen (1,1 %-yks.) ja pienessä määrin myös avoimien maksujen (0,2 %-yks.) takia sitä peritään käytännössä vain 23,1 % työtulosummasta.

Koska YEL-maksu on nykyään osapuilleen keskimääräisen TyEL-maksun tasolla, siinä otetaan huomioon myös TyEL-maksuun liittyvät keskimääräiset asiakashyvitykset (niiden suuruus on TyEL:issä 0,5 % palkoista). YEL-maksussa hoitokustannus on 66 miljoonaa euroa vuodessa, noin 1,2 % työtulosummasta. TyEL:in liikekulut ovat keskimäärin 0,3 % palkoista.

YEL:in maksutasoa olisi mahdollista selkiyttää määrittämällä YEL-maksu TyEL-maksun suuruiseksi ilman keskimääräisten hyvitysten vaikutusta 0,5 % työtulosummasta. Tämä kasvattaisi YEL-maksutuloa 26 miljoonaa euroa.

Samoin olisi perusteltua kehittää aloittavan yrittäjän alennusta. Se voitaisiin tehdä niin, että YEL:issä luovuttaisiin jatkossa aloittavan yrittäjän alennuksesta ja korvattaisiin se mallilla, joka mahdollistaisi matalamman työtulon vahvistamisen aloittaville yrittäjille määräajaksi. Tämä lyhentäisi aloittavalle yrittäjälle annettavan alennuksen ajallista kestoja ja vahvistaisi YEL:in vakuutusperiaatetta, koska aloittavan yrittäjän eläkekertymä jäisi matalamman työtulon takia matalammaksi.

Tällä muutoksella maksutulo kasvaisi 1,3 prosenttia työtulosummasta (70 miljoonaa euroa), mutta toisaalta työtulon tasossa huomioitaisiin aloittavat yrittäjät (karkea arvio -25 miljoonaa euroa). Yhteen laskettu lisäys maksutuloon olisi ehkä 45 miljoonaa euroa.

Lisäksi rahastoa voitaisiin rakentaa maksun kautta myös epäsuorasti.

YEL:in työtulosumma on viime aikoina kasvanut YEL-työtulon tarkistusten vuoksi. Nykyisessä rahoitusmallissa työtulon kasvu pienentää valtionosuuden kasvua. Jos osa tästä työtulosumman kasvun kautta tulevasta maksutulosta voitaisiin ohjata rahastointiin, rahastointi olisi helpompi käynnistää. Tämä edellyttäisi sitä, että valtio ei pienentäisi omaa osuuttaan YEL:in kustannuksista maksutulon kasvaessa.

Tällaista menettelyä puoltaisi se, että mikäli työtulo kasvaa, se johtaa ajan kuluessa myös suurempaan eläkemenoon, mihin olisi puolestaan perusteltua varautua osittaisen rahastoinnin avulla.

Yllä kuvatuilla kolmella keinoilla olisi mahdollista saada rahastoihin lyhyellä aikavälillä yhteensä 71 miljoonaa euroa vuodessa. Se vastaisi noin 1,3 %:a työtulosummasta ja 0,13 %:n suuruista vanhuuseläkekarttumaa.

TyEL-tasaisen vanhuuseläkemaksun tasosta oltaisiin kuitenkin näillä kolmella keinoilla vielä varsin kaukana, sillä sen saavuttaminen edellyttäisi jopa 270 miljoonan euron vuosittaista rahastointia.

Vanhuuseläkerahastoinnin aloittaminen lähentäisi kuitenkin joka tapauksessa YEL:in rahoitusasemaa TyEL:iin nähden, mikä pienentäisi valtionosuutta ja turvaisi eläkkeitä.

Velan käyttö rahastoinnin apuna

Edellä kuvatuilla kolmella keinoilla ei siis tule riittävästi varoja TyEL-tasaisen vanhuuseläkerahastoinnin aloittamiseksi, ei ainakaan kovin nopeasti. Myös valtionosuus alenisi siksi hyvin hitaasti. Mikäli TyEL:in mukaista vanhuuseläkerahastoinnin tasoa haluttaisiin tavoitella, varoja pitäisi siksi saada myös jostain muualta.

Mikäli valtio ei olisi valmis rahoittamaan vanhuuseläkerahastointia YEL:issä edes osittain, vaihtoehtoiseksi rahoituskeinoksi jäisi lähinnä määräaikainen velanotto. Velanoton tarkoituksena olisi nopeuttaa YEL-rahastoinnin aloittamista ja rahaston kertymistä.

Velan käyttö rahastoinnin aloittamiseen voisi olla sinällään järkevää, koska varoille saatavat sijoitustuotot pääsääntöisesti ylittäisivät korkokustannuksen. Lisäksi yrittäjien eläkevakuutusta hoitavilla yksityisen sektorin työeläkevakuuttajilla on vahva vakavaraisuus, joka mahdollistaisi velan ottamisen.

Riippuen edellä aiemmin kuvattujen YEL-maksuun liittyvien keinojen parametri-
valinnoista, velkaa rahastoinnin aloittamista varten tarvittaisiin ehkä noin 200 miljoonaa euroa vuodessa.

Velanottoa varten voitaisiin perustaa YEL:iin rahastopooli, joka ottaisi velan markkinoilta ja välittäisi näin saatavat varat poolin jäseninä oleville YEL:iä toimeenpaneville työeläkeyhtiöille ja eläkekassoille. Lainan vakuutena hyödynnettäisiin niille TyEL:in avulla syntyneitä vakavaraisuuspääomia

Toinen vaihtoehto olisi se, että jokainen YEL:iä toimeenpaneva laitos ottaisi itse velkaa. Tässä vaihtoehdossa jokainen niistä takaisi otetun velan omalla vakavaraisuudellaan, eli lainan takaajana toimisivat välillisesti TyEL-vakuutusnottajat. Tämä edellyttäisi poolin kautta otetulle lainapääomalle ja sen käytölle selkeitä sääntöjä ja mahdollisesti myös niihin liittyvien vastuiden tarkkaa määrittelyä.

Velan ottaminen tulisi joka tapauksessa järjestää niin, että se olisi yhteensopivaa vakuutusyhtiörakenteen kanssa ja että yrittäjien vanhuuseläkkeiden yksilökohtainen rahastointi tehtäisiin YEL:iä toimeenpaneivissa laitoksissa.

Velanotto olisi määräaikaista vuosina 2028–2040, minkä jälkeen YEL-rahaston koko olisi luokkaa 3–6 miljardia euroa. Velkaa olisi syntynyt tässä ajassa 1–2,5 miljardia euroa, ja se pitäisi myöhemmin lyhentää hitaasti pois.

Velan käyttöön rahastoinnin aloittamisessa liittyy kuitenkin useita periaatteellisia kysymyksiä, jotka tulisi ratkaista. Ne koskevat työeläkevakuutusyhtiöiden nykyistä velanottoa, yksityisen sektorin työeläkevakuuttajien yksityisoikeudellista luonnetta ja niiden toimialalle asetettua rajoitusta sekä vaatimusta pitää YEL:in ja TyEL:in varat erillään toisistaan.

Mallit

Malli 1. Vanhuuseläkerahastointi maksusta

1. Korvataan nykyinen aloittavan yrittäjän alennus vuodeksi alennetulla työtulolla. Tämän voi arvioida kasvattavan YEL-maksua 45 miljoonaa euroa vuodessa 2025 tasossa.
2. Nostetaan YEL-maksu TyEL-maksun tasolle ilman hyvityksiä. Tämä nostaa YEL-maksua 26 miljoonaa euroa vuodessa 2025 tasossa.
3. Siirrytään uuteen ansiotulomalliin, joka vaikuttaa maksukertymää kasvattavasti. Tarkkaa summaa on vaikea arvioida. Rahastoidaan tämä maksukertymä vanhuuseläkemaksun osana.

Yhteensä YEL:in vanhuuseläkerahastoihin sijoitetaan näillä keinoilla saatavat tulot (luokkaa 71 miljoonaa euroa 2025 tasossa). Tämä olisi YEL:in vanhuuseläkemaksutulo, jota vastaava vanhuuseläkekarttuma laitetaan YEL:in yksilökohtaisiin vanhuuseläkerahastoihin.

Vastuiden täydennyskerroin ja rahastoosiirtovelvoitteet olisivat mahdollisimman samat kuin TyEL:issä. Myös rahastotäydennys tehtäisiin samanlaisella iv-tekniikalla kuin TyEL:issä.

Rahastointi alkaisi vuodesta 2028 lukien. Vanhuuseläkerahastot purkautuisivat sitä mukaa kun vakuutetut siirtyvät eläkkeelle, aivan kuten TyEL:issäkin.

Malli 2. Vanhuuseläkerahastointi osin velan avulla

1. Korvataan nykyinen aloittavan yrittäjän alennus vuodeksi alennetulla työtulolla. Tämän voi arvioida kasvattavan YEL-maksua 45 miljoonaa euroa vuodessa.
2. Nostetaan YEL-maksu TyEL-maksun tasolle ilman hyvityksiä. Tämä nostaa YEL-maksua 26 miljoonaa euroa vuodessa.
3. Siirrytään uuteen ansiotulomalliin, joka vaikuttaa maksukertymää kasvattavasti. Tarkkaa summaa on vaikea arvioida. Rahastoidaan tämä maksukertymä vanhuuseläkemaksun osana.

Yhteensä YEL:in vanhuuseläkerahastoihin sijoitetaan näillä keinoilla saatavat tulot (luokkaa 71 miljoonaa euroa 2025 tasossa). Tämä olisi YEL:in vanhuuseläkemaksutulo, jota vastaava vanhuuseläkekarttuma laitetaan YEL:in yksilökohtaisiin vanhuuseläkerahastoihin. Tämä ei kuitenkaan vielä vastaa TyEL:in vanhuuseläkemaksua.

Lisäksi rahastoidaan puuttuva osa 0,5 % karttumaa vastaavasta osuudesta (~0,38 %; 210 miljoonaa euroa 2025 tasossa) vuodessa ottamalla velkaa markkinoilta. Vanhuuseläkerahastoille hyvitetään sijoitustuotto vähennettynä velanhoito- ym. kuluilla.

Rahastointi alkaisi vuodesta 2028. Vanhuuseläkerahastot purkautuisivat sitä mukaa kun vakuutetut siirtyisivät eläkkeelle, aivan kuten TyEL:issäkin.

Vuonna 2040 velkaa olisi noin 1–2,5 miljardia euroa, eikä sitä enää otettaisi lisää, vaan sitä alettaisiin lyhentää 20 vuoden aikana, jolloin velkaa lyhennettäisiin ~150 miljoonaa euroa vuodessa.

Velankäyttöä olisi mahdollista pienentää, jos valtiolta olisi saatavissa tukea rahastoinnin aloittamiseen. Mallin keskeinen tavoite on kuitenkin vähentää YEL:in tarvitsemää valtiontukea pitkällä aikavälillä.

Vuoden 2040 jälkeen vanhuuseläkerahastointia jatkettaisiin silloisen maksutason mahdollistamalla tasolla.

Liite 13. Telan YEL-rahastointimallien vaikutusarvioita

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6000-8>

ISSN pdf: 2242-0037
ISBN pdf: 978-952-00-6000-8

Sosiaali- ja
terveysministeriö

stm.fi/julkaisut
julkaisut.valtioneuvosto.fi